

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАҢЛАР
АКАДЕМИЯСИ АЛИШЕР НАВОЙИ НОМИДАГИ
ТИЛ ВА АДАБИЁТ ИНСТИТУТИ

Алишер Навоий

(Фоний)

СИТТАИ ЗАРУРИЯ

(Олти зарурий қасида)

Тошкент
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
«Фан» нашриёти
2008

**Алишер Навоийнинг фалсафий ва тарбиявий аҳамиятга
эга бўлган ушбу қасидалари «2008 йил – ёшлар йили» деб
эълон қилингани муносабати билан чоп этилмоқда**

Тўглаб, нашрга тайёрловчи:

Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ

Масъул муҳаррир:

Иброҳим ҲАҚҚУЛ

Тақризчилар:

Маматқул Жўраев

Эргаш Очилов

Алишер Навоийнинг форс тилига ёзган «Ситтаи зарурия» (Олти зарурий қасида) асари ва унинг таржимаси алоҳида китоб ҳолида нашр этилмоқда. Шоирнинг тасаввуфий, адабий ва маърифий қасидалари ҳар бир китобхонни дунё ва охираат, ҳаёт ва ўлим, инсоф ва диёнат, савоб ва гуноҳ каби тушунчалар ҳақида мушоҳадага ундаб, ахлоқий ва руҳий камолот ҳосил қилишга чорлайди.

ISBN 978-9943-09-569-4

© ЎзРФА «Фан» нашриёти
Сайфиддин Сайфуллоҳ, 2008й.

ҚАЛБЛАР ОЗУҚАСИ

«Ситтаи зарурия» Алишер Навоий (Фоний)нинг форс тилида ёзган олти қасидаси мажмуидан иборатдир. Шоир қасидаларга битган дебочасида эътироф этишича, ҳазрат Абдурахмон Жомий унга форс тилида ҳам ижод қилишни ва бу тилда ёзган қасидаларини жамлашни тавсия қилади. Лекин бу иш баъзи сабабларга кўра ҳазрат Жомийнинг вафотларидан сўнг 902 ҳижрий қамарий (1496 милодий) йил Султон Ҳусайн Бойқаро амри билан амалга ошади.

Навоий дебочада ҳар бир қасиданинг қайси шоирга татаббуъ қилгани, мавзу йўналиши ва ёзилиш тарихи ҳақида маълумот беради. Алишер Навоий форс адабиётининг забардаст сўз усталари қасидаларига юксак маҳорат билан татаббуъ қилган. Шоир умрининг сўнгги йилларида ёзилган бу қасидаларда унинг бор диний ва тасаввуфий билими, фалсафий ва ахлоқий қарашлари ҳамда ҳаётий тажрибалари ўз ифодасини топган. Бу қасидаларда, аввало, Яратувчини таниш ва уни севишга, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга эргашишга, ахлоқан пок бўлишга даъват этилади. Аллоҳ инсонни мукаррам хилқат қилиб яратганлиги, Холиқи кибриё иродаси билан ҳар бир ашёда ҳикмат, санъат ва мутаносиблик борлиги, дунёнинг фонийлигию охиратнинг боқийлиги, иймон ва диёнат билан боғлиқ теран тушунчалар ўрин олган.

Навоий ҳар бир қасидасида аввало инсонни ҳушёрликка чақиради. Уни асл душманлари - нафси аммора, Шайтони лаъин ва ёлгон дунё муҳаббатидан огоҳлантиради. Ибодатларни сидқ ила бажариш, гуноҳлардан сақланиш ва ахлоқни гўзаллаштириш билан Ҳақ таолога қурбат ҳосил қилишни, бир пири комил раҳнамолигида сайру сулук йўлларини ихлос ва сабот билан босиб ўтиб, диёнатли ва маҳбуб инсон бўлишни уқтиради.

Ҳазрат Навоий бутун коинотни ҳаракатга келтириб турган илоҳий низом, яратиларни узвий боғловчи қонуниятлар ва тартиботларни синчковлик билан кузатади ҳамда уларни бадий санъатлар ва тимсоллар воситасида

балоғат ва фасоҳат билан ифодалаб, китобхонни фикру мушоҳада юритишга ундайди.

Ўқувчи қасидаларни мутолаа қилар экан, ўзида дунёвий ва ухравий саодат ҳақида теран мулоҳаза юритишга, шоирнинг мақсад-муддаосини англашга мойиллик, интилиш сезади. Навоийдек ҳурфикр Ҳақ ошигини тушуниш ҳам бир неъматдир. Зотан, шоир ҳеч бир инсоннинг бу дунёдан изсиз кетмаслигини, ҳамма ҳам яхши ва ёмон аъмоли учун охиратда жавоб беражагини эслатиб туради. Табиийки, ўлимни ва қиёмат кунини элаган киши некин, хайрихоҳ ва савобталаб инсондир...

Амалсиз илмнинг фойдаси йўқ. Зеро, илм дунёники, амал охиратникидир. Шайтоннинг беқиёс илми бор эди, амал қилмагани учун бу илмдан унга наф етмади. Яъни, ҳазрат Навоийни англаш, тушуниш учун инсон собит эътиқодли, тақводор, муҳаббатли ва риёзатли бўлиши шарт. Улуғ мутасаввиф ҳамиша иймон ва эътиқоддан, инсоф ва диёнатдан сабоқ беради. Қасидаларни ўқиб яна бир бор бунга амин бўласиз. Аллоҳ ҳаммамизни бу ўғитларни англаш ва амал қилишга мушарраф айласин.

Қўлингиздаги қасидалар илк бор асл форсча матни билан тўлиқ ҳолда 20 жилдлик Навоий мукамал асарлар тўпламининг 20-жилдида нашр бўлган эди. Биз ўзбек китобхонларини ҳазрат Навоийнинг форсий мероси ва унинг таржимаси билан яқиндан таништириш ва ушбу қасидаларни кенг китобхонлар оммасига етказиш орзусида мазкур ишга бел боғладик. Навоий асарлари мухлисларига тақдим этилаётган бу қасидалар алоҳида китоб ҳолида чоп этилмоқда.

Беайб Парвардигор! Таржима ва нашр ишларида йўл қўйилган айрим камчиликлар учун Сиз азиз навоийхонлардан олдиндан узр сўраймиз. Китоб ҳақидаги фикр ва мулоҳазаларингизни кутиб қоламиз.

Манзилимиз: 700170. Тошкент шаҳри, Мирзо Улуғбек тумани, Иброҳим Мўминов кўчаси, 9-уй. Тил ва адабиёт институти.
Телефон: 262-42-64.

Сайфиддин САЙФУЛЛОҲ
филология фанлари номзоди

СИТТАИ ЗАРУРИЯ
(Қасидалар)

Таржима матн

ДЕБОЧА

Барча сўз усталарининг қасида байтлари, жумла мадҳ этувчилар назмининг шоҳбайти (энг сара) намуналари шундай подшоҳнинг ҳамду саносига хосдурки, йўлида учраган бир парча тош шарафли тожларга гавҳар бўлди.

Унинг улуғлиги мутафаккирлар идрокидан муқаддас ва унинг неъматлари мутакаллимлар ҳисобидан муназзаҳ (пок)дир. «Огоҳ бўл, яратиш ва амр этиш унга тегишлидир». Оламларни тарбият қилувчи Аллоҳ таборак (муборақ, бенуқсон)дир.

На з м :

Қофия тузувчи сеҳрли фан (шеър)нинг энг гўзал сўзлари, ширинкалом, чиройли гапирувчиларнинг лутфу ифодалари шундай шоҳ (Муҳаммад алайҳиссалом) наътига лойиқдурки, у эҳсон эгаси (Аллоҳ)нинг кўмагида сўзининг матлаъи (порлаши) билан мўъжизали ой кўрсатди. У нубувват (пайғамбарлик) девонининг эгаси ва мурувват арконининг тартибга солувчиси (расул алайҳиссалом) ва унинг хонадон аҳлига салоту саломлар бўлсин.

Аммо (ҳамду санодан) сўнг: тўғрилиқка йўналтирилган фикрнинг арз этилиши, хирад (ақл) арбоблари, донишманд, оқил ва зукколар ёруғ фикрининг қадр топганлиги (шу боисданки), улар олам боғининг очилган гуллари, балки одам фарзандлари дарахтининг самарасидир.

Бу камина фақир иродатининг холис ипи ва итоаткорлигининг мустаҳкам сиртмоғи ҳаблул матин (жон томири) билан ҳазрат ҳидоятмартаба ва валоятхислатнинг тасарруф ва иқтидоридадурким,

Б а й т:

*Яхши ном чиқариш денгизининг ягона гурри,
Кутблар тоифасининг имоми Жомий.*

Аллоҳ руҳларини муқаддас қилсин, (тасарруфимга) мутасил (боғлиқ, масъул) эдилар. Ва (менинг) шикаста хотирим у жанобнинг амру наҳйи (буюрган ва таъқиқлаганла-

ри)га итоаткорлик қилишда воситалар ахтарарди. Доимо у ҳазратнинг фармонини ёйишни лозим ва амрларига бўйсунитишни вожиб (зарур) билганимдан бу каминани камтаринга гоҳида сўз жловини туркий водийдан форсий томонга ўзгартиришни ва назм тизгинини туркона баён-дан форс тилига буришни амр қилардилар.

Агарчи у кишининг амрларига итоат қилиш бош устига лозим ва буйруқларига тобе бўлиш жону дил билан зарур эди. Аммо: «Ҳар бир иш ўз вақти билан гаровланган» мазмунига кўра, у ҳазратнинг баракотли тириклик (вақт)ларида тақдир тақозоси билан у амрларни адо этишга киришилмади. Ва бу бесамар кунлар бирор ҳолатда ёрдам бермадилар...

Оқибат, султоннишонли ҳазрати султон — жин ва одамларнинг паноҳи, мағриб ва машриқ гори (паноҳгоҳи)-нинг қарам баёнли тилидан (у амр ифода топди).

Н а з м :

Ҳақ сояси — Искандармартаба, куюш — у ҳам офтоб, ҳам соядир. Унинг ҳаракатидан миллатнинг билаги кучли, унинг замонидан дин байроғи порлади.

Султон ўғли султон, салтанат ва хилофатни эъзоз қилувчи — Абулғози султон Ҳусайн Баҳодурхон Аллоҳ таоло унинг байроғини Сурайёда абадий айласин, мағриб ва машриқда унинг буйруқ ва ҳукмларини нуфузли (таъсирли) қилсин.

Қуллик сиртмоғи ва хизматкорлик алоқасининг борлиги боис, бу камина у олий шаън ҳазратнинг мерос ва касб жиҳатидан юкини кўтаришга ҳақлироқдир. Ва у ҳазратнинг сўз қадрини билиш табиати ва ақлларни лол қиладиган зеҳнига нисбатан шеър санъати ва назм услубида ўқувчилик ва шогирдлик муносабатим борлиги ҳақиқатдир, шунинг учун (у ҳазрат томонидан) мазкур ишни бажаришга амр этилдим.

Ва (Аллоҳнинг) ёрдаму тавфиқи ва саодатли кўмагидан кейин 902 ҳижрий йил бир неча қасидаларнинг қорамасини ёздим. Бундай назмларнинг юзага келиши мазкур услуб (қасидагўйлик)ка лойиқ ва сатрларининг ёзи-

* Алишер Навоий бу ўринда Аллоҳ ҳамдига тааллуқли бўлган сўзларнинг жонбахш ва муқаддаслигига ишора қилмоқда.

лиши бу услуб тамойилларига муносиб эди. Сон жиҳатидан улар олти тарафга¹ мувофиқ келди.

Биринчи қасидада айтилган сўзлар ҳазрати Бори таоло ҳамдига тааллуқли бўлгани учун «Руҳ ул-қудс»* (Муқаддас руҳ) деб номланди. Иккинчисида пайғамбар наъти зилолидан қатралар ва Мустафо мадҳи сарчашмасидан файзлар томчилар эди (номи) «Айн ул-ҳаёт» (Ҳаёт булоғи) деб белгиланди. Ва учинчиси, Амир Хусрав Деҳлавийнинг «Баҳр ул-аброр»и равишида ва инсоният қутби ҳазрати Маҳдумий (Жомий)нинг «Тухфаи нисор» услубини ўзида қамраб олган эди, фикр тилидан «Тухфат ул-афкор» (Фикрлар тухфаси) деб от қўйилди. Ва тўртинчисининг фойдали ўғитлари ва кўнгилга ўтирувчи насихатлари аҳли дил (солик)ларга фатҳу зафар сармоясини ва риёзат аҳлига руҳий озуқа ўрнида эди «Қут ул-қулуб» (Қалблар озуқаси) деб аталди.

Ва бешинчиси, ҳазрат шаҳриёрни мадҳ этиш шарафига бағишланган бўлиб, неъматига шукр этиш — абадий саодатни лозим қилади ва давлатини дуо қилиш — абадий нажотга сабаб бўлади. Шунинг учун у қасида «Тухфат ун-нажот» (Нажот тухфаси) номи билан зийнатланди².

Ва олтинчиси, фазлу ато боғининг шабадаси ёрдами ила «Миръот ус-сафо» қасидасига татаббулик шарафига эга бўлган эди, «Насим ул-хулд» (Жаннат шабадаси) деб унга хитоб этилди ва қасидаларнинг мажмуаси «Ситтаи зарурия» номи билан машҳур бўлди.

Ишончли умидим ва содиқ кишилар бордурки, агар бир неча кунлар ажал амал саҳифаларини чигаллаштирмаса (ажал етмаса) ва йўқлик шамоли борлиқ кулбасининг чироғини ўчирмаса, бу усулда ҳар қандай сочилган қораламаларим бор бўлса, қайд этилади ва шикаста хотирим уларни жамлашга ошиқади. Улуғларнинг яхши одатларидан ва одамларнинг гўзал ахлоқларидандурки, агар (қасидаларда) бирор нуқсон кўрсалар уни ислоҳ қилишга киришсинлар ва камчилигини саҳву хато билиб, номаъқул сўзлар ва нодонлик ҳисобламасинлар.

Тўғри йўлга эргашганларга салом бўлсин!

¹ Олти тараф (жиҳат) - олд, орқа, ўнг, чап, юқори, паст.

² Дебочада «Тухфат ун-нажот» ёзилган бўлса ҳам бошқа барча ўринларда «Минҳож ун-нажот» деб келтирилган (Таржимон).

I
«РУХ УЛ-ҚУДС»
(МУҚАДДАС РУХ)

1. Ашёларга сурат берувчи (Аллоҳнинг) қудрат қаламига тасанноким, ҳар замон ундан минглаб ажойиб нақшлар пайдо бўлгай.

2. Ажиб қаламдирки, (Ҳақнинг) «Бўл!» деса бўладиган санъатхонасида қатрадин дарёгача унинг рақамисиз пайдо бўлмаган.

3. Ажаб қудратдирки, юксак чарх қасрида қуёшдан энг кичик заррагача ўша қудратсиз вужудга келмаган.

4. Сенинг амрингга тубанлар ҳам, улуғлар ҳам мутеъ, боболар ҳам, момолар ҳам Сенинг саховатинг туфайли яратилдилар (зурриётлар қолдиришди).

5. Сенинг марҳаматинг билан ожиз ва жуда заиф бўлганлар қувват пайдо қилади. Сенинг ҳукминг билан қудратли ва жуда кучли бўлган ҳар қандай нарса забун (ожиз)га айланади.

6. Лайли чеҳрасида Сенинг ишқингни кўрган Мажнун нотавону, Узро оразида Сенинг ҳуснингни кўрган Вомиқнинг ҳоли харобдир.

7. Сенинг жамолинг нурига парвона саргардон бўлди, лекин унга шамъи шабистон (тун зулматини ёритувчи шуъла) деб ном қўйдилар.

8. Сенинг шавқинг ўтидан булбул ёниб гўё кул бўлди, аммо унга гулистоннинг зийнати деб таъриф бердилар.

9. Мансабдору ғани (мулкдор) бўлган ҳар бир киши Сенга ҳожатманд. Ҳақиқий ғани Сенсан. Бошқаларга муҳтож бўлмаслик (эҳтиёжсизлик) фақат Сенга мусаллам (хос)дир.

10. Инсон жисмини турфа таркиблардан яратдинг. Аъзоларини тупроқдан жой-жойига қўйиб, зебо ва бебаҳо қилиб ясадинг.

11. Юз эъзоз-эҳтиром ила ердан (тупроғини) кўтардинг ва кўк гумбазида юксак мартабага ўтқаздинг.

12. Тупроқдан яралган жисмига раҳмат ёмғирини ёғдирдинг. Шунинг учун феъл-атворида мулойимлик пайдо бўлди.

13. Ўзингнинг ҳикматли қўлинг билан хилқатини қординг³. Қолган уч зид унсурлар ўзга ажойиботлардан кўпайди.

14. Тўрт бир-бирига зид унсурларни ягона таркиб (инсон вужуди)га бирлаштирдингки, улар тупроғу олов ва суву ҳаво эди.

15. Суякларнинг илигидан туклару асаб торларигача, (баданнинг) лаҳм гўшту қону зардобу ошқозон ва қорин ичидаги аъзоларни бир-бирига боғладинг.

16. Яна ҳақимлар ботиний аъзо атаган димоғдуким, у беш ҳис этувчи воситаларнинг қароргоҳидир.

17. Яна талоғу жигар, яна қалбу яна бод (ел), яна бавл (сийдик) халчасию бурун кемирчаги ва (ўт) сафро ва савдоларни (барпо қилдинг).

18. Ҳаммаси бир-бирига пайваста (боғлиқ) бўлиб тўрт хилт келди: Булар қону балғаму сафро, ундан кейин савдодир.

19. Сурати гўзал қиёфада пайдо бўлгандан сўнг (инсонга) ўз (даргоҳингдаги) руҳдан жон ато қилган мабдаъ (маншаъ) ҳам Ўзингсан.

20. Зоҳирий ҳис-сезгиларни ҳам (Ўзинг) тиклаганингдан кейин ақл нуридан димоғ қасрига зиё шуъласи таралди.

21. Бадан шаҳридан ажаб бир мамлакат бунёд этдинг, мулқдан то малакут (фаришталар олами)гача нима бор бўлса, ўшалар унда ҳам бордир.

22. Унда (бадан шаҳрида) юракни подшоҳлик тахтига ўтқиздинг, султонлик расмида мулку мамлакатнинг соҳиби бўлди.

³«Одам тийнатини (лойдан бўлган хилқатини) қирқ тонг (қудрат) қўлим билан қордим (пишитдим)» мазмунидаги ҳадиси қудсийга ишора.

23. У шоҳнинг (юракнинг) вазири бўлиб ақл тайинланди. Гадою, шоҳу вазирлар барчаси Сенинг камтарин бандаларингдир.

24. Унинг (Одам Атонинг) илм ўрганиши учун раҳнамолик қилган чофингдаёқ, дастлаб барча исмларни унга (Ўзинг) таълим бердинг.

25. Ўзинг уни маърифат илмидан баҳраманд қилдинг, шунинг учун малоикалар қуллардай унга сажда қилдилар.

26. Яратган махлуқотларингдан мавжуд бўлган барчасини: булоқлару денгиз, тоғлару юлдузлар, еру осмонларни,

27. Ўша мўъжизалар (ажойиботлар) оламида ҳамма нарсани намоиш қилдинг ва махфий тарзда омонатингни ҳам унга топширдинг⁴.

28. У (инсон) мазҳари кулл (барча нарсани ўзида зоҳир қилувчи вужуд)га айланди, сўнгра Аллоҳ яратган нарсалар ичида унга олами кубро (катта олам) деб лақаб (ном) берилди.

29. Тўрт табиат (фасл)ни даҳр гулшанида жорий этдинг: бири баҳор, бошқаси ёз, яна кузу қишдир.

30. Даҳр гулистонида баҳорий шамол эсиши билан, табиат(боғ)нинг ўлик танига жон кириб, (тўрт томонга) хушбўй ҳидлар таралди.

31. Шамол гиёҳларга Исо нафасини келтирди (яъни, ҳаёт нафаси эсди) ва гиёҳлар қиёматда қайта тирилган жасадлардек бошларидаги тупроқни ёриб, униб чиқдилар.

32. Афтодаҳол чол ер тупроғида ажиб манзарани кўрди: гиёҳлар болалар каби нашъу намо топмоқ учун ердан бош кўтармоқда.

33. Болалиқдан шабоб (йигитлик) айёмига қадар уларга зебу жамол етади, барча таомларию озуқалари доялик қилувчи булутларнинг сутидандир.

34. Бир неча кун Сен шу тариқа райҳонлар шоҳидлигида дунё гулшанига оройиш бердинг.

⁴ Қаранг: Қуръон. «Аҳзоб» сураси. 72-оят.

36. Бинафша ўрилган сочларининг атрофида жингалакчалар боғлади. Суман гўзал оразини жилвага солди (жилвага қилди).

37. Сунбул мушкин зулфини тоблади, бундай силадан шайдо диллар бетоб бўлдилар.

38. Шўх наргис учун яримта норанж (апельсин)-нинг пўстидан пиёла қилдингки (тўлдирдингки), у қадаҳсиз ҳам маст бўлди.

39. Настарин (шоҳчаларида гужум-гужум очилган оқ гул) баргида шундай юлдузларни кўрсатдингки, гўё ёруғ юлдузлар тўплами унинг наздида хира юлдузга ўхшаб қолди.

40. Чаман сарв қоматидан раънодай жилваланган бўлса, уни раъно гулидай икки юзли (турланувчи) қилиб қўйдинг.

41. Наргис гунчаси тузилишини ҳуққа (оғзи пардозланган гўзал халтача)дек намоён қилдинг, назар қушига тухум қўйилган ошёндек кўринди...

42. Магар, баҳор ҳамиша гулзор хабарчисига айланди, табъидаги заррин ранглари хабарчиликдан нишонадир.

43. Тақдир қалами билан чаман чеҳрасини рангбаранг райҳонлар ила пардозланган нафис матодек қилдинг.

44. Баҳор боғдаги кўркамлиқ навбатини шундай ўтказдики, унда ҳусну, лутфу сафосини (поклигини) йўқотмаган келинчақдай манзара сақланди.

45. Ёз мавсумининг оташи оламга шундай тушдики, у шайдо ошиқлар нафасидан чиққан «оҳ» чақинини эслатарди.

46. Кўнгил райҳонлардан мевали боғ томонга, саробли суратлардан маъно қатламига майл кўрсатди.

47. Барглар либоси боғ дарахтлари устини ёпди, ҳар бирининг товланиши (кўриниши) феруза осмон гумбазидек намоён бўлди.

48. Шамол дарахтларни шундай кучли ҳаракатга келтирдикки, ақл кўзига еру осмон айлангандек бўлди.

49. Дарахтлардаги ҳар бир қуш чарх юлдузлари ка-
бидир, шохдан шохга ўтишлари юлдузларнинг бурж-
дан буржга ўтишларига ўхшайди.

50. Валекин дарахт мевалари собит юлдузлардек
шох-буржларида барқарор, оёқда мустаҳкам тур-
гандек туришарди.

51. Улар (мевалар) юксакликдаги учар юлдуздек
узун хат тортиб, ерга тушиб кетарди.

52. У даҳр ичига қуёш ҳароратидан шундай оташ
солдики, жаҳаннам олови шуълаларидай танни то-
лиқтирувчи иссиқлик вужудга келди.

53. Унинг (баланд ҳароратнинг) иложини қилиш
учун янги пишган меваларни инсон мизожига му-
вофиқ шифо қилиб қўйдинг.

54. Қандай улуғ ҳакимсанки, Афлотун ҳам Се-
нинг ҳикматинг олдида семиз ўтдай гапдир.

55. Орзу-ҳавас уруғини сепувчи анчагина ки-
шилар дунё экинзори водийсининг минглаб хирмо-
нига эга бўлдилар.

56. Бироқ улар (хирмон кўтарганлар) егулик ва
фойдага боғланиб қолдилар ва ҳаммалари баъзида озуқа
учун бошоқ терувчию дон тортувчи бўлдилар.

57. Ёз мавсуми дастурхонидан жаҳонга маъмур-
чилик етди ва шоҳу гадога беадад ва беҳисоб неъмат-
лар тухфа қилинди.

58. Бу беҳисоб фанимат неъматларга куз фасли-
нинг ғоратгар совуқ лашкарларини талон-тарож
қилиш учун етказдинг.

59. Чаман алвон рангдан бўёқчилар ишхонаси
тусига кирди, ҳар бир жинсдаги нарсаларда минг
хил ранг жилоси пайдо бўлди.

60. Ер, гултожихўрозлардан қонга бўялди, гўё ко-
фирлар тигидан шаҳид бўлганлар бошини эслатарди...

61. Хазон гултожихўрозларни шундай қатл (йўқ)
қилдики, гўё тож бошдан, бош танадан жудо бўлган-
дай ҳолат вужудга келди.

62. Раъно гулининг икки хил кўринишда товланиши хазон пайтида равшан бўлиб қолди: Хитой лоласини ҳам шундай беқарор (ўзгарувчан) қилиб ясадинг.

63. Даҳр гулшани ишининг икки рангда кўриниши (саботсизлиги) баҳору хазонда ҳам, саҳару шомда ҳам намоён бўлиб қолди.

64. Икки рангу ўн ранг нима бўлибдики, баргининг ҳар бир варағида қазо (тақдир) қалами билан икки юз ранг акс эттирилгандир.

65. Боғ бисоти (тўшамаси) ранг-баранг барглardan мумли дарахтларга ўхшаб қолди, гўё бу манзара Хитой нигорхонаси кабидир.

66. Хазон ортидан қишнинг совуқ ва кучли шамолини етказдинг, гулли, нозик матони эслатувчи ўша (нафис) япроқларни бирин-кетин фано шамоли олиб кетди.

67. Кумушранг булутлар симобий пардаларни уфқ атрофидан ҳаво юзига қалин қилиб тортди.

68. Меҳр (қуёш) бор бўлса ҳам гўё асло мавжуд бўлмагандек, ҳароратидан заррача асар қолмаган эди.

69. Балки айлана (юмалоқ) шаклдаги бир парча муз бор эди-ю, у ҳам совуқ шиддатидан қадаҳ ичида банд бўлиб қолгандай турарди.

70. Қордан ер курраси оппоқ тухум тусига кирди, унда байза (қуёш) байза (тухумдек оппоқ ер курраси)га сингиб, ғойиб бўлиб кетди.

71. Дарахтлар гулшани ҳар тарафдан яланғоч бўлиб қолди, улар (дарахтлар) Чин босқинларидан жафо чеккан ҳиндуларга ўхшарди.

72. Тун қоралиги ва узунлиги билан гўзаллар сочидай ошиқлар қатлига узатилган узун қўлни эслатарди.

73. Қишнинг совуғидан шундай шиддат етказдингки, вабодан ҳалок бўлган одамлар каби сўлғинликдан олов ҳам сўнди.

74. Қишнинг шундай шиддатли ҳолатидан олов сўнгач, жаҳон аҳлида бақо (яшаб қолиш)га умид бўлиши мумкинми?

75. Яна баҳор шаббодасидан уларга ҳаёт берасан, ўсимликларнинг ўлик жисмида яшаш руҳи уйғонди.

76. Даврнинг бўғизу бўйнига шундай занжир боғладинги, барча бўлак-бўлак нарсаларни атрофига занжир ҳалқаларидай тортди.

77. Қудратингдан тўққиз фалакни тез ва юксак даражада оро бердинг, унда (тўққиз фалакда) юлдузлар, қуёш (меҳр)дан то Ҳулкар туркумидаги хира юлдузгача сайр қилиб юради.

78. Аввалги манзилнинг муқими бир кумуш танли нигор (ой)дурки, ундан даҳр тунининг зулматига нур ва сафо етади.

79. Баъзан у (ой) гўзаллар чехрасидай мудаввару (юмалоқ) порлоқ, гоҳида ошиқлар қоматидай роса озғину эгикдир.

80. Иккинчи ҳужра ичида имлою иншо учун чаққон қалам урувчи котиб юлдуз — Аторуд (Меркурий)ни ўтқиздинг.

81. У ҳар доим ранг истаб чиққанида, идиш рангида намоён бўлувчи сувдек мулойим рангларга эришади.

82. Учинчи манзара (фалак)га шоҳид сифатида созанда Зухра (Чўлпон юлдузи)ни муқим қилдинг, лекин у наво мақомидадир.

83. Созда Довуд (пайғамбар)дай нағмаларни аён қилади, валекин нутқда Масиҳдай руҳ бағишлайди.

84. Тўртинчи мулкка (манзилга) бир моҳпайкар (қуёш)ни юбординги, Ой ундан гадойлик қилиб, нуру зиё ундиради.

85. Агар кўринишда Искандар оинасидай (зебо) бўлди, аммо шоҳликда Дорога ҳукм юритарди.

86. Бешинчи маконни тиф урувчи (Миррих юлдузи)га бердинг. Унинг кўрқинчли кўринишидан ҳатто тошнинг қалбидаги қон ҳам қотиб қолди.

87. Ўлдирувчи нафаси — ажалнинг гулгун узори, қотил жисми бало оинасининг жамолидир.

88. Олтинчи маконни бир пок сийрат — Муштарий (Юпитер сайёраси)га бердинг, унинг саодат шамъи нури билан чехралар мунаввардир.

89. Унинг таҳорати ришталарига тасбиҳ доналарини (жойладинг), Саодат ҳулалари (нафис матоси)дан бошу бўйнига ёпиб юрадиган чодир этдинг.

90. Еттинчи қаср (қалъа) соқчиси – Зуҳал (Кайвон сайёраси)га амр қилдинг, гўзал қора жуссасига тим қора чеҳрасини яширди.

91. У сабрли кишилардай шундай секин ҳаракат қиладики, қалъанинг бир буржидан бошқа буржига қадар узоқ муддат йўл босади.

92. Саккизинчи (фалак) шабистонини ёритиш учун минглаб ой юзли ўйингоҳ (юлдузларни) жилвасоз қилдинг.

93. Барчасидан юқорида тўққизинчи қалъа (осмон)ни бунёд қилдинг, ўша қалъа атрофида яхши ният билан буржларни бунёд этдинг.

94. Қалъага ўн икки адад бурж ясадинг, уларнинг ҳар бири ўзгача ҳолда жилваланадиган бўлди.

95. Ана ўша ўн икки (бурж)дан дастлабкиси, ҳамал (қўй буржи) учун ўтлоқ майдонига айланди.

96. Яна бошқа бири гулу лолаларга сероб покиза чаманзорки, чарх саври (ҳўкиз буржи) унда ўтлаш иштиёқида сайр этади.

97. Чархнинг бўз отини хиром қилиш учун ясантирганигда, эгари остида жавзо (ёнма-ён турган икки қиз) кўринишидан (нусха) чиздинг.

98. Чархнинг ҳамма қилмишлари кажравликдан иборат бўлгани учун ҳам чархдай қисқичбақа (тўртинчи бурж) мақомини юксак қилдинг.

99. Бошқасининг манзилини шавкату зеболикда беадинг, валекин Шернинг қароргоҳини Хўкиздан айри қилдинг.

100. Бошқа бир экинзорда Бошоқдан дона сочдинг, донолар наздида улар (доналар) юлдузлардир.

101. Уни (доналарни) тортиш учун рост тарозу (мезон)ни ясадинг, ростликда Худо йўлида ғалат асло мумкин эмас.

102. Эски бинода ўзига ин қурган чаёндай бошқа бир буржда ақрабни (чаённи) ҳаракатга келтирдинг.

103. Чарх дунёнинг турли тарафларига бало тигини ёғдирсин деб, бошқа бир баланд буржда камонхона (ўқ отиш майдони) ясадинг.

104. Унинг (камоннинг) ўқи хавфи билан жадий (буржи)ни ҳуркитдинг, у тоғ эчкисидай сакрагани учун ҳам юксакда пайдо бўлди.

105. Қовғада уфқ чоҳидан қуёш Юсуфини тортиб олиб, бошқа у тор ерга йўлламадинг.

106. Катта балиққа (Хутга) ой юзли Юнусни етказиб, осойишта қилдинг, гарчи бундай ҳодисаларнинг ҳар қанча ранжу машаққатлари бўлса ҳам.

107. Чархдан ташқарида минг-минглаб фаришталар тўдаси ибодату тасбеҳ илинжида ҳамду сано айтадилар.

108. Аршу Курсию Лавҳу қаламдан кўп ажойиботлар ошкор қилдинг, аммо уларга назар солишда ақл(нинг кўзи) кўрдир.

109. Иш шу жойга етдики, пайғамбарлар шаҳсувори (Муҳаммад алайҳиссалом)нинг буроқи Исро (меърож) кечаси тун зулматида ўша авж юксакка (ҳузурингга) қараб югурди.

110. Беҳад карамингдан ҳазрат пайғамбарга «қоба қавсайн» — икки қош оралиғидаги масофадай яқинлик бердинг. Улуғлик ноғорасини «ав адно» — балки, икки қош орасидаги масофадан ҳам яқинроқ мақомда чади...

111. Ўз васлингга етказиб жамолингни кўрсатдинг. Нима талаб қилган бўлса, шартсиз, баҳосиз бердинг.

112. Тўқсон минг сўз айтиб яна (шундай тез) қайтардингки, У сайр этиб қайтганда, ҳали (ётган) жойи совумаган эди.

113. Куфр зулматини ер юзидан даф айлаб, унга (Муҳаммад алайҳиссаломга) ёрқин шариатни ошкор қилдинг.

114. Сенинг ҳикматинг билан жумла динлар мансух (рад) бўлди, инчунин, Одаму Нух, Исою Мусо (пайғамбарлар)нинг дини ҳам.

115. Унга (Муҳаммад алайҳиссаломга) энг юксак қурбат – яқинлик (мақоми) йўлини очдинг, олам халқи ул зоти шариф ҳақ дин раҳнамосига айланди.

116. Ҳазрат пайғамбарнинг муҳаббатию санъатингни изҳор қилиш баҳонасида жумла махлуқотни яратдинг.

117. Ҳар нарсаки, яратилишнинг ҳашаматли кийимини кийди, биргина «Бўл» амри билан уни (Сен) пайдо қилдинг.

118. Биргина у амр билан қудратингдан озгинасини ошқор этдинг, шундай бўлмаганда ундан асар ҳам кўринмас эди.

119. Ажаброғи буки, яна бошқа юз минг олам бино қилиш (яратиш) истагинг бўлса, Қодирсан, шубҳасиз яратасан.

120. Ва агар (мулки борлиқни) ярим нафасда йўқ қилишни истасанг, унданда камроқ вақт ичида ҳамма нарса сарбасар фано домига кетади.

121. Борлиқларнинг яратиш корхонаси учун бирор тафовути (таъсири) йўқ, йўқликлар ҳам Сенинг азамату қадринг олдида барибир (ҳеч нарсани ўзгартирмайди)дир.

122. Эй улуғ Худойим, юқори олам аҳли (фаришталар)нинг сени зикр қиладиган тасбиҳлари ҳаққи ҳурмати!

123. Пок зотингнинг мислу монанди (қиёси, ўхшаши) йўқдир, покиза фэйзингга назиру тенг ҳам топилмайдир.

124. Набиюллоҳ ҳаққи ҳурматики, ул Зот офтобга ўхшайди, улуғлик ва салобатига жумла зарралар гувоҳ.

125. Токи, Фоний (Навоий) бу ўткинчи дунёга боғлиқ экан, унинг сийратини фақру фано тариқида тутгил.

126. Унинг руҳи қушдай бадан зиндонидан парвоз қилиб, бақо мулки томон таважжуҳ қилса.

127. Қиёмат куни расулар шоҳи (Муҳаммад алай-ҳиссалом) юқорига кўтарилиб, гуноҳкор умматларнинг ҳимояси учун Аршда шафоат туғини тутса.

128. Унга (Муҳаммад алайҳиссаломга) лутфингни шундай зиёда қилки, шоҳнинг кўзи гадога тушгандай, осий бандалар тарафига (унинг) назари тушсин.

129. Бас, ўша пайтда ундан (Муҳаммад Мустафодан) талаб, Сендан кечиришдир, шу икки нарса асо-сида банданинг муроиди ҳосил бўлади.

130. Тақдир тақозоси билан бу қасида ёзилди. Унинг таърихи «ҳисоби қазо»дан чиқса ажаб эмас.

131. Муносиб ном фикрида тафаккурга чўмган эдим хотифдан (ғайбдан) хитоб келди: номлардан исми «Руҳ ул-қудс» (Муқаддас руҳ) бўлди.

132. Умидим улдирки, пок нафасимга такаллум (нотиқлик қобилиятини) ато этсангу, у билан сенга ҳамду сано айтсам.

II
«АЙН УЛ-ҲАЁТ»
(ҲАЁТ БУЛОҒИ)

1. Тун пардадорлари қора чодирларини ёйган чоғлариди ой юзли бутлар тўдаси (юлдузлар)га жилва қиладилар.

2. Осмон зулматидан юз минглаб ялтироқ қуртлар (юлдузлар) ернинг қоп-қора пардасига шуъларлар сочадилар.

3. Тақдир наққошлари қудрат қалами билан ҳар лаҳза яшил осмон тоқига юз хил ажойиб шакллар чизадилар.

4. Қуёшга мотам тутиб, наъш⁵ (юлдузлари) банот⁶ (юлдузлари)нинг елкасида кўз ёш тўкади, барчаси бошига анбарли ҳарир рўмол ташлаб олган.

5. Қутб юлдузи ўртада пири комилдек турар, унинг атрофида ахтару юлдузлар самоъ қилиб, муридлар каби оёқларини ҳаракатлантирадилар.

6. Кумушранг қотил турклар (юлдузлар тўдаси) «қаққашон» (сомон йўли)дан саф тортиб, дунёнинг офият (тинчлик) мамлакатига яғмо соладилар.

7. Булар ажойиб турклардурки, ҳиндуларга ўхшаб ҳар дам шиҳоб (метеор, учар юлдуз)дан ясалган қуролларини қасдан чор атрофга отадилар.

8. Бундай уруш пайтида фалак насрайни⁷ учун гоҳ қанотларини очиб, гоҳ ёпадилар.

⁵ Наъш-ҳайвон шаклидаги тўрт юлдуз.

⁶ Банот-наъш юлдузларининг шимоли-шарқ тарафи яқинида жойлашган уч юлдуз. Наъш ва банот юлдузлари шимолий қутб атрофида айланадилар. Бу юлдузлар туркуми илми нўжумда Банотуннаъш аталиб, халқ орасида «етти оғайни» ҳам дейилади.

⁷ Насрайн - қаргас шаклидаги икки ёруғ юлдуз. Илми нўжумда Насри Тоир ва Насри Воқий деб аталган (Таржимон).

9. Савр (хўкиз буржи) ва Сурайё (Хулкар) юлдузига кўз тикканлар, хўкиз буржининг шох ва хазиналаридан тўлган дур қутичаларининг (само) дўконларида тизилиб турганини кўрадилар.

10. Агар шеъро⁸ юлдузининг нуқталарига назар ташласалар, эътиборни тортиб, Насри Воқийни ёдга соладилар.

11. Янги ой юлдуз болаларининг орасида тунда ўйнаш учун саҳрога ташланган суяк кабидир.

12. Ой шамъининг атрофида юлдузларнинг кумуш кўршапалаклари парвоналар каби ўзларини юқорига, пастга урадилар.

13. Чарх созандаларининг куйлаб, ашула айтишлари учун Зуҳра (юлдузи) қўлидаги доира чамбаранги терисини ой шаклида ясаб олган.

14. Тир (Аторуд) юлдузи бир раммол (фолбин)-дурки, қуёшнинг ғойиб бўлганига мотам тутиб фол очади, юлдузлар (унинг) бисоти (тўшакчиси)га фолбинлик ҳақи учун тангалар ташлайдилар.

15. Олти кезувчи (Зуҳал, Муштарий, Зуҳра, Миррих, Аторуд, Ой) баъзан қуёшни шарқ томондан дараклаб, ҳар томонга хабар юборадилар.

16. Чаққон фалак Жадй буржининг ҳалқасини найзаси учига илиб (олиб) жанг даштига отиб юборади.

17. Фалак зоҳиди (Муштарий юлдузи)нинг соф нурдан ажойиб жойнамози бўлиб, тунни ибодат билан бедор ўтказиш учун уни тўшаб олади.

18. Осмон қалъасининг соқчиси (Зуҳал юлдузи) вазифасини бажаришга киришгач, машъалалар ёқиб, юқори оламни равшан қилади.

19. Шундай бир ҳангомада ўйинчоқ (қўғирчоқ)

⁸ Шеъро - икки ёруғ юлдуз. Бири Шом Шеъроси - Прочиен, иккинчиси Яман Шеъроси - Сириус (бу иккаласи Сухайл юлдузининг укалари деб ҳам юритилган).

собит юлдузлар томоша қилиш учун саккизинчи фалак болохоналаридан ўзларини пастга отадилар.

20. Бир гуруҳ (тўда) юлдузлар азамат чарх хоҳиши билан ўзларини юқори поядан қуйи пояга ташлаб юборадилар.

21. Чарх найрангбозлиги, осмон эса юлдузлари билан дунё томонга ҳийлагар мактублар жўнатадилар.

22. Юлдузлар кексаю ёшнинг бедор ва беором кўзларига фароғат уйқусини келтирадилар.

23. Мен каби ҳижрон (айрилиқ) балосига мубтало бўлганлар мовий осмонга қараб «во ҳасрато!» дея наъра тортадилар.

24. Ишқсиз, вафосиз кишилар уйқуга чўмишадди, аммо итлар ошиқларга вафо кўрсатиб, тонггача ғавғо қиладилар.

25. Қандай бахтли инсонларки, ўзларига уйқуни ҳаром қилиб, бундай кечада тун каби «оҳ» тортадилар.

26. Аввал ҳасратли кўз ёшларидан зоҳирларини таҳорат қилдириб (поклаб), (сўнгра) ботиндаги сабрсиз жонларига оташ соладилар.

27. Улар ўзларини тақво меҳроби гўшасига ташлаб, Тангри таоло даргоҳи тупроғига бошларини (саждага) қўядилар.

28. Оҳу ҳасратдан юлдузларнинг юзларига парда тортиб, айрилиқ кўз ёшидан фалак тоқига зарар етказадилар.

29. Дил хилватгоҳи боғини тавоф қилишга киришганларида гўзал маъшуқа юзига номаҳрамлик пардасини ёпадилар...

30. Висол қурби (яқинлиги) бисотида бир лаҳза сокин бўлсалар, фаришталар тоифасига мураса учун нигоҳ ташлаб қўядилар.

31. Иззату тамкин (виқор, ҳайбат) осмонида бир дам манзил қурсалар, титроқдан фалак аъзосига ҳаяжонлар соладилар.

32. Агар висол жамъи ишратгоҳига юзлансалар, дунё ва уқбо (охират) бошига унутиш тупроғини сочадилар.

33. Солик йўлчилар қайси жойгаки қадам боссалар Фоний (Навоий) улар йўлида тупроқ бўлиш давлатини орзу қилади.

34. Бу зулмат водийси ярмининг навбати ўтди, қудратли подшоҳлар гали келганда, катта ноғораларда овоз чиқарадилар.

35. Улкан ноғоранинг шовқин-суронию карнай бонги, нолаю фарёдлардан юксак фалак тоқининг хамига қиёмат ғавғосини соладилар.

36. Сурнай фарёдидан қиёмат сурининг ғавғоси турса (қўпса) ҳам ўлиқдек уйқуга чўмганлар ғафлатдан кўзларини очолмайдилар.

37. Бутга чўқиниш учун эрта турувчи кофирлар ноқус (катта қўнғироқ) ноласини тарсоларнинг ибодатхонасида жаранглатадилар.

38. Бу кўҳна дунёнинг Қуръонни куйдирувчи маст роҳиблари белларига зуннор боғлаб, бўйниларига хоч тақадилар.

39. «Лот» деган бутни ва «Аллоҳ йўқ» деган сўзни инкор қилувчи комил инсонлар «илло» ва «Аллоҳ» сўзларини (ёнма-ён) қўшиб «иллаллоҳ», яъни, «...фақат ёлғиз Аллоҳ бор»лигидан гап-сўз қиладилар⁹.

40. Субҳоналлоҳ! Тонгда азон айтувчилар гайрат билан «Аллоҳу акбар» (Аллоҳ улугдир!) такбирини шукуҳ ва баралла айтадилар.

41. Яна муғлар хароботининг риндлари тонгги шароб жомини ўртага қўйиб, май ичиш вақтининг режасини тузадилар.

⁹Агар байтдаги «ло лота», «ло ло илоҳа», «иллаллоҳ» сўзларининг ёзилиш шакллари, ҳарфий хусусиятларини ҳам инobatта олсак, байтни янада кенгроқ маъноларда таҳлил қилиш мумкин (Таржимон).

42. Садоқатли ошиқлар майдан хушҳол бўлган вақтларида, гоҳ-гоҳида кўзларини пинҳона ёр томонга ташлаб қўядилар.

43. Гул юзлиларнинг гул каби ёқалари чоку ошиқлар боғ қушларидек беҳуд бўлиб, мастликдан шовқин-сурон кўтарадилар.

44. Фалак меъморлари чархнинг тийра (қоронғу) қасрини ёритиш учун зар сочувчи тонг нуридан тўшамалар тўшайдилар.

45. Шом қоралигига барҳам беришни гўзал қора зулфларга ҳавола қиладилар, тонгнинг хушбўй эгаларига ғавғо қилиш одатини топширадилар.

46. Тун қоронғулигидан хира бўлган дунё саҳна-сига равшанлик бериш учун оламни мунаввар қилувчи тонгдан ҳайқириқлар соладилар.

47. Кундуз сўфийсининг ридоси тун остидан кўрпа сингари елкаларига чиқиб, кенгликларга ёйилиб кетади.

48. Тун зулматидаги юлдузлар дўли иссиқ машъалдан эриб, ёруғликлар сочадилар.

49. Тун қоронғулигидан уфқларнинг боши оғриган бўлса, пешонасига сандал¹⁰дек шифобахш қизғиш булутларни босадилар.

50. Юсуфи мисрий жамолининг шамъидан ёруғлик истаб (олиб), Шомнинг ваҳшатли зиндонига нур сочадилар.

51. Яширинган (тўсилган) офтобни кун томонга, йўқолган (ғойиб бўлган) Юсуфни Зулайхо тарафга келтирадилар.

52. Халқ тамоман ғафлат уйқусидан уйғонса, қиёматдагидек (маънан) ўлганларга тирилганлик муждасини етказадилар.

¹⁰ Сандал - ёғочи қора сариқ рангли хушбўй шифобахш дарахт (Таржимон)

53. Орзу-ҳавас қули бўлган ахлоқсиз фосиқлар, юз хил шошилинич билан либосларини ечиб, ўзларини сувга отадилар.

54. Камроқ ҳақиқий, кўпроқ тақлидчи бўлган ҳақпарастлар масжидга бориб, ўзларини жойнамозга ташлайдилар.

55. Қилу қол аҳли (зоҳирий билим эгалари) рақибларини мулзам қилиш учун ҳар томонга югурадилар, уйқудан уйғониб, кўзларини ювмасданоқ китоб жузларига қарайдилар.

56. Одамларнинг шайтонлари, яъни (диёнатсиз) савдо аҳлининг ҳар бири босмачилик қилиш учун бозорнинг растаю дўконларига ўзларини урадилар.

57. Савдо пайтида агар инсофлари ошиб-тошиб кетса, бўйрага зардан тўқилган деб тухмат киладилар.

58. Қози даргоҳидаги кофирлар ушоққина кумуш учун юзлаб мусулмонларнинг хонумонларини барбод қилувчи фатволар берадилар.

59. Девон соҳиблари (сарой мирзолари) бўлган золимлар қаламининг ўткир учи билан агар «айн» (ҳарфи)да «қоф» (ҳарфи)ни кўрсалар («айн»ни) оёғидан чаладилар¹¹.

60. Ҳамиятсиз пасткашлар шум ҳирслари туфайли орзуларининг ушалиши учун ўзларини одамларнинг эшигига ташлайдилар.

61. Ҳийлалардан мактаб болаларининг кўнгилларида изтироб бор, улар келишмаган сўзлар айтиб кўзларини ҳар томонга гилдиллатадилар.

¹¹ Байтда арабча «айн» ҳарфининг пастки қисмидан «қоф» ҳарфи ясалишига ишора қилинмоқда. Агар «айн»нинг тилло, мол-дунё, қофнинг тоғ каби маъноларини назарда тутсак, байтнинг шундай таҳлил қилиш мумкин: золим сарой мирзолари қоф тоғида мол-дунё кўрсалар, қаламларининг учи билан уни поясидадан емиришга киришадилар (Таржимон)

62. Аёлманд муҳтожлар касбу ризқ ахтариб, ошкор ҳар томонда: шаҳру қишлоқларда, дарбадар кезадилар.

63. Сафар юкини боғлаганлар манзиллари томон юриш қилиб, юкларини туширмасдан оту уловларини ўтлоққа қўйиб юборадилар.

64. Жонини қийновчи (ошиқ)лар шайдо жонларига ўт соладилар, яшиндек ўзларини тошу тиканлар устига ташлайдилар.

65. Ожизлик билан биёбон қумларидан ортиқ кўз ёш тўкишганда, сел дарёси Макка водийсининг қумлоқларигача етиб боради.

66. Жонларини қўлларида тутиб, юзларига қумшдек ёшлар сочиб, бошларини дину дунё қиблагоҳи (Макка) тупроғига қўядилар.

67. Икки жаҳон хожаси, пайғамбарлар фахри (Муҳаммад алайҳиссалом)нинг саҳобалари (мартабаларининг улуғлигидан) қуёшга, балки юксак Аршга соя соладилар.

68. (Пайғамбар) йўлидан чиққан ғубор (чанг)ни юдузлар порловчи кўзларига суртадилар, изининг тупроғини нур таратувчи ўткир кўзларига жойлайдилар.

69. Муддао (Пайғамбарнинг) жаннатмонанд эшигини супуриш бўлса, ҳурлар (супуришга тайёрлаб) юзларига таралган, тоза зулфларини ташлаб қўядилар.

70. Жаннатдагиларнинг ниятлари (пайғамбарнинг) йўлига фақат соя солиб туриш эмас, балки (ифтихор билан) раъно қадларини жилвалантириб (нозланиб) турадилар.

71. Арш аҳли Меърож кечаси тулпор (буроқ)ининг пойига юдуз дурлари билан безанган яшил ҳарир (нафис) матоли пояндоз тўшайдилар.

72. Фалаклардан ошиб ўтувчи Буроқига узанги боғлаганларида, эгар ёпинчиғи (жули)ни қуёшдану, эгарини Жавзо буржидан олганлар.

73. Агар душманлар юкларини Буҳайро¹² ибодатхонасига туширсалар, бир неча йиллар олдин унинг (пайғамбарлик) қуёшини булутлар ортидан ҳам кўрадилар.

74. Қазо наққошлари (тақдир меъморлари) минглаб қуёшлар тарҳини чизсалар ҳам, гоҳ заминга қадам қўйсалар, юришни пайғамбар туясининг изидан бошлайдилар...

75. Пайғамбарлик овозаси ёйилишидан олдин рисолат (элчилик) ҳам, нубувват (пайғамбарлик) ҳам унинг зотига хос эди.

76. Дала-дашт туяқушлари сени иззатинг учун фаришталар (боши)га лутф ва меҳрибонлик соясини соладилар.

77. Мусҳаф (Қуръон)нинг филофини жаннат матосидан тикиб, думли юлдузлардан тугмалар қадаб, уни Жавзо буржининг лавҳига¹³ қўядилар.

78. Дарборингдаги висолга эришган қудратли даргоҳнинг эшик қоровуллари Мусо (алайҳиссалом) олдига асо ташлайдилар.

79. Агар «Тоҳо» (оятининг абжад)¹⁴ ҳисобига назар солсалар, беш вақт намозинг пайтида тўққиз фалакнинг рукуъ килганини кўрадилар.

80. Бу ўн тўрт маъсумнинг барига бир хил улғлик либослари кийдирилган, шунинг учун ҳам улар покликда ҳатто Яҳё (пайғамбар) ишига халал етказадилар...

81. Шу маълумки, умматингни Нажмиддин (Кубро) сифат авлиёлари агар итга назар қилсалар, шубҳасиз унга жазба бағишлайдилар.

¹² Буҳайро - Пайғамбар алайҳиссаломни ёшлик пайтидаёқ Шом йўлида кўриб, унга иймон келтирган роҳиб.

¹³ Лавҳ - ўқиш пайтида китоб қўйиш учун ясалган махсус курси мослама.

¹⁴ «Тоҳо» оятининг абжад ҳисоби ўн тўртга тенгдир.

82. Остонагғни шундай итлари борки, бир на- зар билан Нажмиддин Кубронинг ишига юз рахна соладилар.

83. Шавқинг тиғидан шаҳид бўлганлар тобути ос- тига шараф учун ҳар нафас юзлаб Масиҳо (Ҳазрати Исо)дек кишилар ўзларини ташлайдилар.

84. Ҳикматли амрингғни бажариб, ўқ-ёй отувчи болалар табиблар (даволайдиган) жароҳатнинг ил- дизига юзлаб (шифобахш) ўқ-ёй отадилар.

85. Лашкаринг сафидаги «изо жоа»¹⁵ (оятлари) сатрига кўзлари тушганда, уларга илоҳий фатҳу нус- ратнинг яқинлигини кўрадилар.

86. Қудрат тикувчилари қўшининг байроғини тиксалар, учига боғланадиган парчасига «инно фа- таҳно»¹⁶ (албатта биз фатҳу зафар бердик...) оятини ёзиб, зийнат берадилар.

87. Отингғни хира чангини Арш (фариштала- ри) димоғу кўзларига ҳам хушбўй мушк, ҳам тўтиё қиладилар.

88. Юксак тоғлардан етадиган офат, тингдан зафар истовчиларнинг душманга отган бир мушт тупроғидан етган офатчалик бўлмайди.

89. Қудрат котиблари нома битиб, сарлавҳа чек- касида туғро (махсус қайдли ёзув) қўйганларидек дин (ислом) ҳақидаги илоҳий фармонда унинг қиёматга қадар ҳукмронлиги махсус қайд этилган (тасдиқланган)дир.

90. Ровийлар саҳиҳ (тўғри, ишончли) ҳадисла- рингғни Макка сарҳадларидан Бухорога қадар қайта- қайта, бобма-боб ёзиб чиқадилар.

91. Ходимларинг хурмо суякларидан тасбиҳ до- налари қилиб олсалар, одам доналарининг ҳар бири Шайтон тузоғидан эмин бўладилар.

¹⁵ Қуръон «Наср» сураси 1-оят.

¹⁶ Қуръон «Фатҳ» сураси 1-оят.

92. Қушлар ўзларини Анқо (қуши)нинг олдига ташлаганидек, Аршга парвоз қилувчилар ҳам ўзларини сенинг йўлингга (фидо этиб) ташлайдилар.

93. Эй Аллоҳнинг расули! Ҳолимга назар қил, ахир, ою қуёш фақат юксакларга эмас, пастликларга ҳам нур таратади.

94. Подшоҳлар байрам кунлари арслонларга (томоша қилиб) кўз тикадилар, лекин итларинг (ошиқларинг)ни кўрганда ўша лаҳза кўнгил тикадилар (кўнгил берадилар).

95. Қачонгача шайтонлар тўдаси ошуфта (паршон) кўнглимга дам-бадам юз хил васвасалар солади?

96. Исонафаслар баъзи-баъзида насроний хаста (бетоб)лар ҳолига марҳамат кўзи билан боқсалар ажаб эмас.

97. Аммо шу қадар хастаманки, юзлаб Масиҳ (исонафаслар) менга илтифот қилиб, даволасалар ҳам яшашимнинг имкони йўқ.

98. Лекин (эй пайғамбар), агар сенинг эҳсон шарбатхонангдан бир томчи бу нотавон хастанинг оғзига томизсалар

99. Ўша он исонафас нутқдан икки юз ўлик тирилиб, ўз руҳларини оёғим остига тавалло қилиш учун ташлайдилар.

100. Ўша нафас билан наътинг (мадҳинг)ни шу қадар таърифлайки, юқори (осмон)даги малаклар (эшитиб) руҳларидан кечиб юборсинлар.

101. Наътинг ҳақида бир ҳарф ёзсам, фаришталар уйқуни ҳаром қилган кўзлар қорачигидан сиёҳ қилиб нуқтасини қўядилар.

102. Агар лабташна (чанқоқ)ларнинг қуриган, ранж тортган ҳалқуми (томоғи)га бундай наътинг зилол (сув)идан бир қатрасини томизсалар,

103. Сўнгра уларнинг оғиз сувини ер остида унутилган жасадларнинг хокларига суртсалар, улар қайта тириладилар.

104. Агар (бу наът — қасидани) «Айн ул-ҳаёт» деб атасам арзийди, чунки халқ унинг насими (шабада-си)дан ўлган жисмларга тоза жон (руҳ) бағишлайди.

105. Қасида байтларини аниқлашда «Оби бақо» (ибораси)нинг имлоси (абжод ҳисоби)га назар солсалар, байтлар сонининг унга тенглигини кўрадилар.

106. Ё Раб! Гуноҳкорларни аямай дўзахга соладиган у кун (қиёмат)да Ҳабибинг (Муҳаммад алай-ҳиссалом) дан менга шафоат етказ, (насиб эт).

III
«ТУҲФАТ УЛ-АФКОР»
(ФИКРЛАР ТУҲФАСИ)

1. Подшоҳлар тожидаги қип-қизил лаъл — бошда хом хаёл пиширувчи (етилтирувчи) бир чўғдир.

2. Ҳалимни эсламайдиган подшоҳнинг мамлакати вайрон бўлади, оқибатсиз шоҳ (Хусрав каби) юртига зиён келтиради.

3. Зеб-зийнатга ҳирс қўйиш шоҳона шон-шавкатни барбод этади, ўрмон шерига нисбатан занжирбанд шернинг савлати кўримсиздир.

4. Шоҳнинг бош оғриғидан холи бўлиши маҳолдир, «Катта ноғоранинг ичи бўшу ғавғоси бошни оғритади».

5. Қуриган оғиз ва намли кўзга қаноат қил, ҳўлу қуруқда қаноат қилган қуруқлик ва денгиз подшоҳидир.

6. Хожа бир нарса олишдан олдин андиша қилиб, хижолат чекади, қози тамаъ қилиб, эшикка мўлтираб туради.

7. То риёкор шайх сафсатасини бас қилмас экан, кўнгил оғрийверади, то қишнинг совуғи кетмаса, яланғоч изтироб чекаверади.

8. Ҳийлагарлар гапириб берадиган ҳар қандай воқеадан ақл кулади, тушида афсона айтувчи (алаҳсировчи) одам кулги қистатади.

9. Таъмагир воиз — нон тиловчи гадога ўхшайди, улар ўртасидаги фарқ — бири минбар устида, бошқаси минбар пастида бўлади.

10. Риёкорлик тасбеҳининг доналари расволик уруғини ундиради, дарвоқе, уруғ ўз жинсига мансуб мева беради.

11. Фақиҳ (шариат олими) фиқҳ (шариат илми)-ни макр-ҳийла қуроли қилиб олса, у фақиҳ эмас, фиқҳ касалига мубтало бўлган кишидир.

12. Ҳийлагар қозининг кўп шоҳидлар гувоҳлигида гувоҳномани тўлдиргани ёлғондир, гувоҳнома қозининг мартабаси учун керакдир.

13. Жабру жафо йўлини тутган эл, шубҳасиз, жоҳилдир, жоҳил жаҳолатдан қутулдими, демак, илм ҳосил қилибди.

14. Сулук юкини кўтарувчи ҳаммолларга фақир-икка чидашни осон деб билгин, туяга оғзидаги қури-ан тикан янги, тоза хурмодек туюлади.

15. Орифлар наздида донишманднинг ўринсиз лфи Афлотун бошига тож бўлса ҳам, боло-офатлар келтирувчидир.

16. Эшакмунчоқ эшак нўхтасини безашга муносиб бўлганидек, нодоннинг сафсаталари ҳам уни маҳара қилишга арзийди.

17. Ҳар оқшом юлдузга боқсанг бойўғлидек сенга тиклиб туради, ўзи алдоқчи бўлган юлдузлар қандай шумлик келтириши мумкин?

8. Чарх бир хастадурким, ундан эҳтиёт бўлиш лозим. Чунки, аъзосининг ҳар тарафида юлдузлардан оқ хл (доғ)лар бор.

19. Кўк гумбаз (фалак, осмон)нинг иши қон тўкишдан иборатдир, хинонинг ҳам барги кўку, аммо, рани қизилдир.

20. Луқмахўр бўғзинг озор берувчи душманингдир, сен ханжар (бўғиз, ҳалқум) деганинг нуқталардан салган ханжардир.

21. Агар разил (пасткаш) одам атласу шоҳи (либослар) кийиш учун умрини барбод қилса ажабланмаслик керак, пилла қурти ҳам ўзига ипақдан кафан тўқийди.

22. Тариқат йўлчиларининг сулукига бойлик ҳам камбағаллик ҳам моне бўлади, сафар оти на семиз, на ориқ бўлиши керак.

23. Сулук машаққатлари ҳалим одамнинг пешонасига ажин сололмайди, кучли шамолдан ҳосил бўлган тўлқин сувдан мармарни чиқариб ташлолмайди.

24. Ўрдак жонига қарчиғай қанотининг ҳар бир пати ханжар бўлиб ботганидек, солиқ баданидаги ҳар бир тук фосиққа аламли ниш бўлиб қадалади.

25. Оқил киши фақирларга пешволик қилса ҳам камтарлик қилади, худди икки марваридни бир ерга пинҳон қилгандек (яхшилигини яширади).

26. Йўлбошчи (муршид)нинг яширин нарсаларни кўрсатувчи дили гуё жоми Жамдир, Искандар оинаси Хизрга оби ҳаёт (тириклик суви)дир.

27. Кўз ёш ва қалб изтиробидан шараф бўлмас, хотинларингга ях сумалаги кофурий шамъ каби, балки, ундан-да софроқ туюлади...

28. Наҳс ва нажас кабилар ёмонликдан туғилан эгизаклардир, яхшилиқдан туғилганлари мушқу анбарга ўхшайди.

29. Ёшу қарининг кўнгли ишқ билан ободир, қадим Марв бинокори (султон) Санжар (ёдгорликлари туфайли) ҳар доим ҳам Санжардир.

30. Сафро сўзидаги «алиф» биқинига ўздек қадалса асфар (сап-сариг) бўлгани каби фўний ошиқнинг юзи ишқ ўтидан сарғайгандир.

31. Ишқ денгизида саргардон бўлган ошиққа кишаннинг ҳожати йўқ, гирдобдаги кемага гирдобнинг ўзи яхши лангардир.

32. Ишқсизликдан кўнгил қаро бўлса, ишқ туфайли ўтлар сочади, совуқликдан кўмир, иссиқликдан чўғ бўлади.

33. Ошиқнинг иқбол тахти девоналик гулхазидир, самандарнинг кулранг тўшамаси бир тўда кумдир.

34. Санамлар қасрининг назоратчилари ҳар тарафдан келган интизор ошиқлар бўлиб, улар худди Хайбар қалъаси атрофида турган араб асирларига ўхшайди.

35. Ақл — яхши ном чиқаришнинг ҳазинаси, ишқ — улуғ бир олам, рўзғор тутиш хотин иши, лашкар бўлиш эрнинг насибасидир.

36. Чин орифнинг нажот хати — юрак хуноби (қон суви)нинг тўлқинлари бўлиб, ринднинг қадаҳ тумори (дуоси) май пиёласи атрофидаги хатлардир.

37. Хорлик харсанги асирлар суюнадиган ёстиқ бўлиб, қонли кийим шаҳидлар ёнбошига кўрпа-тўшак (кафан)дир.

38. Ҳақиқий орифга фано мулкидан то бақо мулкигача бир манзил деб бил, қуёшга шарқдан ғарбгача бир кунлик йўлдир.

39. Хасис одам қўлидаги ҳар бир ақчасини абдий деб ўйлайди, ухлаган одам тушида кўраётган ҳар қандай кайфу сафоларга ишонади.

40. Ҳийлагар, маккора хотин ҳар тарафга шўх жилва қилади. У бир найрангбоз — кўғирчоқбоздурким; унинг капаси чодиридир...

41. Кўзингга паридек кўринган хотинни йўлдан оздирувчи шайтон деб бил, елкаси атрофидаги икки қаноти (қўли) ёпинчигининг шерозасидир.

42. Кўмилган моллар бошида ўтирган нақшин либосли золим, хазина устида ётган олачипор аждардир.

43. Эй золим жафокор, олтин тождан кеч, Ҳаққа яқинлик йўлини танла, «ақраб» (чаён) сўзининг бошидаги «айн» ҳарфини олиб ташласанг, «қурб» (яқинлик) қолади.

44. Сен «озар» дейдиган бу оловранг зарни ҳиммат аҳли тепиб ўтадилар, зарсиз Иброҳим (пайғамбар) тождор, унинг бутпараст отаси — Озар зарли эди...

45. Ҳар доим тилинг тиғини тортавермаки, шаъмининг бошида шуъладан олтин дубулғаси бўлса ҳам бошини кесадилар.

46. Гуноҳсиз одамга тил тиғи билан озор бериш, соғ томирга ништар уриб, дармонсиз қилган кабидир.

47. «Довар» сўзидан «алиф» ҳарфи кетса, «давр»га айланганидек, адолатсиз ҳоким оқибат саргашта бўлур.

48. Хоксор кишилар даражада жаббор (жабр қилувчи)лардан юқори турадилар, чумоли шердан ўта кичик бўлса-да, минорада қулай юради.

49. Юртни обод қилишда золим ва одил подшоҳ тенг (баробар) эмас, ерни шудгор қилишда чўчқа бошқаю деҳқон бошқа.

50. Мамлакатга икки подшоҳнинг хос мулозимларидан хароб этувчи шамол эсади, «қайсар», «қайсар» сўзидан «қай» олиб ташланса, «сарсар» (кучли бўрон) қолади.

51. Подшоҳ ҳаётининг узайишидан кўнги тўлмас, ноқислик пайдо бўлади, паришонликдан «қасир» (қисқа) сўзини «қайсар» (подшоҳ) деб ўқийсан.

52. Касб машаққатидан косибнинг қўлида пайдо бўлган қабарик, мақсад гавҳарининг қўлга киритилганлигидан нишонадир.

53. Сажда (ибодат) қилувчиларнинг сироти мустақим (Ҳақ йўл)дан юрганлик аломати тўғрилиқдир, саёҳатчи қаламнинг катта йўли - мистар (чизғич) чизикларидир.

54. Бошда нима ҳозирлаган бўлсанг, ўлганинда (охиратда) ўшани олиб кетасан, ёшлиқда нима ўрганган бўлсанг, қариликда ёдинда турган бўлади.

55. Эр бечораҳол бўлса ҳам хотиндан кам эмас, дурнинг қиймати паст бўлса ҳам тухумдан кам эмас.

56. Ҳаддан ортиқ камбағаллик меҳнатини Қоф тоғидан оғир деб бил, «Қоф» – «фоқа» камбағаллик сўзига айланса, жуда хунуқдир.

57. Ҳиммат аҳлига фалакнинг нотекислигидан не зарар? Юлдузлар сайр этганда ерда анҳору жарлар бўлса не гам?

58. Ҳийлагарнинг сўзидан рост гапдек фойдаланиб бўлмайди, масхарабоз полизидаги сабзавотлар деҳқон полизидаги сабзавотлардек эмас.

59. Хоин тубанлик билан ҳосилни қўлга киритади. Тухум ўғирлайдиган сичқонлар худди шундай қиладилар: бири замбар бўлиб ҳосилни бағрига босиб олади. Иккинчиси занбар ташувчи бўлиб уни судраб кетади...

60. Амалдорларнинг кўзи камбағалларнинг молидадир, шоҳпарастлар лашкар овқати баҳонасида уларни олиб кетадилар ва мол йиғадилар.

61. Лафзи содда бўлса ҳам «ширин»нинг маъноси шириндир, нуқтасиз «суккар» ёзилса ҳам шакар шакар бўлади.

62. Ишқ тубан кишини ҳам кўзга олижаноб қилиб кўрсатади, парвонага шамънинг қомати Кашмир сарви (гўзали) кабидир.

63. Кўп нуқсонлар борки, ичида бир нави фойдалар ҳам бўлади, лўлининг ёрилган чирмандаси маймун учун ўйнайдиган чамбарақдир.

64. Бу кўҳна дунёда юксакларга интилиб манфаат изламаки, Исо алайҳиссаломдан юқорида юлдузлардан минглаб кўршапалаклар бор.

65. Кўнгил оламига зангори олам зийнатининг ҳожати йўқ, Фирдавс гулшанининг безаги нилуфардан эмас.

66. Кимки, наргис кўзидек зарга кўз тикса, кўзи наргис кўзидек найза учига муносиб бўлади.

67. Комил инсоннинг кўзи Хизр чашмасидир, кимки бу икки чашмадан бирини топса, абадий ҳаётга эришган бўлади.

68. Кимки зарга кўнгил қўйса, фақрлик (мақоми)дан қуруқ қолади, ризқида фақирликдан улуш бўлса, бу — дабдабасиз фақирликдир.

69. Фақирликни гадолик тўшанчисининг четлари шарафидан деб бил, подшоҳ айвонининг кунгураси Зуҳал (Сатурн) қасридан баландроқдир.

70. Мансабдорларнинг Қуръон қўйиш учун яساتган лавҳларининг кунгураси дин қўрғони девори эшигининг рахналаридир.

71. Подшоҳ фақирликка моне бўлувчи нарсалардан халос бўлишни истаса, тадбири шуки, тасарруфидаги барча молларини қайтадан тупроққа ташласин.

72. Ҳаққа олиб борадиган йўллар кўп, аммо тез элтувчи ва яқин йўл – фақр йўлидир, шунинг учун ҳам пайғамбар «алфақру фаҳри» (фақирлик фаҳримдир) деган.

73. Бу (Ҳаққа элтадиган) йўлда пайғамбар билан изма-из борган киши Аршга парвоз қилади, чунки у (пайғамбар) йўл юрувчи ва йўл бошловчидир.

74. Пайғамбар шариатининг ҳомийси бўлган Жомий Кавсар шаробидан лаболаб тўлдирилган шариат қадаҳини қўлида кўтариб турибди.

75. Илмининг ҳаддан ортиқлигидан у пайғамбарга ворисдир, балки набининг ҳадисига кўра у пайғамбарлар кабидир¹⁷.

76. Равшан фикрнинг боғи бир чамандурки, ҳар бир япроқ юзидаги томчи латофатда нурли қуёшдир.

77. Юксак табиатининг гулшани шундай ша-рофатли бир боғдурки, ҳар бир гул кўйлагининг тугмаси ям-яшил осмондир.

78. Илмининг кўплигидан чарх ҳам четга чиқиб туради, қаердан ҳам кўпикли қадаҳ дарё идишига қопқоқ бўлишга арзисин.

79. Унинг хотираси маъно дурларига муносиб қутича бўлганидек, чарх юдузлар чўғига муносиб манқал (оташдон)дир.

80. Барча бокира (асл ва тоза) маънолар унинг қаламидан туғилади, гўё қаламга оналик қилган, бокира маъноларга ҳам онадир.

81. Бокира маънолар жонбахш ҳолатлар вужудга келтирса, ҳеч боки йўқ, қизи Марям бўлган кишига Исо(пайғамбар) набирадир.

82. Фикрининг илми қалбимда порлаб, гўё бу-лутни ёндирди, пахта ойнадан эмас, қуёш ҳарора-тидан куйиб кетади.

¹⁷ Бу байтда: «Олимлар пайғамбарларнинг ворисларидир» ҳамда «Умматининг олимлари Бани Исроил пайғамбарлари кабидир» ҳадисларига ишора қилинган (Таржимон).

83. Ақл унинг мукаммал сифатларини санашдан ожиз, бир кўзи кўр одам осмон юлдузларини қандай санаб тугатади?

84. Эй дин ҳомийси! Дўзах аҳли жаннатни умид қилганидек, хоксорлар жони эшигинг тупроғига етишишни ҳавас қиладилар.

85. Гунча ичига тушган шабнамдек бир неча муддатдан бери ғампарвар кўнглимда фақирлик дуррининг орзуси тушган.

86. Фақр гадолигини истаган подшоҳ подшоҳликни орзу қилган гадо кабидир.

87. Тирикликни орзу қилган ўлиқдан кўра, жонбахш фақр зулматида ўлмоқлик орзуйимдир.

88. Бахтсизлигим уруғи узлуксиз дил дарди мевасини беради, уруғ қандай бўлса, ўшандай ҳосил бериши айб эмас.

89. Танамда фақат тақа ва алиф доғидан дардим аён бўлгани йўқ, кўпинча ўқ-ёйдан баданимда жароҳатлар пайдо бўлган.

90. Бир назар сол, жинсдошларимдан айрилиб турай. Нажмиддин Кубронинг назарига тушган ит итларга сарвар (бошлиқ, етакчи) бўлди.

91. Ҳиммат шами, ғам кулбасида мақсадга улаштирувчи мумиё (даво) бўлса, юлдуз нури тундаги кемани соҳилга етказувчи раҳбар (йўл бошловчи)дир.

92. Бу назм (қасида)ни татаббуъ қилганим учун таънадан йироқман, зеро, кимки пайғамбарга чокар (хизматкор) бўлса, суннатга эргашган бўлади.

93. Қуёш нуридан най (қамиш)да шаккар (пайдо) бўлганидек, хотирингни илтифотидан бу ширин нукта (нозик маъноли сўз)лар ҳосил бўлди.

94. Қасида байтларининг сони бир кам юз бўлиб, ҳар бир байтига боқий ва тирик бўлган Аллоҳнинг бир номидан равнақ етандир¹⁸.

¹⁸ Бу байтда Аллоҳнинг 99 исмлари (асмой-ҳусно)га ишора қилинган.

95. Қасиданинг ҳар бир байтини Байтуллоҳ (Кабба) десам арзийди, чунки эғнида матонатдан тикилган қора либос бор.

96. Лекин у, хусусан юлдузлар билан ғужғон чархнинг ёнбошида бўлса, порлоқ дур тўла қутичанинг эгаси бўлсам!

97. Номини «Тухфат ул-афкор» десам, ажабланадиган жойи йўқ, ҳузурингга фикрим денгизидан бу гавҳарни тухфа қилиб келтирдим.

98. Қасиданинг ёзиб тугалланиш тарихи «Явми жомеъи шаҳри ражаб» бўлди, ажабки, у ою кун ҳисоби унинг ниҳоя топганига мазҳардир.

99. То Қуёш тўртинчи осмондан нур сочиб турар экан, ер юзида толибларга олий соянгдан файзлар етаверсин!

IV
«ҚҰТ УЛ-ҚУЛУБ»
(ҚАЛБЛАР ОЗУҚАСИ)

1. Жаҳонким, фанонинг бепоён йўлининг тор бир йўлакчасидир, унда абадий яшамокни ўйламаким, бу — шоҳу гадонинг (келар-кетар) йўлидир.

2. Қандай қилиб мангу қолиш мумкинки, йўл қароқчилари дин ва дил бойликларини талон-тарож қилиш учун пистирмада турадилар.

3. Бу қандай йўлдики, унга қадам босмасданоқ томидан кўчиб кетиш учун ноғора овози чалинади.

4. Бу ажаб бир йўлдики, унинг ибтидоси зоҳир эмас, ғариб бир биёбонким, бирор мақсад самараси ҳам кўринмайди.

5. Бу шундай ўтиш жойиди, Одам ва Ҳавво замонидан бери унда эркагу аёл макон тутмасдан ўтиб кетадилар.

6. Ота-онанинг иши шу бўлгач, унда фарзандларга ҳам шу мерос тегди, натижаси эса — сен билан биз...

7. Сен агар бу кўҳна жаҳонда минг йил қолсанг ҳам, унинг муддати бир лаҳзага тенг бўлмайди.

8. Чунки бу муддат ўтгандан сўнг агар ярим нафас олмоқчи бўлсанг ҳам ололмайсан.

9. Бу маконда кишига ўтирмаққа умид йўқ, унинг бирор жойида ўтирмасдан кетмоқ лозим бўлади.

10. Ажабо! Қара, сенга теккан бу тор макон шундай кенги, унинг бўшлиғи фазонинг ўзи!

11. Янада ажойиброғи, ундан сенга ранжу азоб етиши билан бирга, чархдан юз ғаму, осмондан минг жафолар ёғилади.

12. Чархдан кечаю кундуз шундай азоблар етгач, ҳар кун тонгдан шомгача сенинг айшинг (ҳаётинг) заҳматдир.

13. Бу кўк фалак жомига яхшироқ назар солсанг, сени ўлдирмоқ учун унга фано захридан тўлдирибдилар.

14. Унинг қуёши даврига агар боқсанг, маълум бўладики, унинг нуридан сенга қасд қилиб икки юз бало найзаси тегади.

15. Бу айланма фалакнинг ихтиёри ўзида эмас, у ҳам бу айланишда қазонинг қўлидадир.

16. Унинг қандай эрк (ихтиёр)и бўлсинки, минг асрлардан бери қудрат қўлини остин-устун қилиб ташлабдилар.

17. Чарх мен каби овораю бевошга ўхшаб, ўз ихтиёри билан бир нафас ҳам ором ололмайди.

18. Қуёш қадар демайман, балки бир зарра миқдорича ҳам киши ўз ҳолини каму зиёд қила олмас.

19. Оламга бахт ва бахтсизлик келтирувчи юлдузларнинг нишонаси қодир ва якто бўлган Худованд амри билан зоҳир бўлади.

20. Жаҳоннинг бор бузуқликлари юлдузлар сайрига тегиб, ҳақни кўрувчи кўзларни кўр қилади.

21. Ҳар кимки, ернинг кенглигидан фалакка юксалса ҳам, унинг паст (забун)лиги осмондан ергача бўлади.

22. Тоғнинг баландлиги осмон қадар бўлса ҳам, юраги конлардан юз пора бўлиб, бошига тупроқ тортади.

23. Ўрмон – шер кушандаси эмас, сичқон ўлиги кўчада қолмайди, жабру жафодан заифгина чумолига қанча ранжу машаққатлар етади.

24. Қара, шундай баҳайбат, катта филнинг хартумига пашша кириб, унга не кўргуликлар кўрсатади.

25. Ойга панжа урмоқчи бўлган арслоннинг ҳам терисини шилиб, оёқ остига ташлайдилар.

26. Денгиз тўлқинли чўққиларни кетказувчи бўлса ҳам юзида қайғудан ажинлари бор.

27. Наҳанг (кит) денгиз сувининг қаҳрамони бўлса ҳам, оқибат кўплаб сув қуртларига ем бўлади.

28. Нега аждарга қарайсан, хазинага боқ, унинг ўзи бир қанча ҳирсу нафс аждаридан қолган.

29. Анқодан сўз очма, кимки қаноат Қофи (тоғи) чўққисига қоне бўлса, у Анқодир,

30. Сен баҳор булутию унинг кўз ёши ва фарё-дига қара, ўзига мотам тутгандек осмонда қора ли-бос кийган.

31. Яна сен бу бунёд қилувчи кучли шамолга қара, хоксорлик билан олам даштларини кезади.

32. Бўрини ов қилувчи бургутни кўрким, сайёд қўлида икки қаноти ва думидан бўлак, ўзи саҳро тулкисига ўхшаб қолади.

33. Сен тўғралу қарчиғай кишанларига боқ, ўлимга маҳкум қилинганлар каби алдоқчи замона уларнинг кўзларини бойлаб қўйган.

34. Азалдан золимларнинг иши шу тарзда, маз-лумларнинг равиши ҳам шу йўсиндадир.

35. Гарчи Хитой оҳусининг мушқдони (кинди-ги)да тўла мушк бўлса ҳам, мушқдонини шилиб олсалар, хато ишлиги билинади.

36. Тустовуқнинг бўйнидаги хушбўй ҳалқасимон чизиқлар эмас, балки лочин чангалидан аъзосида қолган издир.

37. Қаҳқаҳа уриб сайрайдиган каклик аслида доим қон ютади, унинг қизил тумшуғию, қизил панжалари бунга далилдир.

38. Ширин сўзловчилар доим хордирлар, гўё тўти-лардек ошқора маҳбус, ожиздирлар.

39. Тоза рухсор май ичувчиларнинг хор бўлганлик аломати — қизил гулга асир бўлиб қолганликларидир.

40. Товус паридаги нақшларни олтин тамға-лар дея кўрма, аъзосидаги гўзал тамғалари ранж тийғидандир.

41. Уйғоқ булбул савдо оташининг малоҳат боғи-даги кул ичига тушибди.

42. Яна ажойиброғи шуки, оташранг дилрабо гул, ғаму андуҳдан қонга ботгану кўйлаклари чок бўлган.

43. Парвонанинг иши ҳам овворагарчилик, волаю шайдо бўлиб, куйиб-ёнишдан бошқа чораси йўқ.

44. Шамнинг ёнишию ўлимини кузатсанг, ўзига аза тутиб, гоҳ нола қилади, гоҳ эриб кетади.

45. Чумолидан ғазабли шерларга ранж етишининг нима фойдаси бор, чунки ўзи оёқ остидадир.

46. Пашшадан ўрмондаги филга ҳам озор етса-да, бир тезак тутатилса, барчаси қочиб кетади.

47. Ёруғ олов гарчи олий жавҳар бўлса ҳам, унинг куйдирувчи ҳароратидан танда қанча титроқлар бўлади.

48. Ҳаво халқ ҳаётини узайтирувчи бир нарса, лекин у бузилса, ундан оламга вабо тарқалади.

49. Агарчи «барча нарса сувдан яралган»¹⁹ бўлса ҳам, сувга чўккан ўлади, тирик қолиши маҳол.

50. Тупроқни сукунат ва ором манбаи деб билма, қуюн турганда у шамолга айланади.

51. Махлуқот жинсидан ҳеч бир нарса – гарчи кучлидир ё заиф, шоҳдир ё гадо.

52. Оламда меҳнатсиз бирор истак муяссар бўлмайди, фақат тенгсиз, қудратли Аллоҳ бундан мустасно, чунки У ашёларни яратувчидир...

53. Азалдан то абад яратилган ҳар бир нарсанинг ожизлиги яратувчининг борлигига гувоҳдир.

54. Махлуқотни яратувчининг иши шундай экан, у истаганидан ташқари ҳеч нарса бўлмайди.

55. Бас, Ҳақ сенга амр қилган ва таъқиқлаганларига имкон даражасида амал қилиб, яшамоқ пайдан бўлиш лозим.

56. Аввало, шариат сенга фарзу вожиб қилганини, сўнгра нафлу суннатларини адо қилмоқ зарур.

57. Мўътақадот (эътиқод қилинадиган нарсалар) иймон аталиб, тил билан айтиб, дил билан тасдиқлашдир.

58. Биринчидан, зоти покни Ҳақ деб билгин, шу тарздаки, у боқий, балки боқийликнинг ўзидир..

59. Унинг мавжудлиги бор бўлган ва доим бор бўлади, ягоналигидан ҳамду саного лойиқдир.

¹⁹ Қуръон, «Анбиё» сураси. 30-оят

60. Унинг сифатлари қандай ва қанча деган билан тугамас, Ҳаёту илму иродати қудрат исмларидир.

61. Яна у хоҳлаганини бажарувчидир, феъл (амал) ундан, яхшилик ундану, ёмонлик фалақдан.

62. Яна фаришталарким, осмондаги тасбиҳгўйлардир, ҳар бири пок Худо номини зикр этиб тасбиҳ айтадилар.

63. Яна унинг китобларидурким, ундаги барча нарсалар ҳақдир ва ҳозир у нозир Худонинг сўзларидир.

64. Яна унинг халққа юборган расул (элчи)ларидурким, ҳар бири ҳидоят йўлининг раҳбаридир.

65. Араб бўлган Муҳаммад алайҳиссалом расуллар гуруҳининг пешвоси, улардан кейин яратилган бўлса ҳам зот жиҳатдан аввалидир...

66. Яна ўлимдан сўнг қайта тирилишдирки, унга ишонкиш керак, ҳаммаси ростдир.

67. Яна барча яхши ва ёмоннинг мавжудлигини қадардан билмоқ ва тақдирнинг ҳақ эканлигига ишонмоқ.

68. Иймон деб ном олган эътиқодотлардан кейин, ислом дини беш аркон (шарт)лар билан барқарордир.

69. Аввало, «Ашҳаду ан ло илаҳа иллаллоҳ»ни айтиб, Муҳаммаднинг пайғамбарлигини тасдиқлаш.

70. Беш вақт намоз ҳам исломнинг ганжидир, бажармаган эрқагу аёлнинг гуноҳи кечирилмайди.

71. Йигирма дирамдан ярим дирам садақа (закот) бермоқ фарздир, у — фақирлар ҳаққидир.

72. Яна бир йилда ўттиз кун рўза тутмоқ. Бир кун қасддан тутмаса, икки ой пайдарпай қазосини тутиш жазоси (каффорати)дир.

73. Яна бири, йўллар очиқ бўлиши шарти билан ҳаж килмоқдур, агар (йўл) хавфсиз очиқ бўлмаса, ҳаж раво бўлмас.

74. Эътиқодотлардан сўнг ибодатларинг шулардир, аммо сенга белгилаб қўйган шартлари ҳам бор.

75. Агарчи зоҳирда жисми бўлса ҳам, ҳар бирининг ботинида яширин руҳи бордирким, номи — тақводир.

76. Нимага шариат қатъий амр қилмаган бўлса-ю, аҳли тариқат унга машғул бўлсалар, улар турли риёзатлардир.

77. Мазкур бўлган «Ла илаҳа иллаллоҳ»ни зикр қилиб, бу дарёга фарқ бўлганлар кўп.

78. Агар фалак қаторлари бир-биридан узилиб кетса ҳам, бу зикр дарёсига фарқ бўлганнинг тўлқинлардаги хасу хашакка парвоси йўқ.

79. Мушоҳадани кўрки, намозхоннинг ярасидан ўқни тортиб оладилар-у, у — беҳабар, ўқ жойидами ёки йўқ.

80. Кўп намозхонлар борки, кечаси икки ракаат намоз ўқиш учун «Каломуллоҳ»ни тик туриб хатм қилиб қўяди.

81. Закотни кўр, қирқ дирамдан бир дирам берилиб, фарз адо қилинади, бу ризонинг ўзидир.

82. Рўзани қара, қирқ кун чиллани бир ниёт ила ўтказади, қалб емоқ-ичмоқ ғамини чекмайди.

83. Бу қандай Каъба тавофидурким, эҳроми Батҳо (Каъба) тарафига қараган шарқ қуёшидек хилватхона эшигидан бошланади.

84. Ҳақ йўлидан юрувчилар шу сулуку тариқатда юрибдилар ва хотирлари хатару риёдан покдир.

85. Сен агар Худо зотининг яғоналигига гувоҳлик берсанг, шунга ҳам хизмат ҳақи (тўлов) умид қиласан, бунга Худо гувоҳдир.

86. Агарда таҳоратсиз бошингни саждага қўйсанг, донг чиқариш учун муаззиндек оламга жар соласан.

87. Агарда Қорундек хазинанг бўлсаю, ярим дирам камайиб қолса, сәховатдан лоф-қоф урасан.

88. Ва агар ўттиз кун рўзадан бир кун рўза тутсанг, ифторлик учун бева-бечоралар дастурхонини талон-тарож қиласан.

89. Агар ҳажга отлансанг, бу сафарингдан савдо қилиб ўн, йигирма, қирқ танга фойдалар олмоқчи бўласан.

90. Сенга айтганларимнинг барчаси мусулмончилик шевадидир, зулму фосиқлигингдан бир зарраси ҳақида сўз айтсам бало ёғилади.

91. Номардликдан кетма-кет май қадаҳларини кўтарасан, унинг оқибатида дам-бадам зино қилиш фикри хаёлингда туғилади.

92. Агар зинога муяссар бўлсанг, ҳануз гусл қилмасдан, халқ ичида мардман дея гафто соласан.

93. Қизиги шуки, хотининг ҳам сенга ўхшаган эркак билан шу иш (зино)ни қилган ва шунинг ўзи сенга яхшигина жазодир.

94. Сен ўз «тақвоинг» ва аёлинг «иффати»дан ҳам хабардорсан, лекин эркагу аёлдан хаёлингни яширасан.

95. Қувват ва озуқангнинг бари тўнғиз гўшtidан бўлгани учун ҳам бировларнинг хотинига қарайдиган одатинг бор.

96. Юзта Закариёнинг бошига арра тортсалару, уни халос қилиш учун бир дирҳам берсанг ҳам, аза тутасан.

97. Бу разиллик ва муртадлигинг билан тагин ўзингни Закариёдек иффатли ва Яҳёдек исматли қилиб кўрсатасан.

98. Дилинг шайтон ва девлар ватанидир, ватан эмас, уларнинг ахлатхонаси, балки ундан-да тубанроқ макондир.

99. Малоикалар шул ўлканинг тепасидан ўтсалар, унда сендек махлуқнинг маскан тутганини кўрсалар.

100. Сенинг шум ботинингдаги кирдикорларни кўриб, уларга вабо теккандек ҳаммалари ҳалок бўладилар.

101. Шу ёмон сифатларинг билан ҳам ўзингни азиз тутасан, гўё жаҳон халқидан ортиқ еринг бор.

102. Дўзах оловининг азоби ҳам сенга ҳайф, олов сенинг азобингдан хомуш бўлиб ўчади...

103. Эй улуғ Худойим, нималарники шарҳ қилган бўлсам, мен ҳам шундайман, балки баттар ёмонроқман. Маккор нафс домига мубталоман.

104. Бир нафас бўлса ҳам, ҳаётимни Сенинг ёдинг билан ўтказиш дунёдан ва ундаги бор нарсалардан яхшироқдир.

105. Умримни Шайтоннинг амрига итоат этиб зое қилдим, энди ҳасрату надоматлар чекаман.

106. Ёмонлигимдан шайтонлар менга эргашди, бу эргашишда Иблис ҳам шерик бўлди.

107. Ўзимга ўхшагандан минг фарсах қочсам тўғри бўлади, лекин менга ўхшаган бир бахтсиз бу оламда борми ўзи?

108. Нафсим деву шайтонга ёмонликни ўргатди. У истаган нарсани бошқа ҳеч ким қилолмайди.

109. Ёшлигим шундай эгрилик билан ўтди, қарилликда эса эгрилик тўғри бўлмайди.

110. Энди ўзимни минг марта ўлдирсам ҳам, ҳалокатли дардимга ўзимни ўлдиришим даво бўлмайди.

111. Аммо гуноҳларим бундан минг марта ортиқ бўлса ҳам, Сенинг бепоён раҳматинг олдида фалак қаршисидаги Суҳо (кичик юдуз) кабидир.

112. Раҳматинг денгизидан бир қатра (томчи)си маъсият тутунидан қорайган номаи аъмолимни ювиб ташлайди.

113. Сенга мени ундай қил, бундай қил демайман, Сен қандай хоҳласанг шундай қил, мен розиман.

114. Фонийга лутф этиб, ғайр (ўзингдан бегона)-дан уни қутқар, бақога элтадиган фано йўлини унга насиб эт.

115. Ўз ёдингга маҳв этиб, шундай фарқ қилгинки, қалбида Худо ёдидан бошқаси қолмасин.

116. Бу қасида аҳли сулук қалбларига ғизо бўлди, шу боис унинг номи «Қут ул-қулуб» (Қалблар озуқаси) бўлди.

117. Кимки ўқисаю, унга амал қилса, шубҳасиз қалб боғидан жаннатдагидек ҳосил олади.

118. У беҳишт неъматидан қалбга ғизо етса, менинг шикаста қалбимга ҳам у неъматлардан умид бор.

119. Аҳли тараб соф майдан ичсалар, қадаҳлари чеккасида қолган бир қатраси сенга насиб этар.

120. Худо назм қилувчи, ўқувчи ва кўчирувчисига дину дунё ва охират фойдаларини ато қилсин!

V
«МИНҲОЖ УН-НАЖОТ»
(НАЖОТ ЙЎЛИ)

1. Қандай яхшики, юзингнинг шамъи (нуридан) инсонларнинг кўзи ёриди. Инсонликнинг жавҳари бўлганинг учун жаҳон одамларининг кўз қорачиғига айландинг.

2. (Шундай асл инсонсанки), сенинг тупроғингни (Сен бунёд этилган тупроқни) олиб келиш учун фаришталар ҳаммолик қилдилар. Сенинг (тан) мулкингни таркибини яратиш учун фалак майдонлик вазифасини ўтади.

3. Яратилишинг тилсимига қудрат қўли меъморлик қилди. (Ўша қудрат қўли) ўша тилсимга ҳикмат хазинасини кўмиб қўяр экан, ундан фаришталар ҳам беҳабар қолдилар.

4. Аллоҳ илмларидан «Алламал-асмо» (пинҳон нарсаларнинг номлари) таълимини ўрганишда билим аҳллари ўртасида бу исмларни энг яхши билувчи деб ном чиқардинг.

5. Баъзида қирқ кунлик гўдаклик вақтингда қирқ яшар кексалар билан Аллоҳ илмларининг сирру асрорлари ҳақида сўзлашдинг, сирлашдинг.

6. Қуту қувватлари зикрдан иборат бўлган олий гулшан қушлари (фаришталар) ҳам ёқимли овоз билан сенинг ҳузурингда бош қўйдилар (сенга сажда қилдилар).

7. Бир ваҳший қуш (яъни, шайтон) сенинг ҳузурингда бош қўймади. (Шунинг учун ҳам) Худонинг қаҳри билан унинг бўйнига лаънат бўйинбоғи тушди.

8. Сенга баланд мартабалиқда ер ва осмонда инсонлар ва жинларга халифалик муяссар бўлди.

9. Юраги қора душман (шайтон) ер юзидан ҳайдалгандан кейин сенга улуғворлик билан юксалиш насиб этаверди.

10. Тангрининг соясидан бошинг баланд бўла-вергани сабабидан ҳамма фаришталарнинг боши хизматкорлик сояси остидадир.

11. Буюклигинг базмининг соқийлари кавсар майининг ҳароратидан юзлари жаннат боғининг лолалари каби минглаб гуллар билан безангандир.

12. Билмайман нима бўлдики, Ҳақнинг «ло тақрабо»²⁰ — «икковларингиз яқинлашманглар» деган буйруғини эшитганинг ҳолда йўлдошинг (Момо Ҳавво) билан бирга жонингга душман бўлганнинг (шайтоннинг) сўзига кира қолдинг.

13. Икки гуноҳсиз жаннатийнинг баланд ибодат ва тақвоси билан бир алданиш натижасида (жаннатдан) ҳайдалишининг нима кераги бор эди?

14. Сенга душманинг бандага буюрилганини тарк этишни амр этди, натижада эътиқодга дарз кетди. Ўша кундан буён ғам ичида қолган буғдой ўз бағрини чок этганича қолди.

15. Ҳурнинг сочини қўлдан берганингдан буён рўзгоринг ҳурнинг сочига ўхшаб ҳам қора кунга қолди, ҳам паришон бўлди.

16. Қандай расволикки, шундайин расо (комил) инсон жаннат боғидан қувилиб, биёбоннинг девига ўхшаб ғам саҳроси узра сарсон-саргашталиқда юрса.

17. Бундайин юзи қоралик, (Аллоҳ ато этган) даргоҳдан қувилиш, гурбат ва машаққатлар ҳаммасининг боиси (фақат) шу бир лаҳзалик пасткаш нафсининг лаззати туфайли бўлди.

18. (Натижада) неча йиллар тавба қилиш, юзни ерга суртиш, киприк сели билан жаҳонни қонга гарқ қилиш (билан ўтди).

19. Сенинг фиғону зорингдан қушу балиқларнинг юрагига оғриқ кирди. Хато айтдим, (жаннатдан айрилишдек) ҳижрон доғи тошларга ҳам оғриқ солди.

20. Неча йиллар ўз иззат-нафсингни тутиш тахтидан йироқлашиб юриб, нима бўлса ҳамки, бир марта тавбаларинг қабул бўлди.

²⁰ Қаранг: Қуръон. «Бақара» сураси. 35-оят.

21. (Аллоҳ сени) асл мамлакат (жаннат)нинг тахти томон олиб бормаган бўлса ҳам бу жаҳон мулкини идора қилиш ҳукмини топдинг.

22. Шундай юксак мартабалик (инсон) шайтоннинг макрига учиб бир марта қилган гуноҳи учун бошига нималар тушмади.

23. У Худо олдида шундай арзу ниёзлар қилдики, юз ҳол қўрқувлар билан бандалик расмини бажо келтирдики, чигалликлар ечилиб, мартабалик юз бера бошлади.

24. Эй ғофил, сен ўзингни ўша (гуноҳга йўл қўйиб тавба қилган Одам Ато ва Момо Ҳавво) нинг авлодидан биттаси деб ҳисоблайсан. Ҳар соатда юзта гуноҳ қиласану, лекин ўкинч (пушаймонлик) нима-лигини билмайсан.

25. Аввало шу равшанки, Ҳақдан ўзга холиқ йўқ. Дунё асосини тартибга солувчи, фалак биносини бунёд этувчи ўзга бунёдкор йўқ.

26. Шундай бир қодир яратувчинг бўла туриб, сен нафс (йўли)га кириб, иблисга итоаткор бўлдинг. Бундай зулм етказувчи нафснинг бошига тупроқ сочилсин.

27. Жаҳон офтоб нури билан равшан, лекин сен кўршапалакка ўхшаб кеча қоронғулиги пардаси остида сакраб, яшириниб юрасан.

28. Кофир нафсингга шунчалар банда бўлгансанки, ўлиминг чоғида қўрқаманки, «ло илаҳа ил-лаллоҳ» (Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ) калимаси тилингда келмай қолади.

29. «Ло илаҳа»даги инкор қилувчи «ло» сўзи «Лот» (бут)ни ҳам инкор қилувчи «ло» бўлиб қолади. Бу «ло»ни ҳақиқий Аллоҳга тақамоқчи бўлганинг билан ҳеч натижа чиқара олмайсан.

30. Саргашта зарранинг ичига қуёш яширинади. Сасиб қолган бир қатра ичида ҳаёт суви бўлади.

31. Бу қандай ислом бўлдики, унинг сустлигидан кофирлар кулиб турса. Бундай мусулмонликдан киши уятда қолса ажаб эмас.

32. Қара, бутпараст бутини ўзи йўниб бандалик юмушини бажо келтиради. Сен агар билсанг, Тангрига бандаликни ўрнига қўёлмайсан.

33. Тилинг калимаи шаҳодатни айтиб турса ҳам, лекин уни тасдиқ этишда юрагинг оинасини гуноҳ занги босади.

34. Қудси ошёнлик товусларнинг пок вужудини ҳам ўзингнинг ақлинг юзасидан имкондан ташқари нарсалар деб биласан.

35. Валекин ҳар турли рангга кириш учун чарх уриб ўйнайдиган қуш бўлиб фалакда юқори ва пастда муаллақ юрасан.

36. Аллоҳнинг китоби (Қуръон)дан бир ҳарфини ёзиб фалакнинг ортига қўйса, Қуръон азаматидан фалак эзилиб ерга ёпишиб қолади.

37. Енгилтаклик билан (Қуръон)нинг ҳар ҳарфидан чиққан овозни сувоқ учун солинаётган сомон хасичалик ҳам ҳисобламайсан.

38. Миллат ва муъжизалар шоҳларини (мени) ёқтирмаса йўқ, дегандай писанд қилмайсан. «Рабби ҳаб ли»²¹ дуосини ўқиш вақти келганда Сулаймондан уялмайсан.

39. Бироқ ҳимматинг пастлигидан агар имконини қилсанг, чумолининг оғзидаги бир сасиган донни тортиб оласан.

40. Ноқислигиндан гўзалларнинг қоматларини қиёмат деб, (уларнинг) васл ва ҳажрини жаннат ва дўзах деб тушунасан.

41. Фафлат ва нодонликдан шундай кўрсанки, яратилиш боғида осмонни нилуфар деб биласан. Биҳишт дарахти Тубони гиёҳ деб ҳисоблайсан.

42. Дунёдаги ҳамма яхшилигу ёмонликларни қазою қадардан (пешонага ёзилгандан) деб биласан. Бироқ оёгингни шариатнинг буюрганлари бандидан олиб қочасан.

²¹ «Эй Раббим, менга шундай мулку салтанат бергинки, у ҳалигача ҳеч кимга берилмаган бўлсин» (Қуръон. «Сод» сураси. 35-оят).

43. Бўйнингдаги ўша банд елкангдаги йўғон томирингга ўхшайди. Уни бўйнингдан осонлик билан олиб ташлашинг оғир бўлади.

44. Бандалик қилиш учун сенга намоз буюрилган. Уни одобу арконлари билан адо этиш фарз. Бажармаслик учун сенда ҳеч қандай узр йўқ.

45. (Уларни) адо этиш ёдингга келмайди. Адо этмоқчи бўлсанг ҳам шундай қиласанки, найрангингнинг ўти фаришталарнинг қанотини куйдириб юборади.

46. (Масжидга борганингда) одамларнинг кўзига кўриниш учун ундан (ҳаммадан) кеч чиқасан. Бундай масжидпарастликдан (бутхонага кириб) бутпарастлик қилиш юз мартаба яхшидир.

47. Қара, бутпараст бут олдида ҳар саждадан олдин юзи, қўл-оёғини ювади. Сен бўлсанг ғулсиз, яъни бутун аъзоларингни покламай туриб Ҳақ олдида пешонангни ерга (саждага) қўясан.

48. Баъзан закот бериш учун ҳамёнингни очиш керак бўлган чоғда унинг оғзини чигил қилиб боғлаш учун очасан. Ичидаги ҳамённи ҳам маҳкам тутасан.

49. Бойлигинг қирқу қирқ бўлганда ҳам (закот учун) қирқдан бирини бермайсан. (Шунинг учун) қирқу қирқ талонга лойиқдир.

50. Рамазон ойи рўзасини Ҳақ буюрганидек тутмайсан. Тутсанг, уни ҳам нонни сарф қилмаслик учун тутасан.

51. Ўзинг гоҳида дастурхонингга қуёш чамба-рагини нон қилиб қўйсанг ҳам ифтор чоғида ушатган нонингнинг ушоғи бўлмайди.

52. Рўза тутмайсан, тутсанг ҳам ранж тортиб сажда қилмайсан (яъни намозларингни ўқимайсан). Таҳорат қилишда ҳам ариқ сувини ранжитмайин дейсан (шунчаки покланасан).

53. Бордию ислом (фарзи) деб ҳаж қилишни кўнглингга тутсанг, Маккада матонинг қимматлиги ёхуд арзонлиги ҳақида суриштирасан.

54. Агар яхши фойда кўришга кўзинг етса, юк ортиб жўнайсан. Бундай ҳаж исломийликми, насронийликми, қандай фарқи бор?

55. Шундай бўлса йўл хавфи, сармоянг (пулинг-)нинг етарли бўлмаслиги, танангнинг соғ эмаслиги ҳам узр бўлолмайди.

56. Эй, мўмин-мусулмон, агар имонинг шую, исломинг бу бўлса, бу парда ортида яширинган қанчалар кофирликларинг бор.

57. Айланувчи чархнинг нотекисликлари (ҳаётда рўй берадиган жоҳиллик, қўполлик) сени шундай қилиб қўйганки, сомон йўли юдузларини хира юдуз қилиб кўрсатасан.

58. Агар нафсингнинг нотекислигига инсоф билан қарасанг, фалакнинг нотекислигига тенглаш-тирмайсан.

59. Гўзалларни овлаш (мушкин физоларни қўлга тушириш) учун ўзингни каттакон (мовут) тўн билан ўрайсан. Лекин ўзингни Ғаззолию Каттонийлардан юқори оласан.

60. Агар сенга қўйиб берса, Қорунга ўхшаб хазиналарни йиғиб, яширасан. Лекин ўша хазинани яшириш учун дунёда вайронадан бошқани хоҳламайсан.

61. Сенинг хирқанг ичида юзларча бут яширинган бўлиб, хориқи одат — кароматда ўзингни Харақоний деб кўрсатасан.

62. Дил экинзорига ҳаргиз амал уруғидан бошқа нарса сочмайсан. Билмайман, бу деҳқончиликдан нима ҳосил оламан деб умидворсан.

63. Жон экинзорининг ҳар томонига ҳирсу ҳавас хирмонини қўясан. Агар деҳқончилик шундай бўладирган бўлса, ундай хирмонга ўт тушсин.

64. Агар у хирмонга ғазаб юзасидан ўт тушса, кўз ёшинг сел (бўлиб оққанда ҳам) бўлганда ҳам у ўтни ўчиролмайди.

65. Фаришта, бордию масалларда айтилганидек (кўз ўнгингда) инсон шаклида намоён бўлса, шайтонлигинг тутиб уни меҳмон қилмоқчи бўласан.

66. Райҳоний майинг билан фариштани маст қилмоқ учун унга (одамни) беҳуш қиладиган дори қўшасан.

67. Сенинг бу шум девфеълигингдан фалак ҳам омон қолмайди. (Бу ишларим билан) Худонинг қаҳридан қандай омон қоламан деб қўрқмайсан.

68. Гоҳида қўлингга олганинг тош артиниш вақтида рангли бўлиб қолсами, уни кўриб қорнингни лаъли Бадахшон деб биласан.

69. Агар бировга саховат қиламан десанг, берадиган нарсанг бир қатра сийдикдан иборат бўлса ҳам бутун оламга дурру инжу сочаяпман деб ўйлайсан.

70. Шу ҳаққалаган нафсинг билан қаршингда Фиръавн пайдо бўлиб қолса, уни Фиръавннинг кофир вазири Ҳомондан бошқа деб танимайсан.

71. Агар Фиръавн билан Ҳомон қўлингга тушиб қолса, улардан юзтасини эшигинг олдида пойлоқчи қилиб қўйишни хоҳлайсан.

72. Агар Мусо Фиръавн кўчасининг бошидан келса, ундан қўрқмайсан, унинг саркаш ҳассаси сенинг кўзингга чавгон ўйинидаги эгри таёққа ўхшаб кўринади.

73. Мусо ҳассасининг қуёшдай равшанлиги сенга «яди байзо» (Мусонинг мўъжизали қўли) бўлиб кўринади. Унинг ҳассасидан ерга тушган соя Суъбон сеҳрини дафъ қилади, деб биласан.

74. Чархнинг сеҳрловчи келини сенга юдуз дурлари бўлиб кўринади. Лекин агар ғафлат уйқусидан омон уйғонсанг, у кампирнинг тишига ўхшаб қолади.

75. Кийимингни келинларга ўхшаб қизил ва сариқ (рангда) ялтиратиб киясан. Мардлар олдида бу хилда кийинишингдан кўра юз марта яланғочлик афзалдир.

76. Агар дунёнинг баланду пасти бир бошдан сеники бўлиб қолса, мағрурлик шиори билан субҳидамга ўхшаб куласан.

77. (Бу ишларинг учун) фалак ҳар дамда тонгдан оқшомгача юқорингдан мушт, қуйингдан шапа-лоқ тушириб, савалай бошлайди.

78. Фалак бир кун сенга адаб бериш учун қулофингни лаълу дурлари билан ерга шундай ишқалайдик, уни қимирлатолмай қоласан (шундай бўлгач, қулофингга таққан дуру лаъллардан нима фойда).

79. Агар юз йўл айш-ишрат тадорикларини тилингда олганингда ҳам Худонинг каломи (Қуръон) тилингда келмайди.

80. Қуръон саҳифалари санга гўзалларнинг юзлари бўлиб кўринади, ундаги оятларни зийнат холлари гумон қиласан.

81. Агар бирор азиз олдида бир дирам пулинг қолса, уни қайтариб олиш учун ҳамма Миср Юсуфи бўлганда ҳам зиндонга соласан.

82. Канъоннинг улуғлари юз йўл шафқат қилиб ёхуд кечирганда ҳам сен на кечирасан, на озод қиласан.

83. Бировнинг хазинаси сени олдинда бўлсаю, у муҳтожликка тушиб қолса, дон донаси ўрнига ўт тутқазасан.

84. Агар бирор киши сенга (ҳурмат юзасидан) таъзим қилиб, сени (бошингни) кўкларга еткурса, қўлингдан келса уни тупроқ билан тенг қиласан.

85. Сен ўт бўлсангу, мажусий сенга юз йил ёруғлик бағишлаган бўлса ҳам уни бир дамда куйдириб юборасан.

86. Ўзингда шундай либос бичасанки, унинг на этагини, на ёқасини идрок этиб бўлади.

87. Ипак қуртига ўхшатиб сени (ўша) кийимдан расво қилиб чиқарадилар. У сенга ўз қўлинг билан тайёрланган ҳам гўр, ҳам кафан бўлади.

88. Жон ипидан шундай парда тўқийсанки, агар ўлсанг, айланувчи чархнинг найрангларидан бепарда бўлиб қоласан.

89. Гоҳида май ичишу гўзаллар билан жонфи-долик қилиш, нафснинг ҳар бир лаззат топиши бир руҳоний файзини кеткизади.

90. Ажаб эмаски, руҳинг ўлгану сен нафс учун тирик юрибсан. Жонга руҳнинг файзини сўраш ўрнига нафсингнинг ҳузур-ҳаловатига мубталосан.

91. Нафс мард кишиларнинг итидир. Сенинг сийратинг эса ит нафсга қулдир. Итлик, бу - кофир нафсга забунлик, мардлик – мусулмонликдир.

92. Мардлар олдида мардликдан лоф урсанг, уларнинг итига ўхшаб ҳамма нарсадан бебахра, хор бўлиб қолиб кетасан.

93. Томошани қарангки, жавлон урувчи отинг устига мингудек бўлсанг, шерлик лофини ҳам урасан.

94. Гумон қилиб турган отинг ўйноқлар экан, сен бу ҳайвоннинг тўғри йўлдан юролмаслиги, боз устига ўта ялқовлигини билмайсан.

95. Майдан маст бўлиб, ўзингдан кетиб булганчлигингдан ёқанг чок бўлгандир.

96. Нафақат май лойидан гуноҳкор бўлдинг, билсанг, ичдан ҳам шу боис балолар юз берди.

97. Шунга ўхшаш ахлоқсизлигинг билан ҳар томонга судралиб юришинг қачонгача? Даъвогарликдан ўтиб, бир йўл пушаймонликнинг йўлини тутмайсан.

98. Сендаги бу қадар гумроҳликлар отангдан мерос бўлиб қолган. Булар ҳаммаси нафсоний ғавғолар, шайтоний васвасалар туфайлидир.

99. Булар сенга отангдан мерос бўлиб қолган бўлса ҳам йиғи билан «заламно раббано»²² десанг гуноҳларингдан фориф бўласан.

100. Раҳмат денгизининг устида юзлаб бундай гуноҳларни ювиб кетувчи мағфират мавжлари пайдо бўлса ажаб эмас.

101. Эй Худо, мен ҳам ўз нафсим билан золим бўлган бандаман. Одамни хор этувчи нафсга берилганлигим айтганларимдан юз чандон ортиқ.

102. Агар менга азоб бериш учун бошқа юзта

²² Қаранг: Қуръон. «Аъроф» сураси. 23-оят.

Дўзах яратсанг, мен ўша дўзахларда куйишга лойиқман. Агар кечираман десанг ҳам Ўзингга осон.

103. Нима деган бўлсам ўшани юз баробарини ҳам айтаман. Лекин уч иш Сенинг даргоҳингга ҳаргиз менинг ёмонлигимдан келмади.

104. Мен уни айтай, токи олам халқи билсин. Буни (асли) Сенинг олдингда айтишга ҳожат йўқ. Биламанки, Сен уларни биласан.

105. Уларнинг бири шулки, агар мендан юзта гуноҳ (ўтган) бўлса, улар ўзимнинг феълимдан келди. Улар билан фахрланмадим, балки юз қоралик билан пушаймон бўлдим.

106. Нафсим (туфайли) хато қилганимда ишим кўрқувдан ўт солувчи фиғон чекиш, киприklarимдан ёш тўкиш бўлди.

107. Яна бири шуки, миллат (халқлар) шоҳи, Иброҳим ўтининг гулию Аднон аҳлининг фахри бўлган пайғамбарнинг шариаотида бўлдим.

108. Оқ ва қора танлиларнинг пайғамбари, Ясриб ва Батҳонинг имоми, фиску фужур эгаларининг умиди, ўғрилар ва зинкорларнинг шафоатхоҳи

109. (Муҳаммад пайғамбар) олдида агарчи феълим билан қусурликларга йўл қўйдим, лекин раҳмоннинг тавфиқотидан ҳамиша комил эдим.

110. (Яна бир бошқаси) Маҳдум (Абдураҳмон Жомий) олдидаги қусурларим кўплигидан еру кўкка сифмаса ҳам,

111. Лекин шоҳ учун сидқидилдан дуоларим гавҳари баҳор ёмғири қатраларидан кўпдир.

112. Бу шоҳ шундай шоҳки, унинг кўк гумбазидай баланд мартабалилигини айтиб тугатиб бўлмайди. У қуёшга ўхшайди ва тенги йўқ (Давлатни қуёшга ўхшаб бошқаради).

113. Дам Умаршайх гавҳар сандиғининг эгаси, дам Темурхон юлдузи авжининг бахтиёр кишисидир.

114. Абдулғози Султон Ҳусайн (авлодидан) ас-зодалардандир. У хон ўғли хон, Ёфас ўғлонидир.

115. Иззату ҳурмат буюклигида шоҳлиги ва хоқонлиги Ёфасгача боради. Подшоҳлик сулоласида хонлиги ва хоқонлиги Одам Атогача етади.

116. Қандай дилхушликки, унинг буюклиги олдида фалакнинг қадри пасаяди. Қандай ажойибки, шавкати юзасидан зотининг мартабаси жаҳонни идора қилади.

117. Ақлга сифмас даражада қавмининг кўплиги юлдузлардан ҳам зиёд. Қадрининг баландлиги имкондан ҳам ортиқ.

118. Диққатининг идроки ақл мағзини лол қилади. Кўнгил тортувчи нутқи олдида фаришталарнинг зикри нурсиз бўлиб қолади.

119. Сенинг буюклигингни ўлчашда осмоннинг тарозу палласи битта тариқнинг (тенг бўлинганидаги) иккала пўсти бўлиб қолади.

120. Сенинг пок талъатинг наздида ҳамма равшанлик топади. (Лекин) ой ўз гуноҳи учун қора бўлади Қуёш кулчаси эса, кичкина бўлиб қолади.

121. Мансабинг чодирини қуёшдан тўсиш учун зарварақ қидирсалар, у ҳолда қуёш дастурхони қадрқиммат тополмайди.

122. Ҳар бир давр айланишининг марказий нуқта узви бўлади. Ҳашаматинг қасри устида кўкнинг қаватлари нозланиб айланиб юрадилар.

123. Қазо агар дунёнинг бўшлиғини қизил лаълга айлантирса, шоҳона базмингда мевалар қўйилган тосдаги анорга ўхшайди.

124. Агар меҳринг ўтининг тутунидан Баҳромга (Марс юлдузига ишора) ўхшаганларга ўт тушса, у ҳам, Зуҳал юлдузи ҳам завола топади.

125. Табъинг қуёши кечки базмга майл кўрсатса, гўзаллар ҳар томонда юлдузчадир. Юлдузлар эса, кечаси ёнадиган қуртчадир.

126. Агар сен бирор иш юзасидан буйруқ берадиган бўлсанг, сенинг фармонинг отилган ўқдек нишонга етиб, жорий бўла бошлайди ва шоҳларнинг тақдир ва қисматга бўйсунидан бошқа иложи қолмайди.

127. Дунёни айланувчи отингдан эски тақасининг ярми тушиб қолса, уни эски дунё гумбази ўзига тоқ ва айвон қилиб олади.

128. Эй шоҳ, сенинг мадҳингни ўрнига қўйиб айтиш менинг ҳаддим эмас. Бу шоир Ҳассоннинг мақтови Расулуллоҳ мадҳининг ўрнини босолмагандек бўлади.

129. Лекин бир маротаба табъимни синаб кўришни ҳавас қилдим. Хоқоний йўли билан бир неча ибратли байт айтай дедим.

130. Билмадимки, бу қай тарзда юз беради, мурассар бўлади. Менга Худодан файз етдию, сўз айтишга бошладим.

131. Одам зотининг яратилишидан бошлаб то шу дамгача бўлган аҳволотни бир қасидада сухандонлик билан битдим.

132. Ҳар бир байтга бус-бутун ҳикмат билан тўлган китоб мазмунини сиғдирдим. Ҳар байтга юз коннинг гавҳарини яширдим.

133. Инсоф юзасидан ўз ҳолимни ҳам айтиб ўтдим, арзномаларимни одамлар эшитсинлар, билсинлар ҳамда виждоним буюрганларини ёзганларимдан баҳраманд бўлсинлар дедим.

134. Бор овозим билан дунё одамларини (ғафлат уйқусидан) шундай уйғотдимки, уларнинг қиёмат кунигача пушаймонликдан уйқулари келмасин.

135. Қасидам одамларга гумроҳликдан қутулишлари учун нажот йўли бўлсин, (шунинг учун ҳам) Худонинг лутфи билан унинг номи «Минҳож ун-нажот» («Нажот йўли») бўлди.

136. Сўз танларга ҳар қанча жон бахш этса ҳам хомушлик яхшироқдир. Эй Фоний, яхшилиқ йўлини тутсанг, яхшиси сукутдир.

137. Сўз баёни ҳамиша нафли бўлса ҳам, у узайиб кетса малоллик келтиради ва мақсадга етмоқ узоқлашиб кетади.

138. Шоҳнинг ҳаёти шундай кам-кўстсиз давом этсинки, унинг қаршисида Аторуд юлдузи юз давра уриб, (Кайвон юлдузидек) кайвонлик қиламан деса-ожиз қолсин.

VI
«НАСИМ УЛ-ХУЛД»
(ЖАННАТ ШАБАДАСИ)

1. Муаллим ишқу, унинг мактабининг талабаси ақл пиридир. Фалакни унга адаб ўргатиш учун ай-ланиб турувчи чарх деб бил.

2. Маъни ўргатувчи муаллимнинг мактабини кўргинки, сув, ҳаво, оташ ва тупроқ унинг тўрт де-вори, айланувчи чарх эса унинг гумбазидир.

3. Мактабдаги бола сўзларни чиройли ва тўғри айтиб кетолмаётганлигидан устоз диққат. Одам умри бўйи ҳар бир сабоқни осонлик билан ўрганиб ке-толмайди-да.

4. Бундан ҳам ажабланарлиси, (толиб) умри ўтиб бўлган соатда (ҳали ҳеч нарса) билмаганлигини би-либ, хотир лавҳида сақлаб қолганларини ҳам фаро-мушхотирлик ёшлари билан бутунлай ювиб таш-лайди.

5. Бу борада бола у ёқда турсин, ўзини билагон деб ҳисоблайдиган сўзнинг пири донолик даъвоси-ни қиёмига етказиб турса ҳам дарду шавқ аҳли буни нодон деб ҳисоблайдилар.

6. Уларнинг бирлари ёруғлик манбаи нур, ик-кинчиси (яъни) ақл зулмат бўлгач ва асло бир-бири билан қўшилиб кетмагач, бундай устозу шогирддан қандай натижа бўлар эди?

7. Бу муаллимнинг таълимини агар бошдан-оёқ фаҳм этсанг, жаҳл нуқсонларидан эмин бўлиб, Аллоҳ билимларидан баҳра олиш билан комиллик касб этишга ишонч ҳосил қиласан.

8. У шундай бир гулшан томонга йўл кўрсатади-ки, унинг бу дилкаш жойининг дарахтлари тубо ҳур-ларининг қадди-қоматига ўхшайди, кавсар жанна-тий лаълардай товланиб туради.

9. Уларни жаннат дарахтлари демагин, у чаманнинг сарвларини бирма-бир иймон боғида жилвагар бўлган алифлар деб билгил.

10. Унинг гўзаллигию тароватидан Аллоҳнинг пок каломидаги «жаннату тажрий тахтиҳ-ал-анҳор» («жаннатда тагларидан ариқлар оқиб турадиган жойлар бор»)ни унинг шаънига айтилганлигини кўрасан.

11. Хизр чашмасининг суви унинг ҳавзидан олинган бир идиш сифимичадир. Осмондаги Қуёш бу жаннат гулистонининг бир гули саҳифасичадир.

12. У ерда Исо нафасидек хушбўй шабада эсиб туради. Қушларининг ёқимли овози Довуднинг «Забур» ни ўқиган вақтдаги оҳангни эслатади.

13. У ердаги ариқнинг жавҳарсимон майда тошларининг қимматидан Бадахшоннинг лаълисию Уммонларнинг дурлари юз йўл хижолат чекади.

14. Марямнинг ўғли Исо ўзининг ўликларни тирилтирувчи нафаси билан ўша ернинг хас-чўпларини супуриб юради. Имроннинг ўғли Мусо қўлидаги ҳассаси билан ўша боғ эшигида соқчилик қилади.

15. Эй кўнгил, (юқорида таърифланган) гулшан маърифат боғининг ўзгинаси. Яратганнинг қудрати шундайки, уни ўзи комил инсонлар учун ораста қилиб қўйган.

16. Ўша мактабдаги ўша муаллимдан комиллик топганнинг ташқи дунёси кўриниб турган вайрона тан мулки ва яшириб қўйилган хазинаси ҳам бахтиёрликдир.

17. Ўша вайронадан бойўғли Ҳумо – бахт кушидек шундай парвозга келадики, унинг соясида подшолар давлатни идора қилиш қуввасини топадилар.

18. Бу Каёний хазинасидаги ҳар бир гавҳар шу даражада қимматга лойиқки, агар у йўқолса Жамшиду Кайхусрав мулки харж қилинганда ҳам қоплаб бўлмайди.

19. Қандай яхшики, хотиржам ботин жамоаси (фонийлашган солиқлар) бундай хазинани сақлаш билан ташқи оламда кўриниб турганларини пора қилади.

20. Комиллик касб этган ўша соликнинг ўша ганжни сақлаш учун бадан шаҳрининг вайрон бўлиши қандай яхши (Дил мулкининг маъмурлиги учун уни сақлашга азм қилган тан шаҳрининг вайрон бўлиши қандай яхши).

21. (Солик йўлда экан), зоҳирда унинг оёғига тиканлар санчилади. Маънан эса, унинг оёғига кирган ўша тиканларни жаннат ҳурлари киприклари билан чиқариб оладилар.

22. Солик доимий ботиний зикрадир. Бироқ унинг кийган кийими юз поради. Бу поралар Қуръон оятларидан иборат бўлган жаннатнинг гулларига ўхшайди.

23. Солик бошдан-оёғигача маломатда, лекин унинг дилида яккаю ягона Аллоҳнинг зикри «маломат» сўзи ичидаги алифга ўхшаб дил уйини ёритиб туради.

24. Ўзини топмоқ йўлини босиб ўтишда кўз ёшлари кўкрагига тушиб, қуйига қараб равона бўлади. Бу тўкилган ёшлар раҳмат булутидан томган файз денгизининг дурларидекдир.

25. Ботинда (висол) дарёсига фарқ бўлиб, зоҳирда эса ҳунарманд қўллари билан Уммон денгизидаги кемасини ҳаракатга келтиради.

26. Сўфий кўз юмиб очгунча Машриқдан Мағрибгача бўлган йўлни босиб ўтади. Осмондаги қуёшга ўхшаб ер юзини секинлик билан бир кунда айланмайди.

27. Уларнинг ҳимматларининг юксаклигию нафсоний ҳузур-ҳаловатларнинг тарк этишидаги мардлигига фалак ва Зуҳал юлдузининг икки холи гувоҳдир.

28. Сўфиёна завқу шавқ лаҳзаларида эгнидан тушиб кетган эски кийими фалакнинг этагича, унинг ёқаси эса осмоннинг айланасичадир.

29. Сўфийларнинг ўзлигини йўқотиб руҳий завқшавқ пайтларида айланувчи чарх кичик бир нуқтадек майдонга ўхшаб қолади. Чархнинг айлана этаги ҳам зикрга туша бошлайди.

30. Шунда агар ваҳдат дастурхони ёйилса, малоикалар унинг атрофида ҳар томондан келган пашшалардай ғавғо кўтариб, меҳмон бўла бошлайдилар.

31. Масиҳо (Исо) азал субҳида унинг муҳофиз нафасидан файз топган. Хизр эса, зулмат кечасида унинг тириклик сувидан ичган.

32. Осмонда ҳодисалар тўфонининг бош тортиб келишидан нима парво. Арши аъло атрофида яшовчи (фаришталар – қудсилар)нинг Нуҳ тўфонидан нима ташвишлари бўлиши мумкин?

33. Эй кўнгил, сен бундай комил соликларнинг равишини истамоқчи бўлсанг, билгинки, улар «аласт» кунида Ҳақ билан аҳду паймон қилганлар.

34. Сен агар ундан йўл-йўриқ ўрганмоқчи бўлсангу бу насиб этмаса, сен шунда ҳам умидсиз бўлма ва Аллоҳнинг иноятидан баҳраманд бўлиш нијатидан қайтма.

35. Чунки ёмонликни ўзига касб қилиб олганлар агарда яхшиларнинг йўлига рағбат қилсалар бу ҳам Аллоҳнинг инояти аломатидир.

36. Сен агарда йўлга чиққан мард, яъни солик эсанг нопок нафсингдан кеч ва шу маҳалнинг ўзида ҳалол кишилар юрган тўғри йўлни чоғла.

37. Бу йўлга кираётганингда аввал тавба-тазарру ёшлари билан бутун баданингни покла. Яхши томони шундаки, яратган (ўз ишидан) пушаймон бўлганларни пушаймон қилдириб қўймайди (ўтган ишнинг доғига ташлаб қўймайди).

38. Ундан кейин агар урдасидан чиқсанг етук бир йўл кўрсатувчи (муршид) топ. Чунки йўл йироқ, хатарли, унинг биёбони мусофирларни қатл этувчидир.

39. Бу йўлнинг қандайлигини билсанг, ундаги тиканли дарахтлар йўл юрувчининг оёгини ерга бутунлай ёпиштириб қўяди. Ҳар қадамда дарахтларнинг тиканлари мақсадга етишиш йўлига монелик қилади.

40. У ердаги тиканли дарахтлар шох ва баргларидаги ўргимчак ини тузоғига фалакнинг қушга ўхшаш жуфт юлдузлари пашшадек илиниб ётадилар.

41. Баҳорида ҳар томонда узоқдан кўзга жимирлаб кўринадиган селлар оқади. Иссиқ шамолида рангбаранг гуллар турлича бўлиб кўринади.

42. Унинг кенг майдонларида ҳар қадамда ҳаммани ҳалок қилувчи юзлаб офатлар учраб туради. Йўлни кесиб ўтишда ҳатто аждаҳо ҳам кўрқувда жонини ҳовучлаб юради.

43. Йўлни кесиб ўтишда икки юз бало тоғи қои тўқувчи қиличини қайраб тургандай (ўша) бало тоғи этагига тош тўлдириб ҳар томондан чоғланиб туради.

44. Минглаб офат денгизининг гирдобларига юзлаб дунёлар фарқ бўлган, унинг на соҳилини ва на ниҳоясини ақл англаб етиши мушкулдир.

45. Катта балиғига ерни елкасида кўтариб турган балиқ каби ҳар куни икки ютум керак бўлади. Лекин унинг меъдаси (ошқозони) яна тўймай, очликдан қизиб туради.

46. Сўз бораётган манзилда мингларча ўрмонлар учрайди. (Бу ўрмонларда баҳайбат) дарахтларнинг ҳар бир япроғида ўзларининг ердан сув тортиб оладиган томирлари билан маҳрумлик, умидсизлик ҳарфлари ёзиб қўйилганлигини кўриш мумкин.

47. Бироқ бу ўрмонларни (одамнинг жонини ўртовчи) алангалар қоплаб олган. Улар мовий осмон гумбазигача шуъла сочиб турадилар.

48. Бу (даштнинг) баланду пасти кетгунича гўё ер қаъри юқорига кўтарилиб, Сурайё юлдузи пастига ингандайдир.

49. Бундай таҳликали ва душвор йўл устидан чиқиб қолган йўловчи учун йўл бошловчи (пир)сиз, аниқки, илгарилаб кетиш мушкул бўлади.

50. Йўл бошловчи (ўз навбатида) маънавияти билан комил муршид (пир) бўлмоғи лозим. Шунда юқорида айтиб ўтилган йўлни босиб ўтиш хатарлардан холи бўлади.

51. Аввало у дин йўлида ҳар неки буюрса қабул қил ва сидқидилдан адо эт.

52. Сенга биринчи фарз – кофир нафсингни ўзингга бўйсундириб оласан. Ундан кейин кўнгил подшосининг олдида уни мусулмон қиласан.

53. Нафсингга турли риёзатлар буюрмасдан туриб, у кофир нафсинг юмшаб, унинг иллатлари ус-тидан ҳукмрон бўлишинг мумкин эмас.

54. Ҳиндистоннинг зўр филини ҳам чангакнинг зарби чумолига ўхшатиб бечора, ожиз қилиб қўяди. (Сен ҳам нафсингни шундай қилиб қўй).

55. Шер эгаси қаттиқ чўпу қават-қават занжир билан йиртқич ҳайвонни занжирбанд қилмаса, у йиртқич қандай қилиб итоаткор бўлиб қолади.

56. Бу (нафс) шер эмас, тулкини ўйнатувчи айиқ ҳам эмас, балки айиққа ўхшаган айёр тулкидир. Чунки, унинг макру найранглари олдида жаҳон шерлари ер тишлаб қолганлар.

57. (Соликнинг) офатли йўлида бу каби нафс ҳамроҳи бор экан, йўлдан уришда юзлаб деғу шайтонлар унга шогирддай бўлиб қолдилар.

58. Бу водийда юзлаб биёбон девларини ўзига ром қилиб олган нафсинг сенга ҳамроҳлик қилиши мақбул эмас.

59. Кўйлагининг ичида заҳарли илон бўлгандан кейин қандай қилиб бу йўл бехатар бўлсин. У илонларнинг ҳар бири ҳар бир тук тагига тишини тираб, сени ўлдириш учун чоғланиб турибди.

60. Бу заҳарли илонгина эмас, шундай шум қуртки, у (кишини) ҳалок қилувчи бўлиб, мақсадга етишга монелик қилиб туради. У Кирмон шоҳини (қуртлар шоҳини) ўлдирмагунча мақсадимга етдим демайди.

61. У ҳамма малоикалар сажда қилган одамга душман бўлиб, уни бир дона буғдой туфайли жаннатдан қувдирган иблисдекдир.

62. Нафс шундай отани мағлуб қилди. Мағлублик одам авлодига мерос бўлиб қолди. Шундан буён нафс

танамизга жабр-ситама тошини отиб, юракка наштарини санчиб келади.

63. Агар одам шундай душманни (шайтоний нафсни) енгиб ўтса, баҳодирликда Рустамгина эмас, балки жанг майдонининг асл мардидир, деб айтиш мумкин.

64. Агар сен муршид — йўл бошловчининг буюрганларидан ташқари чиқмасанг (уларни сўзсиз бажарсанг), нафс сенинг олдинда ожизланади, сенга қарши туриш қуввати сусаяди.

65. Айтайлик, нафсинг сенга бўйсунди, лекин бу ҳали қийинчилик, машаққатлар бутунлай чекинди, дегани эмас (сен ниманики, мушкул деб билган бўлсанг бундан ҳам ортиқ мушкулликлар бор).

66. (Сенга йўл бошловчи бўлган комил) айтади: нафсининг макру ҳийлаларидан қутулдинг. Энди (хотиржамлигинг) жонингнинг осойиши учун (ҳушёрликни қўлдан бермаслик, огоҳлик учун) унинг азобда бўлишини мақбул бил.

67. Агар офатлар билан тўлиб-тошган бу селдан борлиқ мамлакати (яъни, вужудинг)нинг вайрон бўлишини истасанг доимий покланиб, шариат буюрганларини адо этишни кўнглингга туккин.

68. Аллоҳ ишқига фарқ бўлиш ва нурга чўмишни тунда ўқиладиган намозу йиғи, муножотлардан деб бил. Шамъ шундай қилганлиги ва қуёшдай порлаганлиги учун унга юксақдан жой бердилар.

69. Дил денгизида кетма-кет келадиган тўфонлар хатари борлигидан билгилки, агар сен ҳам зарарли туғёнларга берилсанг, кўнгил кемаси фарқ бўлиши мумкин.

70. Мана шундай хатарли мавжлардан бошпана топиш иложини шамол ҳукми остида бўлган Сулаймондек қудрат эгаси топа олиши мумкин.

71. Дилингда маҳкам туриб «ла илаҳа»ни «иллаллоҳ»га келтириб боғлашни билгин. Муршидинг нафю исботни қандай буюрган бўлса, шу тариқа адо эт.

72. Сенинг «ла илаҳа» дейишингдан мақсад

кўнглингдан «мосиваллоҳ» (Аллоҳдан бошқаси)ни чиқариб ташлаш бўлиши керак. Нафй зикридан мақсад бошқа илоҳларни рад этиб, Аллоҳнинг ягоналигини исботлашдир.

73. «Иллаллоҳ» дейишингдан мақсад ҳақиқий маъбуд (Аллоҳ) бўлиши лозим. «Қул ҳуваллоҳу аҳад» оятининг ҳукми унинг шаънига шоҳид бўлади.

74. Лекин бу зикрни шундай хотирага олиш керакки, ўша зикр қилувчининг бундан бошқа огоҳлиги ва далили бўлмасин.

75. («Ла илаҳа иллаллоҳ» даги) алифлар дилингда тикиб қўйилгандай, миҳлангандай мустаҳкамлансин. Уни исбот ва рад қилишдан ақлга йўл қолмасин.

76. Маънавиятингда Ҳаққа восилликни муқаррар қилгач, зоҳирда шариат қоидаларига амал қилишни зарур деб бил.

77. Беш вақт намоз ислом панжасининг қуввати бўлди. Унинг одобу арконларига риоя қилиб, адо этгин.

78. Закот йигирмадан бир деб олинди. Унинг қолган йигирмасидан ҳам ҳақ бериш дил ҳукмидир. Балли, шукронани бериш мардларнинг қарзидир.

79. Рўзанг вужудингни шариат томонидан таъқиқланганлардан сақлайди. Дилнинг рўзаси Раҳмонни ёдлаб туришининг йўлини тўсиб турувчилардан ҳимоя қилади.

80. Ундан кейин ҳажнинг шартларини адо қилмоқчи бўлсанг, бунинг учун унга қодир бўлмоқлигу, йўл хавфсизлиги керак. Унинг биёбонига зоҳир юзасидан қадам ташлаб бўлмайди.

81. Бироқ йўлга чиққанлар бош-оёқ яланг юрадилар. Қуёшга ўхшаб кийим-бошга эътибор қилмайдилар. Узи йўлда-ю оёғлари айланувчи чархнинг тўртинчи қаватида бўлади.

82. Юришда оёқ остидаги чумолига ўхшаб озурда бўлсалар-да, мақсадга (висолга) етишиш ҳаракати рашкидан чумолиларнинг ҳар бири аждар келбатига эга бўлади.

83. Соликни ўзининг ориқ елкасига жундан тай-ёрланган кийим ташлаб олиши бежиз эмас. У ҳаддидан ошадиган нафснинг эговидир.

84. Сўфийнинг танида риёзат тошидан минглаб доғлар пайдо бўлган. Бироқ буларнинг бари бир томону айрилиқнинг доғи бир томондир.

85. (Аллоҳ кечирувчидир), гуноҳинг қиёмат таразусида Қоф тоғига тенг бўлса ҳам пушаймонлик (тавба) оҳи билан уни учуриб юборишинг мумкин (тавба гуноҳни ювиб кетади).

86. Сен тоат-ибодатни юз карра ўрнига қўйсангу, унга риё юққан бўлса, уни тоат денгизи эмас, гуноҳ денгизи деб бил.

87. Зим-зиё ичинг дирамларнинг (танга пулларнинг) нақшлари билан хира тортиб кетган. Ташқаридан эса у танга тўлдирилган ҳамёнга ўхшайди.

88. Агар юзта жонингни гаровга қўйиб, фақрлик тариқининг қўлини тутсанг, Худо сенга арзон қилибди, арзонга сотиб олибсан.

89. Душман сенинг жонингга қасд қилган тақдирда унга (зарба беришга) қодир бўлсанг ҳам буни Худодан (тақдирдан) деб бил, унинг кўнглини ранжитишни кўзлама.

90. (Ҳожатмандлик туфайли) нокадан нон сўрагандан кўра, унинг кул остидаги нони ой кулчаси бўлганда ҳам ҳеч қачон сўрама.

91. Нимаики сўрайдиган бўлсанг Ҳақдан сўра, балки Ҳақдан ҳам сўрашга ҳожат йўқ, зеро йўл юрувчига аталган (ризқ-рўз) аввалдан тайин этилган.

92. Ҳақдан бало етса, унинг неъматидеб бил. Бу неъмат шукрини қилмасанг куфрдир.

93. Риёзат қудуғини қазиб, кўнглинг равшанлик тортганда англаб биласанки, у сени оқибатда иззат билан Канъонли ой (яъни Юсуф каби) Миср тахтига ўтқазади.

94. Ҳийлагар шайх ҳийла-найрангини тарк этса ҳам бу нуқсондан бошқа нарса эмас. Дўкони ёпиқ

бўлган бозордан ким ҳам наф кўради.

95. Сен Ҳақнинг сирини яширин тутсанг, бунинг ажабланадиган жойи йўқ. Бутга сифинувчи ҳам ўз бути сирини юраги қатида яширин сақлайди.

96. Мажозий маҳбубинг бўлсаю, сен уни яширин тутсанг, бундай сир ҳақиқий маҳбублик йўлига олиб боради.

97. Дўст ризосини қидирсанг олдинга нимаки келса (бошинга нимаки тушса) бунинг фойдасига ҳам зиёнига ҳам рози бўлиб, ҳаммасини тақдирдан деб бил.

98. Гофил воиз насиҳатларига қулоқ солма ва ундан йироқ бўлки, у гафлатдаги одамнинг уйқусидаги афсоналардир.

99. Харақонийдек шайх сени оз фурсатда ер юзини кездириб, ажойиботларини кўрсатса ҳам, бу (тариқат) водийсининг кароматларига маҳлиё бўлма.

100. Билгинки, комил дарвешларнинг тутган йўли доимо шундайдир. Агар замона шоҳлари ҳам бу йўриқни тутсалар зийнат устига зийнат шу эди.

101. Замона шоҳларидан дарвешликни шоҳликдан юқори қўйган бир киши (Яъни, Султон Ҳусайн Бойқаро)гина бу мартабага лойиқдир. Орифлигига кўра дарвешлиги шоҳлигидан устундир.

102. Султон Ҳусайн Бойқаро дарвешваш шоҳ, фақрликни одатга айлантирган султондир. Шоҳлик тахтининг юксаклиги, дарвешлигу фақрлик Ҳақ тало томонидан унинг шаънига лойиқ кўрилгандир.

103. Султон Ҳусайн Бойқаро салтанат осмонининг Абулғозийси бўлиб келди. Одам Ато давридан бошлаб аждоида султонлик насаби давом этиб келади.

104. Уни султон дема, оламнинг султонлари унга мулозимдирлар. Шунинг учун ҳам унга хон ибн хон (Хон ўғли хон) лақаби нисбат бўлди.

105. Мулкни бошқаришда Доро ва унга ўхшаганлар унга қулдирлар. Мамлакатни тартиб билан бошқаришда Сосон ва Сомонлар унга хизматчидир.

106. Дунёнинг гулшани унинг мулкдорлик боғининг оромгоҳидир. Эрон ва Турон унинг базм қурадиган иккита мавзеидир.

107. Мамлакатни идора этишда Жамшиднинг бошқарув тартиблари унга нописанд. Мол-мулк бағишлаш, яъни саховатпешалиқда Сулаймоннинг мулки арзимас бўлиб қолади.

108. Даргоҳи остонаси шу даражада баландки, унинг дарвозабони қўлидан бир чўп тушиб кетса, у юз асрдан сўнг Кайвон (Зуҳал) устида ётган бўлади.

109. Унинг хитоби – амри шундай таъсирлики, агар тоққа тегадиган бўлса, тоғнинг аъзоси титраб, йўқлик даштининг кукунига айланиб кетади.

110. Кударз бинни Кашвод унинг камтар сарой хизматчиларидан биридир. Сомнинг ўғли Наримон унинг лашкарларига бир хизматкордай.

111. Унинг яхши хулқи ўликни тирилтиради. Унинг райҳону гулларидан жон бағишловчи шабада эсиб туради.

112. Унинг саховати ҳавосидан баҳорда осмон юлдузларга тўлгандай баҳорий булутидан юзларча садафлар дурга тўлади.

113. Халқни қабул қилиб, шоҳона зиёфат берадиган кунида фалак қаватлари каби минглаб дастурхонлар ёйилади.

114. Байрам кунлари ёзилган дастурхоннинг нон ушоқларидан икки юзта Ҳотаму Бармакка ўхшаган юз йил ризқ топадилар.

115. Хисрав (подшоҳ)лар юзида даргоҳи тупроғига сажда қилганликнинг нури бор, Қайсарлар (подшолар) орқасида унинг пойлоқчиси қўлидаги чўпи (урган вақтдаги) изини кўради.

116. Ёмғир қатралари ҳавони қандай тешиб ўтсалар, унинг камонининг ўқи тошларни шундай тешиб ўтади.

117. Уруш чоғларида шоҳнинг яланғоч танаси қизил қон билан қоплангандай, қиличи ҳам қизил кийим кийган жаллодга айланади.

118. Ёмғирли булут чақмоғи билан тошни ёриб киргандай шоҳ йиғлаган пайтларида тошбағирлар юрагини пора қилиб ташлайди.

119. Эй шоҳ, сенинг мақтовингга бағишланган бу шеъримни кимки ўқиса, хоқонлик даражасидаги Хоқоний шеърига эътибор қилмай қўяди.

120. (Хоқонийдан) кейин Ҳинд сеҳргари (Хусрав Деҳлавий) бу назмни қаламга олди. Унинг табъи назми билан «Миръотус-сафо» («Ёруғлик оинаси») номли (асари) пайдо бўлди.

121. Яна бири орифи Жом – Абдураҳмон Жомийнинг «Жило ур-руҳ» қасидасида олий даражадаги зот ишга қаттиқ киришиб, ушбу Аднон авлодининг фахри бўлган Муҳаммад алайҳиссалом наъти-ни яратишга эришди.

122. Мен шоҳ мадҳидаги (ўз шеъримни) «Насим ул-хулд» («Жаннат шабадаси») деб атадим. Чунки унинг ҳар байти танга жаннат шабадасидек баҳра бериб туради.

123. Шу иккала (устоз) руҳидан Ҳақ йўлида мадад сўрадим. Дилим яратгандан нима тиласа, шундай файз етди.

124. Жомийга унинг қасидаси юзасидан даъвом йўқ. Бу (гапим) шу маънодаки, бу (зот) менинг устозим ва унинг қасидаси девонига зийнатдир.

125. Хусрав (Деҳлавий)га даъво қилишимнинг ҳожати йўқ. Чунки ўқувчи (қасидаларнинг) ҳар иккисини ҳам назардан кечирган.

126. Агар жавҳар сотувчилар савдо иши билан бу туҳфани (менинг асаримни) Ҳиндистонга олиб борсалар ёки дарёдан кечиб ўтувчи савдогарлар Ширвонга олиб ўтсалар,

127. Хусрав (Деҳлавий)нинг руҳидан менга икки юз инсоф билан айтиладиган (гапу), юз таҳсин муқаррардир. Хоқонийга эса келадиган малолликларни тушунтириб беролмайман.

128. Ҳамиша оламнинг дилкаш дашти (яйловларида) раият — гала-ю, одил шоҳ — чўпондир.

129. Ушбу майдонда юз минг, ундан ҳам ортиқ фуқаро бўлсин. Уларнинг ҳар бирига минглаб хонлару, шоҳлар хизматда бўлиб қолсинлар.

СИТТАИ ЗАРУРИЯ
(Қасоид)

Матни форсӣ

ДЕБОЧА

Байт-ул-қасидаи ҳама хайли суханварон,
Шаҳбайти чинси назми ҳама мадҳгустарон.
Ҳамду санои подшоҳе дон, ки аз раҳаш,
Як пора санг шуд гуҳари олиафсарон.

Тақаддасат кибриёуҳу ан идрок- ул-мутааммиқин ва та-
наз-заҳат олоуҳу ан эҳсор-ул-мутакаллимин ало-лаҳул халқу
вал-амри таборакаллоҳу рабб-ул-оламин.

Н а з м :

Ҳусни каломи қофиясанҷони сеҳри фан,
Лутфи адои нуктаварони шакаршикан,
Наъти шаҳе сазад, ки батаъйиди зулминан,
Бинмуда моҳи мӯъҷизаш аз матлаи сухан.

Салаллоҳу алайҳи ва ало олиҳи савоҳиби девон-ун-ну-
бувват ва навозими аркон-ул-мурувват.

Аммо баъд: маърузи табъи соиб ва марфуъи фикри соқи-
би арбоби хирад ва ҳибрат ва асҳоби зако ва фатнат, ки шуку-
фаи риёзи олам, балки самараи шаҷараи бани одаманд. Он ки
чун риштаи хулуси иродат ва каманди русухи итоати ин ками-
наи бебизоати ва ҳабл-ул-матин тасарруф ва иқтидори ҳазрати
ҳидоятманзалати валоятманқабат.

Б а й т :

Дурри яктои баҳри некномӣ,
Имоми зумраи ақтоб Ҷомӣ².

Қаддасаллоҳу таоло руҳаҳу муттасил буд ва хотири ши-
каста ба имтисоли авомиру навоҳии он ҷаноб мутавассил. Ҳам-
вора фармони лозим-ул-ишоъа ва амри воҷиб-ул-итоъаи он-
ҳазрат ин камтаринро бад-он маъмур медошт, ки гоҳе инони

суханро аз водии турки ба савби форся мунсариф гардонад ва зимомии назмро аз адои туркона ба ҷониби луғоти фурс мунъатиф созад. Ва агарчи инқиёди амри эшон бар сару чашм лозим буд ва иттибоъи он ба ҷону дил мутаҳаттам. Аммо бар ҳасби «Ал-умури марҳунатун би авқотиҳо» дар айёми ҳаёти бо баракоти он ҳазрат ба ҳасаби тақдир бар он амр маҷоли мубодарат набуд. Ва айёми нофарҷом ба ҳеч ҳол мусоадат нанамуд, то ин ки аз лисони карим-ул-баёни ҳазрати Султони султоннишони малоз-ул-сақалайн, қаҳф-ул-хофиқайн.

Н а з м :

Сояи Ҳақ, меҳри Сикандарҷаноб,
К-омада ҳам сояву ҳам офтоб.
Бозуи миллат қавӣ аз чаҳди ӯ,
Дин алам афрохта дар аҳди ӯ.

Ас-султону бинн-ус-султон муиз-зус-салтанати вал хилофат Абулғозӣ Султон Ҳусайн Баҳодурхон халладаллоҳу таоло фис-сурайё аъломаҳу³ ва нафаза байн-ал-хофиқайни авомираҳу ва аҳкомаҳу, ки рибқаи убудийят ва робитаи чокарии ин камина борситони рафеъ-уш-шаъни онҳазрат ирсан ва иктисобан мутаҳаққик аст ва алоқаи таламмуз ва шогирдӣ дар санъати шеър ва услуби назм ба нисбати таъби суханшинос ва зеҳни хирад иқтибоси он ҳазрат мутаяққин ҳам бад-он навъ маъмур гашт. Ва баъд аз имдоди тавфиқ ва саодати таъйид дар таърихи санаи иснайн ва тисъа миата⁴ тасвида қасидае чанд, ки тасдири инчунин назм бад-он лоиқ мебуд ва тасири он дар мабодии ин услуб муносиб менамуд ва бар вафқи адади чиқоти ситта иттифоқ афтод.

Қасидаи аввал, ки сухангузории он мубтанӣ бар адои маҳомиди ҳазрати Борӣ буд, тасмияшро «Рух-ул-қудс» нозил гашт. Ва сонӣ, ки аз рашҳи зулоли наъти набавӣ ва файзи сарчашмаи мадҳи мустафавӣ мутарашшиҳ буд ба «Айн-ул-ҳаёт» иттисом ёфт. Ва солис, ки бар тариқаи «Баҳр-ул-аброр»и Амир Хусрави Деҳлави⁵ бар «Тухфаи нисор»и ҳазрати Маҳдумии қутб-ул-аномӣ муҳтавӣ буд, аз лисони фикрат ба «Тухфат-ул-афкор» мавсум шуд. Ва робеъ, ки мавоизи судманд ва насоиҳи дилписандаш аҳли дилро сармоияи футуҳ ва арбоби риёзатро ба масобаи ғизои

руҳ буд, ба «Қут-ул-қулуб» номзад гашт. Ва хомис, ки ба шарафи мидҳатгузории ҳазрати шаҳриёрӣ, ки шукри неъматаш мусталзими саодати абадӣ ва дуои давлаташ мустатбеъи наҷоти сармадӣ аст, музайян ба «Тухфат-ун-наҷот» тасмия пазируфт. Ва содис, ки ба имдоди насоими риёзи фазлу ато шарафи татаббуъи қа-сидаи «Миръот-ус-сафо» ёфта буд, ба «Насим-ул-хулд» мухотаб гашт ва маҷмуи онҳо «Ситтаи зарурия» номвар омад.

Раҷои восиқ ва аҳли содиқ, ки агар рӯзе чанд дасти аҷал саҳифаи амалро мунтавӣ нагардонад ва боди нести чароғи кулбаи ҳастиро фуру нанишонад, ҳарчи дар мусаввада аст парешон аз ин услуб рақами сабт ёбад, хотири шикаста ба ҷамъ шитобад. Маъмул аз маҳосини одоти киром ва макорими ахлоқи аном, он ки агар халале бинанд, зайли ислоҳ барон гуморанд ва онро аз қабилӣ саҳв дошта, аз мақулаи ғабоват ва ҷаҳд нашморанд.

Вассалому ало манит-табаъ-ал ҳудо.

І. «РУҲ УЛ-ҚУДС»

1. Зиҳи ба хомаи қудрат – мусаввири ашё,
Ҳазор нақши ачиб ҳар замон аз ӯ пайдо.
2. Чи хомаест, ки дар коргоҳи «кун фаякун»,
Нагашта бе рақами ӯ зи қатра то дарё.
3. Чи қудратест, ки дар боргоҳи чархи баланд,
Нагашта бе сабаби ӯ зи зарра то байзо.
4. Мутеъи амри ту гар сифлияст, агар улвӣ,
Иёли ҷуди ту гар уммаҳот, агар обо.
5. Қавӣ ба лутфи ту гар худ заъиф, агар азъаф,
Забун ба ҳукми ту гар худ қавӣ ва гар ақво.
6. Залили ишқи ту Маҷнун зи чеҳраи Лайли,
Хароби ҳусни ту Вомиқ зи орази Узро.
7. Ба нури рӯи ту парвона гашта саргардон,
Валек шамъи шабистон ниҳода ном ӯро.
8. Ба нори шавқи ту булбул шуда чу хокистар,
Валек зеби гулистонаш карда васфи адо.
9. Касе ба ҷоҳу ғио нест аз ту мустағни,
Туй ғанию мусаллам турост истиғно.
10. Чу соз кардӣ зи таркиби ҷисми инсонӣ,
Зи хок таъбия сохтӣ ба зебу баҳо.
11. Чу аз замин-ш бардоштӣ ба сад эъзоз,
Ба мартаба гузарондӣ зи торами хазро.
12. Ба хоки ҷисмаш борони раҳмат афшондӣ,
К-аз он мулоимат овард тинаташ пайдо.
13. Ба дасти ҳикмати худ карда тинаташ таҳмир,
Се зидди дигараш афзуда аз аҷоибҳо.

14. Чаҳор зидро кардӣ ба якдигар таркиб,
Ки хоку оташ бувад онгаҳ об буваду ҳаво.
15. Зи устухону зи мух в-аз уруқ то аъсоб,
Зи лаҳму хуну рибототу меъда то амъо.
16. Дигар димоғ, ки он шуд мақарри панҷ ҳавос,
Ки ботинӣ ба лақаб гуфтаандашон ҳукамо.
17. Дигар тижолу кабад, боз қалбу боз риҳ,
Дигар масонаву газруфу мурра боз кало.
18. Ба якдигар ҳама пайвасту чор табъ омад,
Ки хуну балғаму сафрост баъд аз он савдо.
19. Чу гашт пайкараш ораста ба зебой,
«Нафахту фиҳӣ мин руҳӣ»²³ он будаш мабдо.
20. Ҳавоси зоҳирияш низ чун, ки кардӣ рост,
Зи нури ақл ба кохи димоғ тофт зиё.
21. Ғариб кишваре оростӣ зи шаҳри бадан,
Ки мулк то малакунт он чи ҳаст, ҳаст онмо.
22. Дар ӯ нишондӣ дилро ба тахти султонӣ,
Ки шуд ба расми салотин хидеви мулкоро.
23. Хирад вазорати он шоҳро муайян шуд,
Ғадову шоҳу вазирон, камина банди туро.
24. Бас, он гаҳе ба улумаш чу раҳнамун гаштӣ,
Нахуст кардӣ таълими «алламал-асмо»²⁴.
25. Зи илми маърифаташ чунки баҳравар кардӣ,
Малоикаш ба сӯҷуд омаданд абдосо.
26. Зи офариниши худ он чи кардаӣ мавҷуд,
Уюну баҳру ҷиболу нуҷуму арзу само,
27. Дар он аҷуба намудорӣ аз ҳама кардаӣ,
Амонататро ҳам додияш ба расми хифо.
28. Чу гашт мазҳари кул баъд аз он лақаб додеш,
Миёни мохалақаллоҳ олами кубро.

²³ Қуръон. Сураи «Ҳижр», 29-оят; Сураи «Сод», 72-оят.

²⁴ Қуръон. Сураи «Бақара», 31-оят.

29. Чаҳор табъ ниҳодӣ ба вазъи гулшани даҳр,
Яке рабеъу дигар сайф, бас харифу шито.
30. Вазид чун ба гулистони даҳр боди рабиъ,
Намуд накҳаташ амвоти боғро эҳё,
31. Насими номия з-авсофи Исавӣ бар кард,
Сари гиёҳ чу явм-ун-нушур аз ғабро.
32. Ки дид пири фурӯрехта ба хоки замин,
Ки сар бароварад атфолсон ба нашъу намо.
33. Расад зи тифлиашон то шабоб зебу ҷамол,
Зи шири дояи аброн ҳама ба қуту ғизо.
34. Чу чанд рӯз барин рафт, додӣ орояш,
Зи шоҳидони раёҳин ба гулшани дунё.
35. Фурӯхт гул чу ҷавонони лоларух ораз,
Кашид сарв чу ҳубони нахқада боло.
36. Бунафша бар гиреҳи турра баст марғула,
Суман ба ҷилва даровард орази зебо.
37. Ба зулфи мушкин афғанд тобҳо сунбул,
К-аз он салосил бетоб шуд дили шайдо.
38. Зи нисфи пӯсти норанҷ баҳри наргис шӯх,
Пиёла кардию ӯ маст гашт бе саҳбо.
39. Зи барги настанан онсон нучум бинмудӣ,
Ки шуд кавокиби Шеъро ба назди ӯ чу Суҳо.
40. Чаман зи қомати сарв ар намуд раъноӣ,
Ду рӯи кардӣ ӯро ҳам аз гули раъно.
41. Зи вазъи гунҷаи наргис намудӣ он ҳуққа,
Ки баҳри мурғи назар гашт байзасон маъво.
42. Магар, ки қосиди гулзор шуд ҳамеша баҳор,
Ки ранғҳои зараш таъбияаст пайкосо.
43. Рухи чаманро аз хомаи қазо кардӣ
Зи лавн-лавни раёҳин чу гунагун дебо.
44. Рабеъи навбати ҳубии боғ чун гузаронд,
Чу барнахӯрда арӯсе зи ҳусну лутф сафо.

45. Фиканд оташи айёми сайф дар олам,
Чу барқи оҳ зи анфоси ошиқи шайдо.
46. Намуд дил зи раёҳин сӯи фавокиҳ майл,
Чу аз сароби сувар сӯи лучҷаи маъно.
47. Либоси барг чу ашҷори боғро пушид,
Шуд аз намоиши ҳар як чу гунбади мино.
48. Шамол чун ба таҳаррук фикандашон омад,
Ба чашми ақл намудор сайру даври само.
49. Туюри ҳар як аз он чархро чу анҷум шуд,
Зи шох бар шох оянда бурҷ-бурҷосо.
50. Валеқ анҷуми собит шуда фавокиҳи ӯ,
Ба бурҷи шох савобит мисоли побарҷо.
51. Намуда мисли шаҳоб он ки ӯ зи авҷи баланд,
Хати тавил кашон ӯ фитад сӯи ғабро.
52. Чу аз ҳарорати меҳр ӯ фикандӣ андар даҳр,
Ба сони кори сақар шӯълаҳои танфарсо.
53. Паи илоҷи вай аз меваҳои бори рутаб,
Мизоҷи инсонро сохтӣ қарини шифо.
54. Зиҳӣ ҳақим, ки бо ҳикмати ту Афлотун,
Бувад ба назди Фалотун чу бақлат-ул-ҳумқо.
55. Басо, касон, ки зи пошандағони тухми амал,
Ҳазор хирмани водӣ зи мазраъи дунё.
56. Валеқ бастияшон ҳалку баҳра пеш гирифт,
Ҳаме ба гоҳи ғизо хӯшачину донарабо.
57. Зи хони сайф ба маъмураи ҷаҳон чу расанд,
Ниҳам ба шоҳу гадо лоюаду вало юҳсо.
58. Бад-ин ғаноими муфрит зи турктози ҳариф,
Сипоҳи бард, расонидӣ аз паи яғмо.
59. Чаман з-алвон шуд коргоҳи рангрези,
Ҳазор ранг зи ҳар чинс шуд дар ӯ пайдо.
60. Замин зи бӯстонафрӯз гашт хунолуд,
Зи теги куфр ба-дон сон, ки тораки шуҳадо.

61. Хазон ба бӯстонафруз қатл кард он навъ,
Ки тоҷ аз сару сар шуд ҳаме зи ҷисм ҷудо,
62. Дурангии гули раъно падида шуд ба хазон,
Чу сохтӣ қалақи лолаи хитоиро.
63. Далел он ки ду рангист кори гулшани даҳр,
Чи дар баҳору хазону, чи дар сабоҳу масо.
64. Ду рангу даҳ ранг чи бувад, ки ҳар варақ аз барг,
Нигошта ба дусад ранг шуд зи килки қазо.
65. Чу нахли мум шуд аз баргҳои рангоранг,
Бисоти боғ ба-дон сон, ки коргоҳи Хито.
66. Расондӣ аз ақибаш тохтози сарсари дай,
Ки рафт як-як аз он ҳуллаҳо ба боди фано.
67. Саҳоби симфишон пардаҳои симобӣ,
Чунон кашид зи даври уфуқ ба рӯи ҳаво.
68. Ки меҳр гӯӣ ҳаргиз набуду гар ҳам буд,
Ҳарорат аз асараш зарраи набуд асло.
69. На балки буд яке пораи ях мудавваршакл,
Даруни соғари баста зи шиддати сармо.
70. Зи барф шуд кӯраи арз-байзаи кофур,
Дар ӯ фурӯ шуда гум гашт байзаи байзо.
71. Шуда ба гулшани ашҷор ҳар тараф урён,
Чу ҳиндувон ҳама аз турктози Чин ба ҷафо.
72. Шаб аз саводу дарозӣ чу гесӯи хӯбон,
Ба қатли ошиқ карда аён яди туло.
73. Чунон расондӣ шиддат зи барди дай, ки бимурд,
Аз он фусурдагӣ оташ чунон, ки аҳли вабо.
74. Шито, чунон, ки дар ӯ мирад оташ аз шиддат,
Чи мумкин аҳли ҷаҳонро бувад нишони бақо.
75. Дигар зи боди баҳорӣ ҳаёташон додӣ,
Ки рафт руҳи наботӣ ба пайкари мавто,
76. Чунин, ки силсила бастӣ ба ҳалқу гардани давр,
Ҳаме ба давру тасалсул кашид ин аҷзо.

77. Ба сунъ нӯҳ фалак орошти сариғу рафиғ,
Дар ӯ кавокиби соир зи меҳр то ба суғо.
78. Муқими манзили аввал нигори симтани,
К-аз ӯ расад ба шабистони даҳр нуру сафо.
79. Гаҳе чу орази хӯбон мудаввару рахшон,
Гаҳе чу қомати ошиқ ҳаме наҳифу дуто.
80. Ба ҳуҷраи дуввум андар қаламзани чобук,
Нишондӣ омада бар сар ба имлову иношо.
81. Мулоиме, ки барояд ба ранг ҳар гаҳ расад,
Ба сони об, ки зоҳир шавад ба лавни ино.
82. Ба манзари сеюмин шоҳиди тараннум соз.
Муқим кардио ӯ лек дар мақоми наво.
83. Ба соз карда аён нағмаҳои довудӣ,
Вале ба нутқ мисоли Масиҳ руҳафзо.
84. Ба мулки чорумӣ маҳпайкаре фиристода,
Ки Маҳ гадоӣ аз ӯ карда нақди нуру зиё.
85. Агар ба вазъ чу оинаи Сикандар шуд,
Вале ба шоҳвашӣ ҳукм ронда бар Доро.
86. Макони панҷум додӣ ба тегзан кардӣ,
Ки аз маҳобати ӯ баст хун дили хоро.
87. Дами қатилаш гулгунаи узори аҷал,
Ҷисоми қотилаш оинаи ҷамоли бало.
88. Шашум маконро бо поксирате додӣ,
Ба нури шамъи саодат мунаввараш симо.
89. Ба риштаҳои таҳораташ донаи тасбеҳ,
Зи ҳуллаҳои саодаташ тайласону ридо.
90. Ба кутволии ҳафтум ҳисор кардӣ амр,
Бадеъ пайкари қатрон ниҳон қири лиқо.
91. Чу шахси ҳилмгарон чунбиш ончунон ки шуда,
Зи бурчи ҳиснаш то дигаре ба муддатҳо.
92. Паи фуруғи шабистони ҳаштумин кардӣ,
Ҳазор лӯбате дар ҷилва, ҷумла маҳсимо.

93. Фарози чумла нуҳум қалъа чун бино кардй,
Ба даври қалъа фиғандй буручро марво.
94. Чу ҳисро ба адад сохтй дувоздах бурч,
Ки ҳар яке ба дигар нав гашт чилванамо.
95. Аз он дувоздах шуд аввалин чарогоҳе,
Ки аз барои ҳамал гашт соҳаташ марьо.
96. Дигар яке ба гулу лола марғзори назаҳ,
Ки саври чарх хиромад дар ў зи баҳри чаро.
97. Чу хинги чарх бароростй зи баҳри хиром,
Ба зери зинаш кашидй зи пайкари ҷавзо.
98. Зи баҳри он ки ҳама качравист шеваи чарх,
Чу чарх рутбаи харчанг сохтй воло.
99. Каноми дигаре ороств ба шавкату зеб,
Мақарри шер, вале манзиле зи гов ҷудо.
100. Ба мазраъи дигар аз хўша дона афшондй,
Нуҷум гашт ҳамон донаҳо бари доно.
101. Паи кашидани ў рост сохтй каффа,
Ба ростй, ки ғалат нест, бар Худой раво.
102. Ба бурчи дигар ақраб ба чунбиш овардй,
Чу қадуме, ки кунад хона дар қадим бино.
103. Фарози бурчи дигар сохтй камонхона,
Ки чарх тири бало афканад сўи дунё.
104. Зи саҳми новаки ў қадди ро рамонидй,
Ки ҷаст чун бузи кўҳй ба авҷ аз он пайдо.
105. Ба далв Юсуфи хуршедро зи чоҳи уфуқ,
Бирун кашида, накардй дар он мазиқ раҳо.
106. Ба ҳут Юнуси маҳро расонда кардй амн,
Зи ҳодисоташ ҳарчанд бувад ранчу ано.
107. Бурун зи чарх ҳазорон-ҳазор хайли малак,
Паи ибодату тасбеҳ хонда ҳамду сано.
108. Зи Аршу Курсию Лавҳу Қалам аҷуба бaсе,
Падида кардию бар ақл аз он назора амо.

109. Расид кор ба чое ки шаҳсувори русул,
Буроқ тохт бар он авч дар шаби исро.
110. Бидодӣ аз карамат қурби «қоба қавсайн»²⁵аш,
Ки кӯфт кӯси ҷалолат ба авчи «авъадно»²⁵.
111. Ба васли хеш расондӣ, ҷамол бинмудӣ,
Бидодӣ он чи талаб кард бе раҳину баҳо.
112. Навад ҳазор сухан гуфта боз гардондӣ,
Ки гарм буд зи сайри чунин ҳанӯзаш чо.
113. Заломи куфр зи рӯи замин барафқандӣ,
Ба ӯ чу равшан кардӣ шарияти ғарро.
114. Ба ҳикмати ту шудаи ҷумлаи милал мансӯх,
Чи дини Одаму чи Нуҳу Исиву Мӯсо.
115. Ба авчи қурбати хешаш чу роҳ бинмудӣ,
Ба халқи олам шуд раҳнамои дини ҳудо.
116. Сабаб муҳаббатӣ ӯву зуҳури сунъат буд,
Ки халқи моҳалақаллох сохтӣ ифшо.
117. Чунончи, ҳар чи бипӯшид хилъати хилқат,
Падида гашт ба як амри «кун»²⁶, ки кардӣ адо.
118. Биниҳӣ камтар аз он метавонияш, ки кунӣ,
Чунон набуд, ки набвад асар аз ӯ пайдо.
119. Аҷабтар он, ки дигар сад ҳазор олам агар,
Бино кунию тавонӣ, ки созияш ҳаққо.
120. Ва гар ба ним нафас хоҳияш, ки нест кунӣ,
Равад ба камтар аз он низ сар ба сар ба фано.
121. Зи будашон на тафовут ба корхонаи сунъ,
Набудашон ҳам яксон ҷалолу қадри туро.
122. Бузургвор Худоё, ба ҳаққи тасбеҳат,
Ки зокиранд бад-он хайли олами боло.
123. Ба зоти покат к-аш мисл набваду монанд,
Ба файзи қудсат к-аш шабиҳ набваду ҳамто.

²⁵ Қуръон. Сураи «Нажм». 5-8-оятҳо.

²⁶ Қуръон. Сураи «Ёсин». 82-оят.

124. Ба ҳурмати набиюллоҳ, ки ҳаст чун хуршед,
Ба фарри макраматаш хайли зарра ҷумла гуво.
125. Қи то муқайяди дори фано бувад Фони,
Бидор сирати ӯ дар тариқи фақру фано¹¹.
126. Чу мурғи руҳи вай аз маҳбаси бадан парвоз
Кунад, намуда таваҷҷуҳ ба сӯи мулки бақо.
127. Ба рӯзи ҳашр, ки шоҳи русул барафроза,
Паи шафоати аҳли хато ба Арш ливо.
128. Ба лутфи хеш чунон кун, ки ӯ фитад назараш,
Ба сӯи бандаи осӣ чу чашми шаҳ ба гадо.
129. Бас он гаҳ аз вай бошад талаб зи ту бахшиш,
Зи банда касби ҳусули мурод байнаҳумо.
130. Зи иқтизои қазо ин қасида шуд таҳрир,
Аҷаб набошад таърихаш аз «ҳисоби қазо».
131. Ба фикри ном чу рафтам, саҳаргаҳ аз ҳотиф,
Хитоби исмаш «Руҳ ул-қудс» шуд аз асмо.
132. Умед он ки ба анфоси қудсиям бахшӣ,
Такалуме, ки сароям паи ту ҳамду сано.

II. «АЙН УЛ-ҲАЁТ» ДАР НАЪТИ РАСУЛ АЛАЙҲИС-САЛАВОТ

1. Ҳоҷибони шаб чу шодурвони савдо афгананд,
Ҷилва дар хайли бутони моҳсимо афгананд.
2. Сад ҳазорон кирми шабтоб аз шабистони сипеҳр,
Ламъаҳо бар пардаи шабгуни ғабро афгананд.
3. Ҳар замон сад гуна ашколи бадеъ аз килки сунъ,
Нақшбандони қадар бар тоқи хазро афгананд.
4. Ашкрезон наъш бар дӯши банот аз сӯти меҳр,
Ҷумла бар сарҳо паранди анбаросо афгананд.
5. Қутб чун пири батамкин в-ахтару анҷум самоъ,
Чун муридон гирди пир пой барҳо афгананд.
6. Симбар туркони қотил аз миҷарра баста саф,
То ба мулки офият дар даҳр яғмо афгананд.
7. Булаҷаб туркон, ки ҳар дам ҳиндуосо аз шаҳоб,
Ҳарбаҳои симгун ҳар сӯй амдо афгананд.
8. Дар чунин ҳарб аз барои туъма насрайни фалак,
Гоҳ бикшоянду гоҳе болҳоро афгананд.
9. Раста бедоранд дурчи дур зи шоҳи гови ганч,
Дида ононе, ки бар Савру Сурайё афгананд.
10. Насри воқъ дар дил ояд-шон зи рӯи эътибор,
Чашм агар бар нуқтаҳои шини Шеъро афгананд.
11. Моҳи нав бошад миёни хайли атфоли нучум,
Устухоне к-аш ба бозӣ шаб ба саҳро афгананд.
12. Гирди шамъи моҳ хуффошони симини нучум,
Хешро парвонаосо зеру боло афгананд.
13. Зуҳраро бар чамбари даф пӯст аз шакли қамар,
Мутрибони чарх баҳри лаҳн хунё афгананд.

14. Тири раммоле ки баҳри ғайбати меҳр ахтарон,
Бар бисотаи музди раммоли дирамҳо афгананд.
15. Меҳрро ёбанд гоҳе ҷониби шарқаш хабар,
Шаш раванда чун суроғашро ба ҳар ҷо афгананд.
16. Чобуки гардун ба нуғи найза бирбоянд агар,
Ҳалқаи даври ҷади бар дашти ҳайҷо афгананд.
17. Зоҳиди афлокро сачҷодаи нуру сафо,
Дар шабе 3-инсон аҷаб аз баҳри эҳё афгананд.
18. Кутволи ҳисни гардун чун намояд расми пос,
Аз машоил равшани дар чархи воло афгананд.
19. Бар чунин ҳангома хайли лӯбатони собитот,
Чашм аз ҳаштум гураф баҳри тамошо афгананд.
20. Хайли анҷум 3-ихтиёри чархи аъзам дам ба дам,
Хешро аз пояи аъло ба адно афгананд.
21. Чарх бо он чашмбозӣ, анҷумаш бо он сипеҳр,
Руқъаҳои чашмбандӣ сӯи дунё афгананд.
22. Ахтарон аз айни беҳобию ноосудагӣ,
Хоби осоиш ба чашми пиру барно афгананд.
23. Ғайри ушшоқи болокаш к-аз ғами ҳичрон чу ман,
Наъраи «во ҳасрато!» бар чархи мино афгананд.
24. Халқи беишқу вафо монда ба хоб, аммо сагон
Дар вафои ошиқон то субҳ ғавғо афгананд.
25. Эй, хуш ононе, ки карда хобро бар худ ҳаром,
Дар чунин шаб бар фалак оҳи шабосо афгананд.
26. 3-оби чашми ҳасрат аввал дода зоҳирро вузу,
Оташ аз ботин ба ҷони ношикебо афгананд.
27. Хешро бар гушаи меҳроби тақво афгананд,
Сар ба хоки дарғаҳи Эзид таоло афгананд.
28. 3-оҳи ҳасрат парда бар рухсораи ахтар кашанд,
3-аҳки маҳҷурӣ ҳалал дар тоқи хазро афгананд.
29. Чун ба тавфи равзаи хилватғаҳи дил рӯ ниҳанд,
Бурқай номаҳраи бар рӯи ҳавро афгананд.

30. Бар бисоти қурби васл ар лаҳзае сокин шаванд,
Дида бар хайли малоик аз мувосо афгананд.
31. Бар сипеҳри иззу тамкин гар даме манзил кунанд,
Аз тазалзул раъша гардунро бар аъзо афгананд.
32. Гар сӯи нузҳатгаҳи ҷамъи вусул оранд рӯй,
Хоки нисён бар сари дунёву уқбо афгананд.
33. Ҳаст уммеди Фонӣ ин давлат, ки гардад хоки роҳ,
Ҳар кучо ин раҳравони гармрав по афгананд.
34. Нисфи ин водии зулматро чу навбат бигзарад,
Навбатдорони шаҳ дар кӯс ово афгананд.
35. Аз гиреви кӯсу бонги ною ғавғои нафир,
Растахез андар хама тоқи муалло афгананд.
36. Чашм накшояд зи ғафлат мурдағони хобро,
Гарчи сӯри ҳашр аз фарёди сурно афгананд.
37. Боз баҳри бутпарастидан пагаҳезони куфр,
Нолаи ноқусро дар дайри тарсо афгананд.
38. Роҳибони масти мусҳафсӯзи ин дайри куҳан,
Дар миён оини зуннору чалипо афгананд.
39. Комилони куфри лои лоту лои лоилоҳ,
Тавъамон дида дар иллаллоҳ муҳоко афгананд.
40. Муъзинони субҳ «Субҳоноллоҳ», аз ғайратзанон,
Гулгули «Аллоҳу акбар» бе муҳобо афгананд.
41. Боз риндони хароботи муғон ҷоми сабуҳ,
Дар миён оранду тарҳи даври саҳбо афгананд.
42. Вақти хушҳолӣ зи бода ошиқони покбоз,
Дида пинҳон гаҳ-гаҳе бар ёри зебо афгананд.
43. Гулруҳон чун гул гиребон чоку чун мурғони боғ,
Ошиқони беҳуд аз мастӣ алоло афгананд.
44. Тоқи меъморони гардун қасри чархи тираро,
Фарши сим аз партави субҳи зарандо афгананд.
45. Шомро чун қатъ дар зулфи сумансо афгананд,
Дар суманбӯёни субҳ оини ғавғо афгананд.

46. Равшани дар арсаи олам ки аз шаб тира буд,
Аз талолоҳои субҳи оламоро афгананд.
47. Тайласони сӯфии рӯз аз таҳи шабгун лиҳоф,
Карда берун бар сари дӯшаш ба паҳно афгананд.
48. Жолаи анҷум, ки бошад дар шабистони сипеҳр,
Дар гудоз аз машғали сӯзони байзо афгананд.
49. Гар судоғи бошад аз савдои шаб офоқро,
Садали пешонияш аз абри ҳамро афгананд.
50. Хоста партав зи шамғи Юсуфи Мисрӣ ҷамол,
Нур дар зиндони Шоми ваҳшатафзо афгананд.
51. Офтоби пардагиро ҷониби рӯз оваранд,
Юсуфи гумгаштаро сӯи Зулайхо афгананд.
52. Сарбасар аз хоби ғафлат чашм бикшоянд халқ,
Чун қиёмат муждаи эҳё ба мавто афгананд.
53. Оҷизони шаҳвату тардоманӣ бо сад шитоб,
Хешро дар об аз кисват муарро афгананд.
54. Ҳақпарастон камтар аз таҳқиқу аз тақлид беш,
Сӯи масҷид рафта худро бар мусалло афгананд.
55. Аҳли қилу қол ҳар сӯ аз паи илзоми хасм,
Чашмро аз хоб ношуста бар аҷзо афгананд.
56. Девмардум, яъне аҳли байъ баҳри раҳзани,
Ҳар яке худро ба сӯқ андар ба маъво афгананд.
57. Дар замони байъ чун тугён кунад инсофашон,
Бӯрёрро тухмати зарбафтколо афгананд.
58. Кофирони дарғаҳи қозӣ паи як ҳабба сим,
Хонумони сад мусулмонро ба фатво афгананд.
59. Золимони соҳиби девон ба нӯги килки тез,
Қофро аз айн агар ёбанд аз по афгананд.
60. Беҳамиятваш забунон хешро аз ҳирси шум,
Бар дари ҳамчун худӣ баҳри таманно афгананд.
61. Аз ҳиял тифлони мактабро ба дилҳо изтироб,
Нукта бе тақриб ронда дида ҳар ҷо афгананд.

62. Пойбандони аёл аз баҳри касби ризқашон,
По ба шаҳру кӯй ҳар сӯ ошкоро афгананд.
63. Борбандони сафаркарда сӯи манзил хиром,
Бор накшода марокибро ба маръо афгананд.
64. Ҷонгудозон оташ андар ҷони шайдо афгананд,
Барқсон худро фарози хору хоро афгананд.
65. Бо ниёзу аҷз аз реги биёбон бештар,
Рӯди сайли ашк сӯи реги Батҳо афганайд.
66. Нақди ҷон бар дасту сими ашк бар ораз фишон,
Сар ба хоки қиблагоҳи дину дунё афгананд.
67. Хочаи кавнайнуну фаҳри анбиё к-асҳоби ӯ,
Соя бар хуршед, бал Арши муалло афгананд.
68. Гарди роҳаш ахтарон дар дидаи равшан кашанд,
Хоки паяш равшанон дар чашми бино афгананд.
69. Муддао бошад бихишт оин дараширо рӯфтан,
Ҷуриён бар чеҳра чун зулфи мутарро афгананд.
70. Қасдашон ҷуз соя афгандан набошад дар раҳаш,
Хулдиён дар чилва чун қадҳои раъно афгананд.
71. Дар шаби меъроҷ пояндози раҳшаш аҳли Арш,
Аз дури ахтар мукалал сабз дебо афгананд.
72. Чун фалакпаймо Буроқ андар рикоби ӯ кашанд,
Гошия аз меҳр баста, зин зи ҷавзо афгананд.
73. Қабли чандин сол бинанд офтобаш зери абр,
Чун ҳарифон бор дар дайри Буҳайро афгананд.
74. Нақшбандони қазо тарҳи ҳазорон офтоб,
Гоҳ пуя бар замин аз пой Қусво афгананд.
75. Ҷам рисолат, ҷам нубувват буда хоси зоти ӯ,
Пеш аз он к-овозаи ирсолу анбо афгананд.
76. Аз раҳи иззат шутурмурғони барри баҳри ту,
Бар малоик сояи рифқу мадоро афгананд.
77. Мусҳафатро дӯхта аз ҳуллаи ҷаннат гилоф,
Тугмаҳо аз ҷавзаҳар бар раҳли ҷавзо афгананд.

78. Ҳочибони дарғаҳи қудратғаҳи қурби вусул,
Бар дари борат асо дар пеши Мусо афгананд.
79. Нӯҳ фалак ёбанд рокиъ навбати хамси туро,
Дидаро гар бар ҳисоби ҳарфи “Тоҳо” афгананд.
80. Ҳам баробар дон батар зй чордах маъсумро,
3-онки дар исмат халал дар кори Яҳё афгананд.
81. Ҳаст машҳур ин, ки Наҷмиддинвашони умматат,
Ҷазба бахшанд аз яқин бар сағ назар то афгананд.
82. Остонатро сагон бошанд к-андар як назар,
Сад халал дар кори Наҷмиддини Кубро афгананд.
83. Зери тобути шаҳиди теғи шавқат хешро,
Ҳар нафас баҳри шараф сад чун Масиҳо афгананд.
84. Кӯдакони новакандози қазои ҳикматат,
Сад камонча дар буни реши атиббо афгананд.
85. Насру фатҳи эзидй бошад қарини чайши ту,
Бар сафаш гар чашм чун сатри «Изоҷо»²⁷ афгананд.
86. Раъяти жайши ту чун дӯзанд хайётони сунъ,
Шукқаашро зийнати «Инно фатаҳно»²⁸ афгананд.
87. Аз ғубори тираи хайлат думоғу чашмро,
Аршиён ҳам тўтиё, ҳам мушки соро афгананд.
88. Н-ояд аз кӯҳи бало он к-ояд аз як мушти хок,
К-аш зафарҷўёни тегат сӯи аъдо афгананд.
89. Ҳаст то домони ҳашрат мулк дар тавқеъи дин,
Муншиёни сунъ чун домони туғро афгананд.
90. Аз аҳодисат саҳиҳиро равог андар рақам,
Бору боб аз ҳадди Батҳо то Бухоро афгананд.
91. Донаи Одам бувад бедоми Шайтон ҳар яке,
Устухонҳое, ки худдомат зи хурмо афгананд.
92. Аршпарвозон бияндозанд худро дар раҳат,
Ҳамчу мурғоне, ки худро пеши Анқо афгананд.

²⁷ Қуръон. Сураи «Наср».

²⁸ Қуръон. Сураи «Фатҳ».

93. Ё расулаллоҳ, ба ҳолам бин, ки меҳру моҳи нур,
Ҳам бар адно афгананд, арчи бар аъло афгананд.
94. Подшоҳон дида рӯзи ҷашн бар шерони нар,
Афгананду бар сагон-т дил ҳамоно афгананд.
95. То ба кай хайли шаётин дамбадам сад васваса,
Дар дили ошуфтаам пинҳону пайдо афгананд.
96. Исо анфосон аҷаб набвад ки ҷашми марҳамат,
Гаҳ-гаҳе бар ҳоли тарсоёни марзо афгананд.
97. Лек маълулам чунон к-имкон набошад зистан,
Сад Масеҳ ар сояам баҳри мудово афгананд.
98. Ҳам магар рашҳе зи шарбатхонаи эҳсони ту,
Дар гулуи ин алили нотавоно афгананд.
99. В-он замон ҳар дам ду сад мурда зи нутқи Исавӣ,
Руҳи худ дар поям аз баҳри тавалло афгананд.
100. То бадон анфос наътатро сароям ончунон,
К-аш малоик руҳисораш зи боло афгананд.
101. Ҳарфе аз наътат, ки бинвисам малоик нуқтааш,
Аз саводи дидаҳои навмфарсо афгананд.
102. Аз зилоли инчунин наъте агар лабташнагон,
Қатрае бар ҳалқи хушки ранҷпаймо афгананд.
103. Баъдазон амвот ҷон ёбанд агар оби даҳан,
Бар фаромӯш гаштағони хоки ғабро афгананд.
104. Гар ниҳам «Айн ул-ҳаёт» - аш ном шояд з-он ки халқ,
Аз насимаш ҷони нав дар ҷисми мавто афгананд.
105. Дар адад ёбанд байташ тавъами оби бақо,
Дар ҳисоби ӯ назар гар сӯи имло афгананд.
106. Ё Раб, он рӯзам шафоат аз ҳабиби худ расон,
К-аҳли исёнро ба дӯзах бе муҳобо афгананд.

**III. «ТУҲФАТ УЛ-АФКОР»
ТАТАББУЪИ «ДАРЁИ АБРОР»**

1. Оташин лаъле, ки точи хусравонро зевар аст,
Ахгаре баҳри хаёли хом пухтан дар сар аст.
2. Шаҳ, ки ёд аз марг н-орад з-ӯст вайронии мулк.
Хусрави бе оқибат хусри билоду кишвар аст.
3. Қайди зинат мусқити фарру шукӯҳи хусравист,
Шери занҷирӣ зи шери беша камсавлаттар аст.
4. Лозими шоҳӣ набошад холи аз дарди саре,
«Кӯси шаҳ холию бонги гулгулаш дарди сар аст».
5. Ба даҳони хушку чашми тар қаноат кун аз он-к,
«Ҳар ки қонеъ шуд ба хушку тар шаҳи баҳру бар аст».
6. Хоҷа дил дар вачҳу сар афканда пеш аз фикри аҳз,
Садр аз баҳри тамаъ биншаста чашме бар дар аст.
7. То бувад шайхи риёӣ нуктагӯ дилрост ранҷ,
То шиторо ях бувад, урён зи сармо музтар аст.
8. Ақл хандад ҳар чи гуянд аҳли зарқ аз воқеа,
Ханда орад ҳарки хоб андар фасонагустар аст.
9. Воизу томеъ – гадои нон бувад, фарқаш ҳамин аст,
К-ин ба зери минбар омад, он фарозм минбар аст.
10. Тухми расвой диҳад бар донаи тасбеҳи зарқ,
Оре-оре, дона ҷинси хешро бор овар аст.
11. Фикҳро чун иллати макру ҳиял сазад фақиҳ,
Не фақиҳ аст он, ки ҳафри иллати фикҳ андар аст.
12. Қозии пурҳила ояд бо сичилли пургувоҳ,
Маҳзи кизб аст аз барои ҷаргагӯӣ маҳзар аст.
13. Ҷониби ҷавр ар бигирад аҳл бешак чоҳил аст,
Чоҳил ар ёбад халос аз чаҳл илмаш мазҳар аст.

14. Раҳравони боркашро саҳл дон ошоми фақр,
Дар даҳони ноқа хори хушк хурмои тар аст.
15. Лофи беваҷҳи ҳақим омад ба назди аҳли дил,
Офати беҳад бар Афлотун агарчи афсар аст.
16. Нуктаи нодон зи баҳри ришханди ӯ нақуст,
Мӯҳраи хар дархури тазйини афсори хар хаст.
17. Ҳар шаб ахтар, бин чу буме чашм сар дӯхта,
То чи кизб орад бурун гар худ ҳама Бӯмаъшар аст.
18. Чарх маълулест к-аз вай воҷиб омад эҳтироз,
К-аш бар аъзо ҳар тараф холи сафед аз ахтар аст.
19. Гунбади ахзар, ки хунрезист кораш, дур нест,
Барги ҳинно ахзар омад, лек рангаш аҳмар аст.
20. Душманаст аз доғи озор он ки ҳастат луқмаҳӯр,
Ханҷар аст аз нуқтае онро, ки гӯи ханҷар аст.
21. Сифла гар мирад паи иксуну атлас дур нест,
Ҳаст аз баҳри кафан кирме, ки абрешимгар аст.
22. Раҳравонро фоқаву неъмат кунад манъи сулук,
Асби раҳ он аст, к-ӯ на фарбеҳу на лоғар аст.
23. Чин ба рӯе нафганад шиддат, ки шахсашроғст ҳилм,
Мавҷ азобе н-оварад сарсар, ки номаш мармар аст.
24. Неши тардоман бувад ҳар мӯи марди гармрав,
Ҷони батро ҳар паре аз боли шоҳин ханҷар аст.
25. Марди пурмаъний чи гар биний ҳақираш пешвост,
Пеши ӯ кам, бал ду марворидро як музмар аст.
26. Марди раҳбинро дили махфинамо в-он ҷоми Ҷам,
Хизро оби ҳаёт оинаи Искандар аст.
27. Гар шараф н-аз ашку сӯзи дил, бувад бар ҳамсарон
Шушай ях шамъи кофурист, бал софитар аст.
28. Тавъамони бад бувад монанди чун наҳсу начас,
Зодаи неку мушобеҳ чун абиру анбар аст.
29. Мулки дил пиру ҷавонро ҳаст ободон зи ишқ,
Бонии Марви куҳан Санҷар зи нав ҳам Санҷар аст.

30. Ранги зарди ошиқи фони бувад аз тири ишқ,
Ҷамчу сафро, к-аш алиф шинад ба паҳлу асфар аст.
31. Нест саргардони баҳри ишқро ҳоҷат ба қайд,
Киштии гирдобро гирдоб некӯ лангар аст.
32. Дил зи беишқӣ сияҳ бошад, зи ишқ оташфишон,
Ҷаст аз сарди зутол он к-ӯ зи гармӣ ахгар аст.
33. Маснади иқболи ошиқ гулхани девонагист,
Фарши санҷоби самандар тӯдаи хокистар аст.
34. Нозири қасри бутон ушшоқи зор аз ҳар тараф,
Чун асирони араб гирди ҳисори Хайбар аст.
35. Ақлу ганҷи некномӣ, ишқу ҳар дам оламе,
Хонадорӣ кори зан, лашкар насиби шавҳар аст.
36. Мардро хатти наҷот амвоҷи хуноби дил аст,
Риндро ҳирзи қадаҳ арқоми даври соғар аст.
37. Хораи хоре асиронро ба болии муттакоист,
Ҷомаи хунин шаҳидонро ба паҳлу бистар аст.
38. Мардро як манзил аз мулки фано дон то бақо,
Меҳрро якрӯза раҳ аз Бохтар то Ховар аст.
39. Сифларо ҳар нақд к-андар даст дорад боқӣ аст,
Хуфтаре ҳар айш, к-андар хоб бинад бовар аст.
40. Даллаи пурҳила, к-аш шӯхест ҳар сӯ чилвагар,
Луъбатакбозист, инак хаймаи ӯ чодар аст.
41. Деви раҳзан дон на зан он к-ӯ ба чашмат чун
парист,
Даври китфи ӯ ду бол афганда атфи меъҷар аст.
42. Бар сари амволи мадфун золими нақшинқабо,
Бар фарози ганҷ бо ҷилди мунаққаш аждар аст.
43. Тоҷи зар бигзор, эй мӯзиви наздикӣ гузин,
Қурб мемонад чу шуд айне, ки ақрабро сар аст.
44. Зарбати мард омад инак он ки озар хонияш,
Бе зар Иброҳимро тоҷ асту бо зар Озар аст.
45. Бармакаш теги забон ҳар дам, к-аз ин рӯ шамъро,
Сар буранд ар чи ба фарқ аз шӯла заррин миғфар аст.

46. Бегуноҳро сохта озурда аз теғи забон,
Нотавон кардан рағи беранҷро аз наштар аст.
47. Ҳокими норостиро оқибат саргаштагист,
Давр гардад бе алиф онро ки гӯй довар аст.
48. Хокиён дар пой болотар зи ҷабборон, ки мӯр
Беҳ хиромад бар манор, аз шер агарчи аҳқар аст.
49. Золиму одил на яксонанд дар таъмири мулк,
Хук дигар дар шиёри мулку деҳқон дигар аст.
50. Мулкро аз мавкаби ду шаҳ вазад боди футур,
Чун зи қайсар қайсар омад, нуқта ҳосил сарсар аст.
51. Дил, ки набвад чамъ дар мадди ҳаёташ кӯтаҳист,
Аз парешонӣ қасираш хонӣ, он к-ӯ қайсар аст.
52. Марди косибро зи ранҷи касб бар каф обила,
Шуд далели гавҳари мақсуд, к-аш даст андар аст.
53. Шуд сироти мустақими саҷдасозон ростӣ,
Шоҳроҳи раҳрави хома хутути мистар аст.
54. Аз бидоят ҳар чи овардӣ ба мурдан он барӣ,
Дар туфулият чи омӯзӣ ба пирӣ аз бар аст.
55. Мард аз зан кам на дар гавҳар чи гар бошад ҳақир,
Дур зи байза кам на дар қимат агарчи асғар аст.
56. Меҳнати ифлоси муфрит дар гаронӣ Қоф дон,
Қоф чун шуд фоқа беҳад гашт в-ин мустанкар аст.
57. Аҳли ҳиматро зи ноҳамвории гардун чи бок,
Сайри анҷумро чи ғам к-андар замии чӯю ҷар аст.
58. Нест бархӯрдан зи қавли ҳилагар чун қавли рост,
Тарраи фолизи бозигар на чун барзигар аст.
59. Зиллат омад ҳосили хоин, ки мушон чун кунад,
Байзадуздӣ он яке, занбаркаш ин як занбар аст.
60. Чашм бар моли фақиронанд уммол ар барад,
Шоҳсириштон мол мемонанд, ки қути лашкар аст.
61. Маънии ширин бувад ширин чи гар содаст лафз,
Ҳам шакар бошад шакар, бе нуқта, гарчи суккар аст.

62. Ишқ асфалро ба чашм аъло дарорад чилвагар,
Шамъро қомат бари парвона сарви Кашмар аст.
63. Эй, басо нуқсон, ки дар зимнаш бувад як навъ суд,
Чун дафи лӯли дарид аз баҳри маймун чанбар аст.
64. Бар мапар аз авчи рифъат, к-андар ин дайри куҳан,
Бар фарози Исй аз анҷум ҳазорон шабпар аст.
65. Олами дилро чи ҳоҷат зевар аз чархи кабуд,
Гулшани Фирдавсро зинат на аз нилуфар аст.
66. Ҳар ки дӯзад чашм бар зар ҳамчу абҳар чашми ӯ,
Лоиқи нӯги синон монанди чашми абҳар аст.
67. Чашми комил чашмаи Хизрасту бошад ҳарду айн,
3-ин ду ҳар якро касе к-ӯ ёфт умри бемар аст.
68. Он ки дил бандад ба зар аз фақр бошад ризқи маҳз,
В-он чи дар ризқаш бувад аз фақр, фақри бефар аст.
69. Аз шараф дандонаи фарши гадоӣ фақр дон,
«Кунгури айвони шаҳ к-аз кохи кайвон бартар аст».
70. Баҳри мусҳаф кунгури раҳле, ки созанд аҳли хоҳ,
«Рахнаҳо дон, к-аш ба девори ҳисори дин дар аст».
71. Монеъи фақраст шаҳро муддао, инак зи сар,
Он чи нав дар дорад, андозад ба хокаш бар дар аст.
72. Раҳ суи Ҳақ беҳад, аммо ҳаст ақраб роҳи фақр,
Баҳри он-к «Ал-фақру фаҳрӣ» гуфтаи пайғамбар аст.
73. Андар ин раҳ он ки дорад гом бар гоми расул,
Аршпарвозест, к-ӯ ҳам роҳрав, ҳам раҳбар аст.
74. Ҳомии шаръи набӣ Чомӣ, ки чоми шаръро,
Дошта бар каф лаболаб аз шароби Кавсар аст.
75. Он ки аз илми фузун аз ҳад набиро ворис аст,
Балки аз қавли набӣ пайғамбаронро ҳамбар аст.
76. Равзаи раъй мунираш гулшане дон к-аш зи лутф,
Қатраи рухсорай ҳар барг меҳри анвар аст.
77. Гулшани табъи рафеаш равзае дон, к-аз шараф,
Тутмаи пероҳани ҳар гул спеҳри ахзар аст.

78. Чарх аз илмаш фитад як сӯ, кучо ҷоми ҳубоб,
Зарфи дарёро паи сарпуш будан дархӯр аст.
79. Хотираш дурҳои маъниро бувад шоиста дурҷ,
Чарх баҳри ахгари анҷум муносиб маҷмар аст.
80. Зояд аз килкаш ҳама абкори маъни гуиё,
Ум, ки дар хома аст бикри маънияшро модар аст.
81. Бикри маъни ҳолати ҷонбахш агар зодаш чи дур,
Шуд набера Иси он касро, ки Марям духтар аст.
82. Илми рояш аз дилам сар зад бад-инсон, к-абр сӯхт.
Оташ андар пунба н-аз оина к-аз тоби хур аст,
83. Оҷиз аз теъдоди авсофи камоли ўст ақл,
Анҷуми гардун шумурдан кай тариқи аъвар аст.
84. Динпаноҳо, аҳли дӯзахро чу уммеди биҳишт,
Ҷони хокиро ҳавои васли он хоки дар аст.
85. Жоласон, к-андар даруни гунча афтад, муддатест,
К-орзуи дурри фақрам дар дили ғампарвар аст.
86. Подшоҳе к-аш гадои фақр гаштан орзуст,
Чун гадое бошад он к-аш подшоҳи дар сар аст.
87. Орзуи мурданам дар зулмати ҷонбахши фақр,
З-орзуи мурда сӯи зиндагонӣ аксар аст.
88. Тухми идборам дамодам дарди дил бор оварад,
Айб набвад гар бад-инсон доноро з-инсон бар аст.
89. Бар тан аз наълу алиф танҳо на дардам шуд аён,
Бас, ҷароҳат з-он камону тирам андар пайкар аст.
90. Як назар афкан, ки мустасно шавам з-абнои ҷинс,
Сағ, ки шуд манзури Начмиддин сагонро сарвар аст.
91. Шамъи ҳиммат ғурфаи ғамро ба мақсад мӯмиёст,
Нури ахтар киштии шабро ба соҳил раҳбар аст.
92. Дар татаббуъ кардани ин назм озодам зи таън,
Тобеи суннат бувад ҳар к-ӯ набиरो чокар аст.
93. З-илтифотии хотират ин нуктаи ширин марост,
Ҳамчунон к-аз партави хуршед найро шаккар аст.

94. Дар адад абёти ў сад кам як омад гуиё,
Ҳар якеро равнақ аз як номи ҳайи акбар аст,
95. Месазад ҳар байти ў гар гӯямаш Байгуллаҳ аст,
Аз матонат в-аз либоси асвадаш к-андар бар аст.
96. Лек ҷанби чарх к-ў бошад хусусан пурнучум,
Ҳуққае чу-бвад гирифтам, пур зи дурри азҳар аст.
97. «Тухфат ул-афкор» агар номаш ниҳам навбад аҷаб
Тухфа наздат чун зи баҳри фикратам ин гавҳар аст.
98. Гашт «Явми ҷомеъи шаҳри раҷаб» таърихи он,
Турфатар к-он моҳу рӯз итмоми ўро мазҳар аст.
99. Толибонро, рубъи маскунро зи зилли олият,
Файз бодо, то мақоми меҳр чорум манзар аст.

IV. «ҚУТ УЛ ҚУЛУБ»
ТАТАББУЪИ ҲАКИМ АНВАРИ

1. Ҷаҳонки, марҳалаи танги шоҳроҳи фаност,
Дар ӯ маҷӯй иқомат, ки роҳи шоҳу гадост.
2. Кучо маҳалли иқомат, ки қотеони тариқ,
Ба нақли дину дил андар камин паи яғмоист.
3. Ҷи марҳалааст, ки по нанҳода баҳри шадан,
Зи боми марҳала кӯси раҳилро ғавғост.
4. Аҷаб раҳе, ки на мабдаъ бувад дар ӯ зоҳир,
Ғариб бодияе, к-аш на мақсаде пайдост.
5. Дар ӯ накарда макон марду зан ҳамегузаранд,
Аз он замон ки гузаргоҳи Одаму Ҳаввост.
6. Чу кори умму аб инаст бас ба фарзандон,
Ҳаме ба ирс расад к-он иборат аз туву мост.
7. Ҳазор сол дар ин кӯҳна дайр агар монӣ,
Ки муддаташ ба яке ламҳа гар ниҳӣ на сазост.
8. Чаро, ки вақти шадан баъди тӯли ин муддат,
Агар ба ним нафас гирияш наёяд рост.
9. Дар ин макон на умеди нишастан аст ба кас,
Ки аз таҳаттуки ӯ нонишаста бояд хост.
10. Аҷаб нигар, ки маконе чунин мазик ба туст,
Чунон васеъ, ки гӯй ки ломаконаш фазост.
11. Аҷабтар он ки туро бо ҳазор ранҷ дар ӯ,
Зи чарх сад ғаму аз ахтарон ҳазор ҷафост.
12. Зи чарх ин расадат давраи шабонрӯзӣ,
Ки субҳи айши ту ҳар рӯз аз ӯ ба шомӣ аност.
13. Ба ҷомӣ ахзари гардун агар накӯ нигарӣ,
Зи баҳри қатли ту донӣ, ки пур зи заҳри фаност.

14. Ба даври меҳраш агар бингарй шавад маълум,
Ки аз шуоъ ба қасдат дусад синони балост.
15. Зи чарх низ бидон ихтиёри ин гардиш,
Ки ӯ ҳам андар гардиш забуни дасти қазост.
16. Чи ихтиёраш бошад, ки дар ҳазорон қарн,
Ки дасти қудраташ афганда дар таҳу болост.
17. Ба коми хеш наёраст як дам осудан,
Чунин, ки чун мани саргаштаҳолу бесарупост.
18. Ба қадри меҳр нағӯям, ки қадри як зарра,
Зи ҳоли худ нафизояш гапгтаву на кост.
19. Зи саъду наҳси нучумаш ки дар ҷаҳон асар аст,
Ҷама ба амри Худованди қодирӣ яктост.
20. Ҷар он ки кавну фасоди ҷаҳон ба чархи нучум,
Ниҳода дидаи ҳақбинашро расида амост.
21. Кас ар ба фасҳати ғаброу рифъати чарх аст,
Ки ин забунӣ бо вай зи чарх то ғаброст.
22. Дилаш зи кон шуда сад пора хуну бар сари хок,
Агарчи кӯҳ ба қадри рафеъ гардунсост.
23. На беша шер кушанда, на муш мурда ба кӯй,
Зи ҷаври мӯри заифаш чунон, ки ранҷу аност.
24. Бубин ба пили фалак ҳайкали қавипайкар,
Ки бар тан аз сари хартуми пашшааш чи балост.
25. Ҷамон паланг, ки хоҳад ба маҳ занад панҷа,
Ва пушт боз шуда панҷааш чи он таҳи пост.
26. Ба талхкомие чинҳо ба рӯш бин гарҷӣ,
Ки аз талотуми амвоҷи баҳр қулла зудост.
27. Наҳанг агарчи бувад қаҳрамони кишвари баҳр,
Ба кирми обие аз худ фузун ҳамеша ғизост.
28. Ба аждаҳо чи ниғаҳ мекунӣ, ба ганҷ бубин,
Ки монда ҳар яке аз ҳирс чанд аждарҳост.
29. Сухан мағӯй зи анқо, ки ҳар ки қонеъ шуд,
Фарози Қофи қаноат бидон ки ӯ анқост.

30. Нигар ба абри баҳорию ашку фарёдаш,
Ки чун сиёҳлибос аз барои худ ба фазост.
31. Дигар ба сарсари бунёдкан нигар, ки чӣ навъ,
Зи хоксорие дар даштгоҳ ҷаҳонпаймост.
32. Уқоби каргфиган бин, ки дар кафи сайёд,
Ба ҷуз ду болу думаш хурд рӯбои саҳрост.
33. Ба банди туғралу шоҳин нигар чу куштаниён,
Бубаста чашм паи қатлашон замони дарост.
34. Чу з-офариниш золимвашон барин наҳчанд,
Тариқи зулмашон ҳам ба ҷанби ин пайдост.
35. Агарчи оҳуи Чинрост нофаи пурмушк,
Чу нофа пуст канандаш бигӯй к-аш чӣ хатост.
36. На тавқи мушкин дорад тазарв бар гардан,
Нишони ҷанголи бозаш бимонда бар аъзост.
37. Дар ин ки қаҳқаҳазан кабк хун хӯрад доим,
Нишони ҳурмати минқору ранги панҷа гувост.
38. Залил он ки фасиҳони нуқта ширин аст,
Забуни маҳбаси зоҳир зи тӯтии гӯёст.
39. Нишони он ки сабиҳони пок ораз шуд,
Асири хории осораш аз гули ҳумрост.
40. Ба наълҳои музаҳаб мабин пари товус,
Ки наълҳои бар аъзо зи теги ранҷу атост.
41. Фитода булбули бедил даруни хокистар,
Даруни боғи малоҳат зи оташи савдост.
42. Аҷабтар ин ки гули дилрабои оташранг,
Ба хун нашафта з-андӯҳу чок карда қабост.
43. Агарчи нест зи саргаштагӣ ба парвона,
Ба ғайри сӯзу гудоze, ки волау шайдост.
44. Ба шамъ сӯхтану мурданаш нигар, ки чӣ сон,
Паи азои худаш гоҳ нола, гоҳ бикост.
45. Зи мӯр агарчи ҳаме шарзашер дар ранҷ аст,
Чӣ суд, чунки худаш поймол дар таҳи пост.

46. Зи пашша гарчи ба пили дамон расад озор,
Зи дуди як саргин дудсонаш рӯ ба қафост.
47. Агарчи ҷавҳари улвист оташи равшан,
Чӣ ларзаҳо зи таби муҳриқаш, ки бар аъзост.
48. Ҳаво мумидди ҳаёт аст халқро, лекин,
Нигар, ки чун зи тааффуни аз ӯ ба даҳр вабост.
49. Агарчи «ҳаст минал-мои кулла шайъин ҳай»,
Ғариқи ӯро мавт аст, аз ӯ кучо эҳёст.
50. Мағӯ, ки хок бувад манбаи сукуну қарор,
Зи бод чархзанон пайкараш нигар ки сабост.
51. Ба ҳеч шайъи з-ашё, зи ҷинси махлуқот,
Агар қавию заифу агарчи шоҳу гадост.
52. Ба даҳр коме бемеҳнате муяссар нест,
Ба ғайри қодири бечун, ки холиқи ашёст.
53. Ҳар ончи шуд зи азал офарида то ба абад,
Забунияш ҳама бар офаридагор гувост.
54. Чу шуд яқин ки чунин аст кори холиқи халқ,
Ба ғайри он нашавад ҳар чи ҳаст ӯро хост.
55. Пас он чи карда туро амру наҳй моамкан,
Бибояд аз пай он хешро гирифтани рост.
56. Нахуст ҳар чи туро фарзу вочиб аст ба шаръ,
Навофилу сунан он ҷумларо тариқи адост.
57. Баёни муътақидотат, ки ном шуд имон,
Ки гуфтаниш ба забон, доштан ба дил, шуд рост.
58. Нахуст доштани зоти поки Ҳақ медон,
Бадин тариқ ки боқист балки, айни бақост.
59. Вучуди ӯст, ки ӯ ҳасту буду хоҳад буд,
Ба нисбати аҳадият бахӯрди ҳамду саност.
60. Сифоти ӯ набвад мунҳасир ба чуну ба чанд,
Ҳаёту илму иродат ба қудрату асмос.
61. Дигар ки фоили мухтор ӯст феъл аз ӯст,
Вучуд гирад неку бад он чи карда фазост.

62. Дигар малоика медон мусаббиҳони сипеҳр,
Ки зикри ҳар як тасбеҳи номи поки Худост,
63. Дигар бувад кутуби ӯ, ки ҳар чи он ҷо ҳаст,
Ҷама ҳақ асту каломи муҳаймини доност.
64. Дигар бувад русул ин навъ к-ӯ фиристодаст,
Ба халқу, ҳар якашон раҳбару тариқи худост.
65. Муҳаммади араби – пешвои хайли русул,
Агар ба халқ муаххар, вале базот улоост.
66. Дигар ба зиндагӣ баъди марги явми нушур,
Ақида кардан бошад, ки ҳаст он ҷама рост.
67. Дигар вучуди ҷама хайру шар, ки аз қадар аст,
Бадон сифат, ки ба тақдири хештан ороост.
68. Зи баъди муътақадотат, ки ном шуд имон,
Зи панҷ руки мар исломро ҷамеша биност.
69. Баёни «Ашҳаду ан ло илаҳа иллаллоҳ»,
Муҳаммад он, ки рисолат ба зоти ӯ барпоост.
70. Салоти ҳамса дигар панҷ ганҷи ислом аст,
Маоф набвад аз ин гар зукур ёки нисост.
71. Зи бист ним дирам баъд аз он тасаддуқ дон,
Ки доданаш бувадат фарз к-он ҳақи фуқарост.
72. Дигар зи соли, сӣ рӯз рӯза доштан аст,
Ки рӯзе, он ки хӯрад доштан ду моҳ ҷазост.
73. Дигар азимати ҳаҷ шуд ба шартӣ амни тариқ,
В-ар иститоати он набвадаш ба кас на равост.
74. Зи баъди муътақадот ин бувад ибодотат,
Ки бас шароити бисёр ҳам дар ин асност.
75. Агарчи зоҳиришон ҳаст ҷисми ҳар якро,
Нуҳуфта рӯзе бошад, ки номи он тақвост.
76. Бадон чи шаръ накардаст амру аҳлуллоҳ,
Шаванд муртакибаш гӯнагун риёзатҳост.
77. Зи «ло илоҳа» ки мазкур гашту «иллаллоҳ»,
Басе, касе ки бадин навъ ғарқи ин дарёст.

78. Агар қатор фалак ҷумла бигсиланд аз ҷам,
Гарикро зи хаси мавҷрав кучо парвост.
79. Шухуд бин, ки зи захмаш кашанд пайконро,
Гаҳе салот на воқиф ки рафт, ё барҷост.
80. Басо мусаллиё, к-ӯ аз паи ду рақъати шаб,
Зи баҳри хатми каломуллоҳ истода ба пост.
81. Закот бин, ки чу шуд чил дирам яке дигар,
Гирифта фарз кунад сарф, к-ин зи айни ризост.
82. Ба савм бин, ки чиҳил рӯзро ба як ният,
Намуда қатъ, ки дил фориг аз шаробу гизост.
83. Чи тавфи Каъба ки эҳромаш аз дари хилват,
Зи шарқ меҳрсифат рӯ ба ҷониби Батҳост.
84. Равандағони раҳи Ҳақ бадин сулуку тариқ,
Раванду хотирашон пок аз хутури риёст.
85. Ту гар гувоҳии ваҳдат диҳӣ ба зоти Худо,
Кунӣ таваққуъи музду барин Худой гувост.
86. Ва гар саре ба сучуд оварӣ ба ғайри вузуъ,
Ба шӯҳраташ чу муаззин ба оламият нидост.
87. Ва гар зи махзани қоруният ба ним дирам,
Халал расад ҷама рӯзат газофу лофу сахост.
88. Варат ба хотири савмаст рӯзе аз сӣ рӯз,
Гизои шомӣ ту аз хони бевазан яғмоғ.
89. Варат азимати ҳаҷ шуд мурод аз он сафарат,
Умеди даҳ, сию чил суд кардани савдоғ.
90. Ҳама, ки зикр шудат шеваи мусулмонист,
Зи фисқи зулми ту ронам чу ним нукта балост.
91. Пиёлаҳои пуропур хӯри, зи номардӣ,
В-азон ба хотири ту дам-бадам ҳаёли зиноғ.
92. Чу он-т гашт муяссар накарда ғул ҷанӯз,
Миёни халқ ба даъвои мардият ғавғост.
93. Аҷабтар он ки занатро ба мардаке чун ту,
Ҳамин муомила рафтаст, худ ҳаминат сазост.

94. Туро зи тақвии хешу зи иффати зан ҳам,
Буқуф, лек хаёлат зи марду зан ихфост.
95. Ҷуз он-т феъл набошад чунин ки қуввату қут,
Ҷама зи гӯшти хўкест к-он завча рабост.
96. Бар фарқи сад Закариё агарчи арра кашанд,
Ба махласаш чу диҳӣ як дирам ба ҷонат азост.
97. Ба ин лаимию дилмурдагӣ ҷама даъвият,
Зи иффати Закариёву исмати Яҳёст.
98. Дилат, ки хайли шаётину девро ватан аст,
Ватан на мазбалашон гашта, бал азон авлост.
99. Малоик ар гузаранд аз фарози он кишвар,
Ки чун туиро дар вай нишиману маъвост.
100. Зи матни ботини шумат ҷама ҳалок шаванд,
Чунон, ки гӯиё он хайро фитода вабост.
101. Бадин сифот вале пеши хеш маҳбубӣ,
Чунон ки бар ҷама халқи ҷаҳон-т истиғност.
102. Азоби оташи дӯзах ҳамат бувад сад ҳайф,
Ки шӯъларо зи азоби ту мурдану итфост.
103. Бузургвор Худоё, ба ҳарчи кардам шарҳ,
Манам на балки фузуниям аз он зи нафси дағост.
104. Ҳаёти хеш ки он як нафас агар бошад,
Ба ёди ту хуштар аз ҷаҳони «мо фиҳост».
105. Ба амру тоати Шайтон намудаам зоеъ,
К-азон кунунам воҳасратову вовайлост.
106. На балки хайли Шаётин маро шуда тобеъ,
Бадин татаббуашон дев низ аз шуракоист.
107. Ҳазор фарсанг аз чун худӣ чу бигрезам,
Баҷост, лек чу ман мудбире ба даҳр кучост?
108. Ба деву Шайтон таълим карда шуд нафсам,
Ки ҳеч як натавонист кард ончи ӯ хост.
109. Гаҳе ҷавониям ин навъ буд қачравишӣ,
Багоҳи пирии худ қачравӣ наёяд рост.

110. Ҳазор бор агар хешро кушам чй аз он,
Ба дарди муҳлики ман хештанкушй чи давост.
111. Вале ҳазорам чандин агар гунаҳ бошад,
Ба пеши раҳмати омаат чу пеши чарх суҳост.
112. Зи баҳри раҳмати ту қатрае тавонад шуст,
Сиёҳномагй аз дуди маъсият ки марост.
113. Нагӯям ин ки чй сонам бидору чунам бар,
Бидор розиям охир туро ба он чи ризост.
114. Зи ғайри хеш раҳон лутф карда Фонйро,
Насиб соз тариқи фано, ки айни бақост,
115. Чунон ба ёди худат маҳв созу мустағрак,
Ки нагзарад ба дилаш ҳар чй ғайри ёди Худост.
116. Шуд ин қасида чу қути қулуби аҳли сулук,
Азон таайюни «Қути қулуб» - аш аз асмост.
117. Ҳар он ки хонаду бо ин амал кунад, шак нест,
Ки аз ҳадиқаи қалбаш самари биҳиштосост.
118. Аз он наими биҳишташ чу қути қалб расад,
Шикаста қалби маро низ аз он наим раҷост.
119. Чунон ки аҳли тараб соф май чу нӯш кунанд,
Зи даври соғарашон қатрае насиби турост.
120. Худо ба нозиму қорию роқимаш бахшад,
Ҳар он маслиҳати дину дунёву уқбост.

V. «МИНҲОҶ УН-НАҶОТ»
ТАТАББУЪИ АНВАРӢ, ҲОҚОНӢ

1. Зиҳӣ аз шамъи рӯят чашми мардум гашта нуронӣ,
Ҷаҳонро мардуми чашм омадӣ аз айни инсонӣ.
2. Малакро аз пай овардани хоки ту ҷаммолай,
Фалакро баҳри тарҳи мулк таркиби ту майдоне.
3. Тилисми хилқататро дасти қудрат карда меъморӣ,
Дар он ҷо ганҷи ҳикмат аз малак бинҳода пинҳонӣ.
4. Зи илмуллоҳ ба таълими шарифи «аллам-ал-асмо»,
Бароварда миёни аҳли дониш исми пурдонӣ.
5. Гаҳе чилрӯза тифле гуфта бо пирони чилсола,
Нукоту дарси асрори яқин аз илми раббонӣ.
6. Туюри гулшани улвӣ, ки қуту тӯъмашон зикр аст,
Ба пешат ҷумла бинҳоданд сар, аз бас хушилхонӣ.
7. Ҷуз он як мурғи ваҳшӣ к-ӯ ба пешат сар фуру н-овард,
Ки дар гардан фитодаш тавқи лаън аз қаҳри Яздонӣ.
8. Туру дар олами мулку малоик аз раҳи рифъат,
Мусаллам шуд хилофат бар гурӯҳи инсию чонӣ.
9. Ҳарифи хирасар чун аз сарири мулк шуд хорич,
Туру ҳам сарварӣ, ҳам сарфарозӣ гашт арзонӣ.
10. Ҳама каррубиёнро сар ба наздат зилли худдомӣ,
Аз он маънӣ, ки гаштӣ сарфароз аз зилли субҳонӣ.
11. Зи тоби кавсари май соқиёни базми ҷоҳатро,
Ҳазорон гул ба рух чун лолазори боғи ризвонӣ.
12. Намедонам чи ҷуд бо он ки Ҳақ, «ло тақрабо» фармуд,
Гирифтӣ ба рафиқат нуктаи он душмани чонӣ.
13. Чаро бояд ду маъсуми биҳиштиро ба як афсун,
Шудан бо он камоли зуҳд ду мардуи исёнӣ.

14. Магар з-он рӯз гандум синаи худ чок зад з-ин ғам,
Ки аз чи душманат фармуд тарки бандафармонӣ.
15. Чу додӣ зулфи ҳур аз даст з-ондам рӯзгоратро,
Чу зулфи ҳур шуд ҳам тирарӯзӣ, ҳам парешонӣ.
16. Чи расвоист к-он навъ одами комил зи боғи хулд,
Шавад дар дашти ғам саргашта чун гули биёбонӣ.
17. Сияҳрӯию даргаҳрондагию гурбату меҳнат,
Чи буд ин ҷумларо боис ҳамин як ҳаззи нафсонӣ.
18. Ба чандин сол инобат кардану рӯ бар замин мондан,
Чаҳонро ғарқа дар хун сохтан аз сели миҷгонӣ.
19. Ки дил з-афғони зорат мурғу моҳиро ба дард омад,
Ғалат гуфтам, ки санги хораро з-он доғи ҳичронӣ.
20. Ба ҳар навъе, ки буд боре қабул афтод он тавба,
Ки шуд мардуд чандин сол аз истиғнои султонӣ.
21. Агарчи сӯи тахти кишвари асли набурдандат,
Вале мулки чаҳонро ёфтӣ ҳукми чаҳонбонӣ.
22. Чунон волии бориғъат, ки будаш он ҳамма макнат,
Ба як ҷурмаш чиҳо омад ба пеш аз макри шайтонӣ.
23. Чи сон арзу ниёз овард то шуд рафъ он уқда,
Бас он гаҳ бандагӣ кардан ба сад ҳавлу ҳаросонӣ.
24. Ту эй гофил, ки бишморӣ яке худро зи авлодаш,
Кунӣ сад ҷурм ҳар соат валекин бе пушаймонӣ.
25. Нахустат ҳаст ин зоҳир, ки ҷуз Ҳақ холиқе набвад,
Асоси даҳрро нозим, бинои чархро бонӣ.
26. Ба-динсон офаринанда, ту нафсатро гузинанда,
Парастӣширо, ки хокат бар сари ин нафси зулмонӣ.
27. Чаҳон равшан зи нури офтоб, аммо ту чун хуффош,
Ҳама дар пардаҳои зулмати шаб ҷаста китмонӣ.
28. Забуни нафси кофир гаштаи з-онсон, ки метарсам,
Чу гӯи «ло илаҳа иллаллоҳ» аз дунбол натвонӣ.
29. Чу лои ло илоҳат лои Лот омад илоҳ он ҷо,
Чи гунҷоиш пазирад гарчи ту хоҳӣ, ки гунҷонӣ.

30. Даруни зарраи саргашта чун пинҳон шавад хуршед,
Миёни қатраи гандида баҳри оби ҳайвонӣ.
31. Чи исломаст ин к-аз сустиаш куффор агар хандад,
Бар ӯ шояд, ки охир шарм бодат з-ин мусулмонӣ.
32. Санам к-аш худ тарошад, бингар орад бандагӣ барҷо,
Самадро бандагӣ неку надонӣ кард то донӣ.
33. Шаҳодат гарчи бошад бар забонат, лек дар тасдиқ,
Муқаддар карда миръоти дилатро занги нисёни.
34. Вучуди поки товусони қудсӣ ошёнро ҳам,
Ниҳӣ аз рӯи ақли худ бурун аз ҳадди имконӣ.
35. Вале баҳри мулавван мурғаки бозигари чархӣ,
Муаллақҳо занӣ чун чарх таҳтонию фавқонӣ.
36. Китоби эзидӣ к-аз азми пушташ бар замин часпад,
Агар як ҳарф аз он бинвишта бар пушти фалак монӣ.
37. Зи хиффат хоҳбарге нашмарӣ ҳар ҳарфи савташро,
Ки бошад вақти қаҳил сохтан муздури қаҳ донӣ.
38. Шаҳони миллату эҷоз напсандӣ, ки напсанданд,
Дуои «раббӣ ҳаб лӣ» кардан аз нанги Сулаймонӣ.
39. Валекин донаи пӯсидаро аз сустии ҳиммат,
Агар худ даст ёбӣ аз даҳони мӯр бистонӣ.
40. Қиёмат қомати хӯбон шуморӣ ҷаннату дӯзах,
Висолу ҳаҷрашон гуи, зи фарти ноқис имонӣ.
41. Зиҳӣ кӯре ба боғи офариниш к-аз сари ғафлат,
Фалакро нилуфар донию тубиро гияҳ хонӣ.
42. Вучуди хайру шар з-он рӯй бар пой қадар бандӣ,
Ки поятро зи банди амру наҳӣи шаръ бирҳонӣ.
43. Вале дар гарданат он банд чун, ҳабл-ул-варид омад,
Бувад душворат аз гардан бурун кардан ба осонӣ.
44. Намозеро, ки маъмур омадӣ баҳри убудият,
Ки дар кардан наӣ маъзур ар одобию арконӣ.
45. Ба ёдат н-ояд, ар ояд кунӣ з-онсон, ки дар бурдан,
Бисӯзонад малакро болу пар аз фарти нийронӣ.

46. Қабули омро аз масҷид ой дертар берун,
К-аз ин масҷидгузини хубтар сад бор раҳбонӣ.
47. Кунад раҳбон, ба ҳар саҷда вузӯе пеши бут бингар,
Ки ту беғусл пеши Ҳақ ниҳи бар хок пешонӣ.
48. Закотеро, ки хоҳӣ дод гоҳи киса во кардан,
Гиреҳ барбанди киса афкани ҷам банди ҷамёнӣ.
49. Наёри базл кард аз чил яке ҷам соҳибонашро,
Чили дар чил гар амволи ту бошад ҷумла толонӣ.
50. Надорӣ рӯзаи моҳи сиём он сон, ки Ҳақ фармуд,
Агар дорӣ, бувад он ҷам барои сарфаи ноне.
51. Кучо нонрезаат мавҷуд гардад заррасон гар худ,
Гаҳи ифтор бошад қурси меҳрат кардаи хоне.
52. Надорӣ рӯза в-ар дорӣ накардаи саҷдаро ранча,
Ва гар кардаи вузӯро оби ҷӯ аз худ наранҷонӣ.
53. Ва гар аз гояти ислом майли ҳаҷ кунӣ ногаҳ,
Матоъи Макка пурсӣ аз гаронӣ ё худ арзонӣ.
54. Агар суди накӯ уммед бошад борбарбандӣ,
Дар ин ҳаҷ фарқ кай бошад, дар исломии насронӣ.
55. Ва гар суди умеди нафъ некӯ бошадат сад узр,
Зи хавфи роҳу камсармоягию заъфи ҷисмонӣ.
56. Бувад имонат он, исломат ин, эй мӯъмини муслим,
Ҷуз ин ҷам кофириҳо бошадат дар парда пинҳонӣ.
57. Дуриштиҳои чархат бахшад андومه магар з-инсон,
Ки зоҳир карда аз роҳи миҷарраҳ шакли суҳонӣ.
58. Вале з-инсоф ноҳамвориҳои нафсат агар бинӣ,
Дуруштиҳои фалак бо он баробар ҷам нагардонӣ.
59. Паи мушкинғизолон ҳуллаи каттон биёрой
Вале худро фузун гири зи Ғаззолию Каттонӣ.
60. Чу Қорун гар диҳад дастат, ки сози ганҷо пинҳон,
Нахоҳӣ баҳри он дар мулки дунё ғайри вайронӣ.
61. Ҳазорон бут даруни хирқаат пинҳону афзунтар,
Намои хешро дар хориқи одат зи Харқонӣ.

62. Напошӣ дар замини дил ба чуз тухми амал ҳаргиз,
Чи сон уммед бархӯрдан бувад з-ин донаафшонӣ.
63. Ниҳӣ дар мазраи ҷон хирмани ҳирсу ҳавас ҳар сӯ,
Ки оташ уфтад дар хирман ар ин аст деҳқонӣ.
64. Дар он хирман чу баҳри қаҳр оташ зад наёрад кушт,
Агар зоҳир кунад сели сиришкат мавҷи тӯфонӣ.
65. Фаришта фи-л-масал дар шакли инсон гар шавад зоҳир,
Намояд роҳи шайтонат, ки ҷуи баҳри меҳмонӣ.
66. Лаболаб роҳи райҳониш дорӣ то кунӣ масташ,
Сиришта доруи беҳушӣ андар роҳи райҳонӣ.
67. Фалак эмин намонад аз ту бо ин девфеълиҳо,
Наметарсӣ зи қаҳри эзидӣ, эмин чи сон монӣ.
68. Гаҳи ахзат бувад сангин, к-аз истинҷо шуда рангин.
Зи дасти соҳиби хуни шикам лаъли бадахшонӣ.
69. Ба гоҳи базл агар худ қатра бавласт аз истиғно
Чунон бошӣ, ки мепошӣ ба олам дурри уммонӣ.
70. Ба нафсат гарҷӣ фиръавнист в-ар пайдо шавад Фиръавн,
Ба худ напсандӣ андар хидмат ӯро ғайри Ҳомонӣ.
71. Чи Фиръавну чу Ҳомон гар диҳад дастат чунон хоҳӣ,
Ки сад Фиръавну сад Ҳомон туро бошад ба дарбонӣ.
72. Натарсӣ Мусӣ ар ояд, ки аз кӯи сари Фиръавн,
Асои саркаҷаш ҳар дам намояд лаъби чавгонӣ.
73. Намудан дар яди байзо чу соя аз асои ӯ,
Фитад бар хок, аз ӯ ояд ба дафъи сеҳри Суъбонӣ.
74. Арӯси соҳири чархат ба дурҳои кавокиб ҳаст,
Чу чашм аз хоби ғафлат во кунӣ кампирдандоне.
75. Кунӣ ҳамчун арӯсон ҷома сурху зард беҳ бошад,
Бари мардон аз он пӯшидаҳо сад бор урёнӣ.
76. Агар поёну болои ҷаҳон они ту шуд яқсар,
Зи мағрурӣ шиори худ кунӣ чун субҳ хандонӣ.
77. Ки то шомат фалак ҳар субҳ меронад занон ҳар дам.
Зи поёни ту шаллоқӣ, зи болои ту апёнӣ.

78. Чи аз лаълу дури гӯшат, ки чун гардун паи таъдиб,
Бимолад гӯш натвонӣ, ки гӯши худ бичунбонӣ.
79. Каломи Ҳақ наёяд бар забонат аз раҳи нудрат,
Агар сад раҳ тануварҳои ишрат бар забон ронӣ.
80. Вале мусҳаф туро рухсори шоҳид бошаду дар вай,
Паи зинат ниҳода холҷо оёги қурбонӣ.
81. Агар пеши азизе як дирам дорӣ паи ахзаш,
Ҳама гар Юсуфи Мисрӣ бувад созеш зиндонӣ.
82. Набахшӣ ё раҳо надҳӣ мурувват карда гар сад раҳ,
Шафоат ё зимоният намояд пири Канъонӣ.
83. Ва гар ганчи касе пешат, будаву гашта мӯҳтоҷат,
Диҳӣ гар ҳаббааш норе ба хислатҳои эҳсонӣ.
84. Касе бар осмонат гар расонад аз раҳи таъзим,
Агар дастат диҳад ўро диҳӣ бо хок яксонӣ.
85. Шавӣ оташ, ки сад сол ар мачусаш равшани бахшад,
Чу як дам дар вай афтад зоеъаш созат, зи нийронӣ.
86. Зи бас, тори либосат ончунон кисват кунӣ худро,
Ки не домони аз вай фаҳм гардад, не гиребонӣ.
87. Чу кирми қаз ба сад расоият берун кашанд аз вай
Ки ҳам гӯри ту буда, ҳам кафан аз айни печонӣ
88. Тани аз риштаи чон пардае з-онсон, ки гар мири,
Шавӣ бепарда аз бозичаҳои чархи гардонӣ.
89. Гахи май хӯрдан онгаҳ руҳбозӣ бо бутон кардан,
Бувад ҳар ҳаззи нафсонӣ, барад як файзи рӯҳонӣ.
90. Аҷаб набвад, ки руҳат мурдаву ту зиндаи нафсӣ,
Ба ҷои файзи рӯҳоният будан ҳаззи нафсонӣ.
91. Саги мардон бувад нафсу ту аз саг сирате гашта,
Саге ин нафси кофир, он-т марди ин мусулмонӣ.
- 92.. Бари мардон зи мардӣ чун занӣ дам чун саги эшон,
Сагат карда зи маҳзули на бал к-аз фарти хазлонӣ.
93. Тамошо бин, ки лофи шермардӣ ҳам занӣ аз кибр,
Агар чун юз нишинӣ бар фарози хинги ҷавлонӣ,

94. Гумонат ин ки он хингест ҷавлонӣ ба зери рон,
Надони юз аз маркаб набошад ғайри полонӣ.
95. Зи май тардоманӣ, в-аз беҳудӣ сози гиребон чок,
Магар гаштат гиребон чок аз ин олудадомонӣ.
96. На танҳо доманат тар шуд ба лои бода аз берун,
Балое аз дарун ҳам боиси ин гашт, то донӣ.
97. Ба-динсон домани тар ҳар тараф доманкашон то кай,
Нахоҳад гашт домангир як роҳат пушаймонӣ.
98. Туро ҳарчанд ин гумроҳӣ омад аз падар мерос,
Ҳам аз ғавғои нафсонӣ, ҳам аз васвоси шайтонӣ.
99. Вале ло ҳавл в-онгаҳ боз гаштат низ маврусист,
«Заламно раббано»-гуён ба маҳҷурию гирёни.
100. Ачаб набвад, ки сад чандин гунаҳро пок шӯяд гар,
Шавад зоҳир ба рӯи баҳри раҳмат мавҷи ғуфронӣ.
101. Худовандо, манам он банди золим ба нафси худ,
Ки сад чандин, ки гуфтам оядам аз нафси зулмонӣ.
102. Агар сад дӯзахи дигар бисозӣ баҳри таъзибам,
Сазоворам ва гар ҳам бахшиям ҳастат ба осонӣ,
103. Ба сад чандин, ки гуфтам қоилам аммо се кор аз ман,
Ба даргоҳӣ ту ҳаргиз н-омад аз бадсирату сонӣ.
104. Бигӯям то бидонад халқи олам, з-он ки дар пешат
Ба гуфтан нест ҳоҷат, з-он ки медонам, ки медонӣ,
105. Яке он буд, к-аз ман гарчӣ сад исён ба феъл омад,
Накардам фахр чуз бо сад сияҳрӯи пушаймонӣ,
106. Зи нафсам гар хато омад, вале аз бими корам буд,
Зи афғон оташафрӯзӣ, зи мижгон ашки ғалтонӣ.
107. Дигар як, он ки дар шаръӣ расулат он шаҳи миллат,
Гули нори Бироҳимию фаҳри оли Аднонӣ.
108. Расули абязу асвад, имоми Ясрибу Батҳо,
Умеди фосиқу фочир, шафеъи сориқу зонӣ.
109. Ба феъл ар қосир афтодам, вале аз рӯи сидқи дил,
Ҳамеша будаам комил зи тавфиқоти раҳмонӣ.

110. Дигар дар хидмати Маҳдум тақсирам агар ҳарчанд,
Нағунчад дар замину осмон аз бас, фаровонӣ.
111. Валекин гавҳари сидқи дуоам аз барои шаҳ,
Фузун шуд дар баҳор аз қатраҳои абри найсонӣ.
112. Чи шаҳ он шаҳ, ки натвон гуфт андар торами рифъат,
Чи хуршедаш нашуд сонӣ, ки хуршедаш бувад бонӣ.
113. Гаҳи кишварситонӣ гавҳари дурчи Умаршайхӣ,
Дами соҳибқиронӣ ахтари авчи Темурхонӣ.
114. Абулғозӣ шаҳӣ олигуҳар Султон Ҳусайн омад,
Ки омад хони бин хон то ҳарими Ёфас ӯғлонӣ.
115. Зи иззу макрамат то Ёфасаш хоқонию шоҳӣ,
Зи ирси салтанат то Одамаш хонию Қоонӣ.
116. Зиҳӣ аз рӯи рифъат пояи пастат фалакқадри,
Зиҳӣ аз роҳи шавкат рутбаи зотат ҷаҳонбонӣ.
117. Зи анҷум қасрати хайлат фузун аз нисбати ақлӣ,
Зи гардун рифъати қадрат бурун аз ҳадди имконӣ,
118. На дарки диққатат мағзи хирадро майли мабхутӣ,
На нутқи дилкашат зикри малакро ранги ҳазёни.
119. Паи санҷидани барри ту будан каффа гардуно,
Бувад ду нимаи арзан пӯстро оини мизонӣ.
120. Ба назди раъйи покат ҳам бисе равшан шудан аз худ,
Ба ҷурми маҳ расад қирӣ ба ҷурси меҳр қатронӣ.
121. Чу баҳри шамсаи хиргоҳи ҷоҳат зарварақ ҷӯянд,
Наёбад сафҳаи хуршед он ҷо қадри камсонӣ.
122. Бувад ҳар давраиро чархи аъзам нуктаи марказ,
Ба қасри ҳашматат чун густаранд атбоқи саллонӣ.
123. Аноре бошад аз тоси фавоқиҳ базми ҷоҳатро,
Қазо гар ҷавфи гардуно кунад пур лаъли руммонӣ.
124. Чу дуди оташи меҳрат шавад чархи дигар бошад,
Шарор онҷо ба Баҳромӣ, зукол он ҷо ба Кайвонӣ.
125. Бутон ҳар сӯ чу анҷум, анҷумаш чун кирми шабтобаст,
Чу гардад меҳри роят моили базми шабистонӣ.

126. Нафози амрро чун бишкани тарфи кулаҳ набвад,
Қадарро ғайри маъмури, қазоро ғайри ҳомони,
127. Зи хинги чарх сайрат нимаи наъли куҳан к-афтад
Сазад, к-ин куҳнагунабадро кунад тоқию айвони.
128. Шаҳо, мадҳи ту набвад, ҳадди ман з-онру гаҳе алкан,
Расуллуллоҳро гуфтан наёрад наъти Ҳассони.
129. Валекин доштам табъозмоиро ҳавас як раҳ,
Ки гӯям чанд байти мавъизат дар таври Хоқони.
130. Намедонистам он то дар чи рангам рӯ диҳад в-амнун,
Расид аз мабдаи файз, он чи бинмудам суханронӣ.
131. Мусалсал з-ибтидои офариниш то ба-дин соат,
Сухан дар як қасида рондам аз рӯи сухандонӣ.
132. Ба ҳар байташ китобе дарч кардам сарбасар ҳикмат,
Ба ҳар як дурч пинҳон сохтам сад ғавҳари конӣ.
133. Баёни ҳоли худ з-инсоф кардам, в-онгаҳ авсофаш,
Бувад, ҳам баҳра гирад аз таваҷҷуҳи вичдонӣ.
134. Чунан бедор кардам аҳли оламо аз ин гулбонг,
Ки н-ояд хобашон то ҳашр аз андуҳу пазмонӣ.
135. Чу манҳаҷ шуд наҷоти халқро аз тижй гумроҳӣ,
Ниҳодам номи «Минҳоҷ-ун-наҷот» аз лутфи субҳонӣ.
136. Сухан ҳарчанд ҷонпарвар бувад хомуш авлотар,
Тариқи авло ар дори ниғаҳ, соқитшавӣ Фони.
137. Ҳамеша токи дар арзи сухан гарчи бувад нофеъ,
Мумилл афтад адо мақсудро афтад чу тӯлонӣ.
138. Бувад тӯли ҳаёти шоҳ чандоне, ки дар арзаш,
Аторуд очиз ояд, гар кунад сад даври кайвонӣ.

VI. НАСИМ УЛ-ХУЛД ТАТАББУЪИ ХОҚОНЙ

1. Муаллим ишқу пири ақл шуд тифли дабистонаш,
Фалак дон, баҳри таъдиби вай инак чархи гардонаш.
2. Дабистон бин, муаллимро ки бошад аз раҳи маъний,
Аносир чор девору равоқи чарх айвонаш.
3. Аҷаб қач-маҷ забони тифл, ки устоде ба-дин диққат,
Ба умре як сабақ омӯхтан натвонад осонаш.
4. Аҷабтар он ки баъди умре ар донист дар соат,
Зи лавҳи хотири худ пок шӯяд з-оби нисёнаш.
5. Чи гуи тифл к-он пири ҳарза даъвои доной,
Расонд он ҷо ки гуфтанд аҳли дарду шавқ нодонаш.
6. Аз он устоду шогирдӣ натиҷа кай шавад ҳосил,
Ки он шуд нуру ин зулмат, баҳам омехт натвонаш.
7. Ки таълиме, ки гӯяд ин муаллим сарбасар ёбӣ
Масун аз нуқси қаҳлу комил аз оини ирфонаш.
8. Намояд раҳ ба суи гулшане к-аз ғояти нузҳат,
Бувад тубӣ қади ҳурову кавсар лаъли ризвонаш.
9. Мағу тубӣ, ки бошад сарвҳои он чаман яксар,
Алифҳо, ки бошад қилвагар дар боғи имонаш.
10. Зи бас, зебу назорат аз каломии поки субҳонӣ,
Шуда «чаннату таҷри таҳтиҳ-ал-анҳор» дар шонаш.
11. Зулоли чашмаи Хизр омада як соғар аз ҳавзаш,
Мисоли сафҳаи хуршед як вард аз гулистонаш.
12. Насими Исавианфос суккони хуш оинаш,
Забури лаҳни Довудӣ зи мурғони хушилҳонаш.
13. Зи санги резаи анҳор аз бас, чавҳару қимат.
Ҳичил сад раҳ дури уммонию лаъли бадахшонаш.
14. Ба фаррошии ӯ хас рӯфта аз дам Исии Марям.
Ба дарбонӣ ба каф карда асо Мӯсои Имронаш.

15. Чунин гулшан набошад ғайри боғи маъфират, эй дил,
Ки кард ораста аз баҳри комил сунъи яздонаш.
16. Чи комил он ки аз таълимҳои ин муаллим ёфт,
Шараф вайронаи зоҳир, заҳоир ганҷи пиҳонаш.
17. Аз он вайрона ҳар чуғз омада з-он сон ҳумоюнфар,
Ки андар соя баҳри касби давлат рафта султонаш.
18. В-аз ин ганҷи Каёнӣ камтарин гавҳар ба-дон қиймат,
Ки гар ғоиб шавад мулки Ҷаму Кай нест товонаш.
19. Хушо, ҷамъияти ботин ба-дон сон солики фонӣ,
Ки ҳифзи инчунин ганҷе кунад зоҳир парешонаш,
20. Хушо, маъмурии мулки дили он раҳрави комил,
Ки шуд шаҳри бадан аз баҳри поси ганҷ вайронаш.
21. Ба зоҳир хор дар пой бараҳна рафта, дар маънӣ,
Бурун оварда ҳур аз нӯги сӯзанҳои мижгонаш.
22. Ба зикри ботинӣ доим валекин хирқаи сад чок,
Гули ҷаннат, ки бар авроқ бошад байти Қуръонаш.
23. Зи сар то по маломат, лек зоти воҳидаш дар дил,
Алифсон дар маломат омада шамъи шабистонаш.
24. Ба қатъи роҳи ҳастӣ хуй фишонаст чашми мустаъҷил,
Чу абри раҳмату дурҳои баҳри файз боронаш.
25. Ба ботин ғарқи дарёи вусул, аммо ба зоҳир даст,
Ба ҷисми муктасиб кишти раҳон аз баҳри уммонаш.
26. Ба таййи арз аз Машриқ ба Мағриб турфат-ул-айне
На дар рӯзи хиром, аз қоҳили меҳри фалаксонаш.
27. Бараш аз ҳиммати олию тарки ҳаззи нафсонӣ,
Фалак чун шоҳиди марду ду холи чеҳра кайвонаш.
28. Куҳан хирқа, ки дар ваҷду самоъ афканда аз гардан,
Ба домони чарх афтада хуш тавқи гиребонаш.
29. Шуда аз бас ҳақорат чархи аъзам нуқтасон маръи,
Чу гоҳи ваҷд дар давр омада паргори домонаш.
30. Мағасмонанд ғавфо дар малоик омада ҳар сӯ,
Чу гашта паҳн хони ваҳдат андар зикри меҳмонаш.
31. Масиҳо субҳи фитрат файзёб аз поси анфосаш,
Хизр дар шоми зулмат чуръанӯш аз оби ҳайвонаш.

32. На бокаш з-он, ки гарқоби ҳаводис сар кашад бар чарх,
Чи ғам суккони гарди Аршро аз Нуҳу тӯфонаш.
33. Ту эй дил, гар ҳамехоҳӣ, к-аз атвори чунин комил,
Ки аз аҳди аласт афтода бо Ҳақ рост паймонаш.
34. Насибе бошадат в-он филҳақиқат гар муяссар нест,
Мадад ногашта тавфиқи илаҳ аз лутфу эҳсонаш.
35. Вале он ҳам, ки табъи барманиш бар шеваи некон
Шавад моил, нишоне бошад аз тавфиқи субҳонаш.
36. Агар марди раҳӣ аз нафси нопокат гузар, в-онгаҳ,
Даро дар шореъи даште, ки паймуданд поконаш.
37. Вале аввал баровар ғусле аз ашки пушаймонӣ,
Хуш он к-ӯ Ҳақ насозад з-ин пушаймонӣ пушаймонаш.
38. Пас, он гаҳ гар тавонӣ муршиди комил ба даст овар,
Ки раҳ дур асту пур биму мусофиркуш биёбонаш.
39. Аҷаб водӣ, ки дӯзад пой раҳравро ба ҳар гоме,
Ба манъи васли мақсад бар замин хори муғелонаш.
40. Гирифтор омада насрайни гардун чун магас ҳар сӯ,
Ба доми торҳои анкабут аз баргу ағсонаш.
41. Баҳорашро бувад селоб ҳар ҷониб сароб он гаҳ,
Самум аз бас мулавван тоза гулҳойе ба алвонаш.
42. Фазояшро ба ҳар гом омада сад офати муҳлик,
Ки ёбӣ аждаҳо дар қатъи он аз ҷон ҳаросонаш.
43. Дусад кӯҳи бало дар вай кашида теғи хунрезӣ,
Ба доман санг бар ҳар сӯ зи баҳри сангборонаш.
44. Ҳазораш баҳри офат гарқи ҳар гирдоб сад гардун,
Ба ғаввоси хирад не соҳилаш пайдо, на поёнаш.
45. Наҳангашро чу моҳии замин ҳар рӯз ду туъма,
Вале аз илтиҳоби ҷӯъи деги меда тафсонаш.
46. Ҳазорон беша дар вай, лек бар ҳар барг бинвишта
Зи хатти обкаш ҷуз ҳарфҳои яъсу ҳирмонаш.
47. Вале дар бешаҳо афтода оташҳои ҷонсӯзе,
Ки фавқи сабза гардун кашида шӯъла нийронаш.
48. Ба ҳар манзил баланду пастии он дашт то ҳаде,
Ки афтода саро боло, сурайё монда поёнаш.

49. Раҳе з-инсон, ки шарҳ омад, чу пеши роҳрав афтад,
Яқинаст ин, ки бeroҳбар намудан қатъ натвонаш.
50. Бувад он роҳбар аз рӯи маънӣ муршиди комил,
Ки дар қатъи чунинг роҳаст, ҳар душворӣ осонаш.
51. Нахуст он муршидат андар раҳи дин ҳар чи фармояд,
Ҳамебояд қабулаш кардану пазруфтан аз чонош.
52. Бувад фарз аввалат маъмур кардан нафси кофирро,
Пас, андар ҳазрати султони дил кардан мусулмонаш.
53. Нафармуда риёзатҳои гуногун дар кучо гардад,
Мулоим ончунон кофир, ки орий зери фармонаш.
54. Зи фарқи пили ҳинду кам намуда зарбаи чангак,
Чу мӯраш гар забун гардад, кунад бо хок яқсонаш.
55. Ба чӯби сахту занчири мукаррар шербон гар худ,
Наранҷонад, кучо гардад мулоим шери дарронаш.
56. На шер ин ҳирси рубаҳбоз, бал рубоҳи хирс оин
Ки шерони ҷаҳон омад забуни макру дастонаш.
57. Раҳе ингуна пурофат туро ин навъ ҳамроҳе,
Ки шогирдон бувад дар раҳзани сад деу шайтонаш.
58. Ба водие чунин ҳоил нашояд шуд ба ҳамроҳӣ,
Ки тобеъ ҳаст дар ҳар гом сад гули биёбонаш.
59. Фароғи раҳ чи сон бошад, даруни пераҳан афъӣ,
Фурӯ рафта таҳи ҳар мӯй баҳри қатл дандонаш.
60. Чи афъӣ кирми шуме, муҳлике, мақсудро моневъ,
Набурда раҳ ба мақсад то накушта шоҳи Кирмонаш.
61. Чу гашта душмани одам, ки масҷуди малоик буд,
Бурун карда зи баҳри донаи аз боғи ризвонаш.
62. Падарро карда чун мағлуб бар авлод маврусист,
Бар аъзо санги бедодаш ба сина неши хизлонаш.
63. Касе, к-ӯ бар чунин душман шавад голиб, тавон гуфтан,
Ки дар мардонагӣ Рустам набошад марди майдонаш.
64. Ту аз амри чунин муршид агар нанҳӣ қадам берун,
Забунат гардаду дигар хилофат набвад имконаш.
65. Вале маъмур шуд будан з-онсоне, ки мебояд,
Зи ҳар чи саъбтар з-он набвад ин дон саъбтар з-онаш.

66. Туро гӯяд, ки чун аз макру шайди нафс ворастӣ,
Ҳамедор аз пайи осоиши ҷон зору ранҷонаш.
67. Вузуи доимиро вирди худ кун, кишвари ҳастӣ,
Агар хоҳӣ, ки созӣ, з-он пурифат сел вайронаш.
68. Фанову равшаниро аз қиёму гирияи шаб дон,
Ки шамъ ин кард то доданд ҷой меҳри рахшонаш.
69. Хавотир баҳри дилро ҳамчу амвоҷи паёпай дон,
Ки бас, киштӣ, ки гардад ғарқа аз осеби тугёнаш.
70. Киро ёрои таскини чунин амвоҷ бошад, ҷуз
Сулаймон эҳтишоме он ки бод омад ба фармонаш.
71. Ба дил нафю субути ло илаҳ овар ба иллаллоҳ,
Бадон сон, к-омада таълимат аз муршид бадон сонаш.
72. Мурад аз «ло илаҳат» мосиваллоҳ бошад андар дил,
Задан нафӣ улуҳият зи таҳқиқоти ваҳдонаш.
73. Зи «иллаллоҳ» маъбудӣ ҳақиқӣ боядат мақсуд,
Ки насси «Қул ҳуваллоҳу аҳад» шуд шоҳиди шонаш.
74. Вале он зикр бояд ончунон дар хотир овардан,
Ки ҷуз мазкур набвад оғаҳ аз даъвою бурҳонаш.
75. Алифҳо боядат мисморҳо то дӯзияш дар дил,
Ба-дон исботу нафӣ онсон, ки монад ақл ҳайронаш.
76. Дилат чун аз раҳи ботин ба Ҳақ шуд восили мутлақ,
Ба зоҳир ҳам риоят шаръро воҷиб ҳамедонаш.
77. Салоти хамса к-омад панҷаи исломро қувват,
Адо месоз маръӣ дошта одобу арконаш.
78. Закот аз бист як шуд, лек чун шуд, бистро дода,
Бале, шукронаро доданд карда қарзи мардонаш.
79. Ба савмат ҷумла аъзоро зи номашруъ шуд монетъ,
Валекии савми дил омад зи манъи ёди раҳмонаш.
80. Пас он гаҳ иститоат шартӣ Ҳаҷ, медону амни раҳ,
Ки натвон по ниҳод аз рӯи зоҳир дар биёбонаш.
81. Вале пас, роҳрав сар по бараҳна меҳрсон рӯзе,
Шуда ин роҳу по буда ба чорум чархи гардонаш.
82. Ба рафтани мӯр чун озурда гардад дар таҳи пойе,
Ки ҳар мӯр аждаҳо омад зи рашки васли ҷононаш.

83. Аз он бар ҷисми лоғар жандаи пашмин кашад солик,
Ки ноҳамвории нафси ҳашинро ҳаст суҳонаш.
84. Ҳазорон доғ аз санги риёзат бар тани суфӣ
Бувад як сӯю пас, як сӯй дар дил доғи ҳирмонаш.
85. Агар чурми ту дар мизони маҳшар кӯҳи Қоф омад,
Ба як оҳи надомат метавонӣ кард парронаш.
86. Туро сад баҳри тоат гар бувад, лекин риёолуд,
Чи гуӣ баҳри тоат беҳ, ки гуӣ баҳри исёнаш.
87. Даруни тира аз нақши дирамҳо ҳаст мадҳалро,
Зи берун пурдирам з-он сон, ки гуӣ шакли ҳамёнаш.
88. Агар сад ҷон баҳо дода харидастӣ тариқи фақр,
Худоят дорад арзонӣ, ки бигрифтастӣ арзонаш.
89. Аду гар қасди ҷонат кард, чун қодир шудӣ бар вай,
Зи тақдири Ҳақаш медон яқин пас, дил маранҷонаш.
90. Хурӣ -хокистар авло зон бувад, к-аз сифла нон ҷӯй,
Агар худ қурси маҳ бошад таҳи хокистаре нонаш.
91. Зи Ҳақ ҷӯ ҳар чи ҷӯй, балки аз Ҳақ ҳам маҷӯ, з-он рӯ,
Ки бечустан расад ҳар чи паймуда қисми инсонаш.
92. Балое к-аз Ҳақат ояд, ба ҷои неъматаш медон,
Баҷо гар шукри он неъмат наёри, ҳаст куфронаш.
93. Дили равшан, ки дар чоҳи риёзат афканӣ, бинӣ
Ба тахти Мисри иззат оқибат чун моҳи Канъонаш.
94. Ба тарки зарқ шайхи ҳилагарро нест ҷуз нуқсон,
Чи ёбад суд бозоре, ки шуд барбаства дӯконаш.
95. Ту сирри Ҳақ агар дорӣ ниҳон набвад ачаб гоҳе,
Ки сирри бут ниҳон дорад даруни сина руҳбонаш.
96. Буте к-ат ҳаст маҳбуби маҷозӣ, дорияш пинҳон,
Ба маҳбуби ҳақиқӣ ансаб омад сирру китмонаш.
97. Ризои дӯст ҷустан он бувад, к-ат ҳарчи пеш ояд
Шавӣ розию аз тақдир донӣ суду нуқсонаш.
98. Ба панди воизи гофил маяфган гӯшу з-он бигзар,
Ки дар хоб аст аз ғафлат ҳамон афсона ҳазёнаш.
99. Машав машъуфи амри хориқи одат дар ин водӣ,
Ҳама гар во намояд тайӣ арзат шайхи Хирқонаш.

100. Бувад оини дарвешони комил ин равиш, бингар,
Чи зебо ояд ар зоҳир кунад шоҳони давронаш.
101. Зи шоҳон нест набвад лоиқи ин рутба чуз шоҳе,
Ки дарвешӣ зи шоҳӣ бартар аст аз айни ирфонаш.
102. Шаҳи дарвешваш, султони фақр оин, ки аз Эзид,
Фарози тахти шоҳӣ фақру дарвешаст дар шонаш.
103. Абулғозӣ сипеҳри салтанат Султон Ҳусайн омад,
Ки то одам бувад аҷдоди султон ибни султонаш.
104. Мағӯ султон, ки султонони олам ҳаст худдомаш,
Аз он маънӣ, ки собит гашт нисбати хон ибни хонаш.
105. Ба гоҳи мулкдори баңдагон Дорову Доробаш,
Гаҳи сомони кишвар чокарон Сосону Сомонаш.
106. Паи ором боғи мулкдорӣ гулшани даҳраш,
Дар ӯ ду мавзеъи базм омада Эрону Туронаш.
107. Гаҳи оин санои нописанд оини Ҷамшедаш,
Ба вақти мулкбахшӣ, мухтасар мулки Сулаймонаш.
108. Ҷанобаш ончунон олай, ки гар чӯб аз кафи ҳоҷиб
Фитад, бошад пас аз сад қарн чо бар фарқи кайвонаш.
109. Хитобаш ончунон нофиз, ки бар кӯҳ ар шавад ворид,
Сароби дашти нобудӣ шавад аҷзoi ларзонаш.
110. Яке аз човишони камтараш Кударз бин Кашвод,
Яке аз чокарони лашкари Соми Наримонаш.
111. Бувад бӯстони хулқи ӯ, ки созад мурдaro зинда,
Насими руҳбахше, к-ояд аз насрину райҳонаш.
112. Ҳавои ҷуди ӯ бошад, ки дар фасли баҳори ӯ,
Садаф чун чарх сад пурдур шавад аз абри найсонаш.
113. Чу атбоқи фалак бошад ҳазорон густаронида,
Кашида чун шавад дар рӯзи бори ом шелонаш.
114. Ду сад чун Ҳотаму Бармак, барад сад сол аз он рӯзи
Чу рӯзи ҷашн бошад бар замин нонрезаи хомаш.
115. Ба рӯи Кисравон нури сучуди хоки даргоҳаш,
Ба пушти Қайсарон хатти нишони ҷуби дарбонаш.
116. Ҳаворо қатраи борон ба-дон навъе, ки бишкофад,
Ба-донсон бигзарад аз ҷисми хоро нӯги пайконаш.

117. Бувад теғаш чу ҷаллоде, ки пӯшад кисвати аҳмар,
Зи хуни хасм чун пӯшида гардад ҷисми урёнаш.
118. Чунон гар абри боранда дарояд барқ дар хоро,
Дили сангиндилонро пора созад ҷашми гирёнаш.
119. Шаҳо, дар мадҳат ин назми маро ҳар кас, ки бархонад,
Нагардад мултафит бо шеъри Хоқонию Хоқонаш.
120. Пас аз вай соҳири ҳиндӣ чунон ин назми худ ороост,
Ки «Мирот-ус-сафо» шуд ном аз табъи сухандонаш.
121. Дигар шуд орифи Ҷом «Ҷилоур-руҳ»-ро нозим,
Мушарраф сохта аз наъти олий «Фахрул-аднон»-аш.
122. «Насим-ул-хулд» кардам номи ӯ дар мадҳи шаҳ з-онрӯ,
Ки ҷонро ҳаст ҳар байте насим аз хулду ризвонаш.
123. Зи руҳи ин истимдод кардам назди Ҳак лекин,
Дилам ҳар ч-он зи Ҳақ мехост фоиз шуд ба-донсонаш.
124. Ба Ҷомӣ гар надорам роҳи даъво андар ин маънӣ,
Ки ҳаст устои ман в-ин назм гашта зеби девонаш.
125. Ба Хусрав ҳоҷати даъво набошад з-он, ки хонанда
Шавад воқиф, чу ояд дар назар ҳам ину ҳам онаш.
126. Агар ҷавҳарфурӯшон баҳри савдо сӯи Ҳиндустон
Баранд ин тӯҳфаро ё тоҷири дарё ба Ширвонаш.
127. Зи руҳи Хусравам ояд дусад инсофу сад таҳсин,
Зи Хоқонӣ малолатҳо ки қардан шарҳ натвонаш,
128. Ҳамеша то ки дар маръои дашти дилкаши олам,
Райят чун рама, султони одил ҳаст чупонаш.
129. Дар ин маръо райят садҳазорон бод беш он навъ,
Ки ҳар якро бувад чоқар ҳазорон хону Қоонаш,

ИЗОҲЛАР

1. Дебоча.

«Ситтаи зарурия»нинг кириш қисми бўлиб, унда Ҳазрат Алишер Навоий ҳамд ва наътдан сўнг устози Абдурахмон Жомий таърифини келтириб, форсий қасидалар мажмуининг яратилишида бу улўф инсоннинг кўрсатмалари сабаб бўлганлигини ва султон Ҳусайн Бойқаро амри билан ишга киришганлигини ёзади. Шунингдек, муаллиф ушбу асарда қасидаларнинг ёзилиш тарихи ва мазмун-моҳияти ҳақида тўхталади. Ҳар бир қасиданинг номланиш сабабларини изоҳлайди.

2.«Руҳ ул-қудс» (Муқаддас руҳ)

Алишер Навоий «Ситтаи зарурия»нинг дастлабки қасидасини Аллоҳ таоло ҳамдига бағишлагани учун «Руҳ ул-қудс» деб номлаган. Қасида ёзиб тугалланган сана унинг 130-байтида «ҳисоби қазо» иборасида ифодаланган бўлиб, абжад ҳисоби бўйича 1491 йилни англатади.

3.«Айн ул-ҳаёт» (Ҳаёт булоғи)

«Ситтаи зарурия»нинг иккинчи қасидасидир. Қўлёзма сарлавҳасида «Қасидаи «Айн ул-ҳаёт» дар наъти Расул алайҳис-салавот» («Айн ул-ҳаёт» қасидаси Муҳаммад алайҳиссалавот наъти ҳақида) деб келтирилган. Унинг ёзилган йили маълум эмас. Асарнинг 105-байтида қасида байтлари миқдорига ишора қилувчи «Оби бақо» ибораси келтирилади. Абжад ҳисоби бўйича мазкур ибора 106 сонига тенг бўлиб, қасида байтлари миқдорини англатади.

4.«Тухфат ул-афкор» (Фикрлар тухфаси)

«Ситтаи зарурия»нинг учинчи қасидасидир. Қўлёзма сарлавҳаси «Қасидаи «Тухфат ул афкор» татабуъи «Дарёи аброр» (яъни, Хусрав Деҳлавийнинг

«Дарёи аброр» қасидасига татаббуъ) деб номланган. Алишер Навоий «Лужжат ул-асрор» қасидасидан таъсирланганлиги учун «Тухфат ул-афкор»ни усто-зи Абдурахмон Жомийга бағишлайди. Шоир қасиданинг 98-байтида унинг ёзиб тугалланиш тарихига оид «Явми жомеъи шаҳри ражаб» жумласини келти-ради. Абжад ҳисоби бўйича мазкур жумла таркиби-даги ҳарфларнинг сон йиғиндиси 880-ҳижрий (1476 милодий) йилга тўғри келади.

5.«Қут ул-қулуб» (Қалблар озуқаси)

«Ситтаи зарурия»нинг тўртинчи қасидаси бўлиб, ёзилган йили қайд этилмаган. Шоир қасиданинг 116-байтида уни сулук аҳлининг қалбига маънавий озуқа деб билганлиги боис «Қут ул-қулуб» (Қалблар озу-қаси) деб номлаганини айтади.

6.«Минҳож ун-нажот» (Нажот йўли)

«Ситтаи зарурия»нинг панднома мазмунига эга бўлган бешинчи қасидаси бўлиб, ёзилган йили маъ-лум эмас. Қўлёзма сарлавҳасида «Минҳож ун-на-жот» татаббуъи Хоқонӣ, Анварӣ» («Минҳож ун-на-жот» Хоқоний ва Анварийга татаббуъ) деб ёзилган.

7.«Насим ул-хулд» (Жаннат шабадаси)

«Ситтаи зарурия»нинг олтинчи қасидаси, ёзил-ган йили маълум эмас. Қўлёзмада сарлавҳа «Қаси-даи «Насим ул-хулд» татаббуъи Хоқони» («Насим ул-хулд» қасидаси Хоқонийга татаббуъ) деб ном-ланган. Матн мазмунидан қасида Хоқонийнинг «Қасидаи шиния», Хусрав Деҳлавийнинг «Миръот ус-сафо» қасидаларига жавоб эканлиги, айни чоғда Абдурахмон Жомийнинг «Жило ур-руҳ» қасидаси-га мазмунан яқинлиги англашилади.

Эслатма: «Ситтаи зарурия» қасидаларини таржима қилиш-да Франция миллий кутубхонасида сақланаётган 285-рақамли қўлёзма фотонусхасидан ҳамда Душанбе ва Теҳронда нашр бўлган Фоний «Девон»ларидан фойдаланилди (С.Сайфуллоҳ).

МУНДАРИЖА

Сўзбоши (<i>Сайфигдин Сайфуллоҳ</i>).....	3
СИТТАИ ЗАРУРИЯ (Қасидалар) . Таржима матн.	
<i>Дебоча</i> (<i>Сайфигдин Сайфуллоҳ таржимаси</i>).....	6
« <i>Руҳ ул-қудс</i> » (<i>Сайфигдин Сайфуллоҳ ва Наззора Бековалар таржимаси</i>).....	9
« <i>Айн ул-ҳаёт</i> » (<i>Сайфигдин Сайфуллоҳ таржимаси</i>).....	21
« <i>Тухфат ул-афкор</i> » (<i>Сайфигдин Сайфуллоҳ таржимаси</i>).....	33
« <i>Қут ул-қулуб</i> » (<i>Ҳалима Мухторова таржимаси</i>).....	43
« <i>Минҳож ун-нажот</i> » (<i>Согир Эркинов таржимаси</i>).....	53
« <i>Насим ул-хулд</i> » (<i>Согир Эркинов таржимаси</i>).....	67
СИТТАИ ЗАРУРИЯ (Қасоид) . Матни форсий.	
<i>Дебоча</i>	82
« <i>Руҳ ул-қудс</i> »	85
« <i>Айн ул-ҳаёт</i> »	94
« <i>Тухфат ул-афкор</i> ».....	101
« <i>Қут ул-қулуб</i> »	108
« <i>Минҳож ун-нажот</i> »	116
« <i>Насим ул-хулд</i> »	125
Изоҳлар (<i>Сайфигдин Сайфуллоҳ</i>)	133

**Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
Тил ва адабиёт институти Илмий кенгаши
томонидан нашрга тавсия этилган.**

Муҳаррир:
М.Содиқова

Компьютер устаси:
Камолиддин Комилжон ўғли

Нашриёт рақами: 3—103
Босишга 2008 йил 6 майда рухсат этилди.
Қоғоз бичими 60x84 ¹/₁₆. Офсет қоғоз. Офсет босма.
Ҳисоб нашриёт т.6,5. Шартли босма т 8,5.
31-сон буюртма. Адади 3000 нусха.
Баҳоси келишилган нарҳда.

ЎзРФА «Фан» нашриёти: 100170, Тошкент,
И.Мўминов кўчаси, 9-уй.

«Нур полиграф» МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
100128, Тошкент ш., 3. Қобулов кўчаси, 19-уй.